HZ. EBÛ TÂLİB

ve

Kaside-i Şı'biyye'si

İhramcızâde
Hacı İsmail Hakkı
ALTUNTAŞ

“Şüphesiz ki
Allah'a ve Resulü'ne eziyet verenlere
Allah hem dünyada, hem ahirette lânet etmiştir.
Onlara aşağılayıcı bir azab hazırlamıştır.”
(Ahzab, 57)

“Gizlenenlerin ortaya döküldüğü günde
insan için ne bir güç ne de
bir yardımcı vardır.”
(Tarık, 9-10)

"Ey ehl-i beyt-i rasûlülah!
Allah'ın Kur’ân-ı Kerim’de indirdiği ile
size sevgi farzdır,
Bu sizin yüce faziletiniz için yeterlidir,
Size salât etmeyenin namazı yoktur" [1]
(İmam Şafii)

“Ben kendimin günahkâr olduğumu bilsem de,
Yarın Allah Teâlâ’nın beni affedeceğinden eminim.
Çünkü ben Nebi sallallâhü aleyhi ve sellemin ve
ailesini gerçekten sevdim. Haşr gününde benim
kurtulmam için ihlâsım yeter.” [2]
(Bahâu’d-dîn el-Âmilî)

---

[1] Suyûti, Celalüddin Abdurrahman b. Ebibekir, Îhyâü'l-Meyyit fî Fedâili Âli'l-Beyt, Thk: Mustafa Abdulkadir Atâ, Beyrut, 1987, s.10.
[2] Muhammed Altuncî, Bahâu’d-dîn el-Âmilî Edîben Şâiren Alimen, Dımeşk., s. 81.

Ol cihânın fahrinin sırrına kurbân olayım,
Hutbe-i levlâke inen şânına kurbân olayım,
"Kâb-ı kavseyni ev ednâ"sına kurbân olayım,
Ben anın ilmiyle irfânına kurbân olayım,
Ben anın esrâr-ı mi'râcına kurbân olayım.

Ol Ebûbekr u Ömer Osman Ali dört yâridir,
Ol Risâlet bağının anlar gül-i gülzârıdır,
Cümle Ashâb hidâyet râhının envârıdır,
Ben anın Âline Ashâbına kurbân olayım,
Ben anın Ashâb-ü ahbâbına kurbân olayım.

Ol Hasan hazretlerine zehr içirdi eşkiyâ,
Hem Hüseyn oldu susuzluktan şehîd-i Kerbelâ,
İkisidir asl-ü nesl-i Âl-i Mustafâ,
Ben anın Âline evlâdına kurbân olayım,
Ben anın evlad u ensâbına kurbân olayım,

Cümle ümmetten hayırlıdır o şâhın ümmeti,
Ümmetine cümleden artık eder Hakk rahmeti,
Enbiyâ anınla buldu bunca lûtf u izzeti,
Ben anın lûtfuna ihsânına kurbân olayım,
Ben anın envâ-i eltâfına kurbân olayım,

Her ne denlü Enbiyâ vü mürselîn kim geldiler,
Ümmeti olmaklığı Hakk'dan temennî kıldılar,
Evliyâ ana Niyâzî kul u kurbân oldular,
Ben anın ayağının tozuna kurbân olayım,
Yoluna gidenlerin izine kurbân olayım.

Niyâzî-i Mısrî kaddese'llâhü sırrahu'l azîz

Hz. Ebû Tâlib'in iman edip etmediği geçmişten günümüze kadar tartışma konusu olmuştur. En zor dönemlerde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin bu fedakâr koruyucusunun küfrüne hükmedenler tarih, hadis ve tefsir kitaplarında naklettikleri zayıf ve meçhul rivayetlere dayanmışlardır. Ancak Hz. Ebû Tâlib'in imanını ispat etmek için birçok kitaplar, makaleler ve risaleler yazılmış olsa da üzerindeki şüpheler kalkmamıştır. **Buna en büyük neden Emeviler döneminin, Hz. Ali kerremallâhü vecheye olan düşmanlıkları yüzünden konu üzerindeki ihtilafları artırarak bilgi kirliliği oluşturmalarıdır.** Muhalifler Hz. Ali kerremallâhü vecheye dil uzatamayınca babasına saldırma yoluyla intikam almaya çalışmışlardır.[3]

---

[3] Bunlardan **"Ebû Turab"** (Toprağın babası, toprağa bulanmış kimse) künyesi Hz. Muhammed tarafından kendisine verilmiştir. Muhammed b. Hasan'dan gelen bir rivâyete göre Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Onu Ebû Turab olarak künyelemesi sebebiyle Ümeyyeoğlulları minberde Ona daha rahat sövebiliyorlardı. (el-İsfehani, Mekâtilü't-Tâlibiyyîn, 40)

Hz. Ali kerremallâhü veche ise kendisine bu is-

Bu nedenle Lütfullah YAVUZ'un hazırladığı **"Ebû Tâlib b. Abdilmuttalib'in "Kaside-İ Şı'biyye"si Üzerine** [4] makalesinden faydalanıp Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin amcası üzerindeki ithamı hatırlayarak yaramıza merhem olmayı düşündük.

Eğer bir doğru varsa onu kabullenmek için aklın hükümlerini birçok yerde arayanlar İslam'ın zayıf dönemindeki bu hamiyet sahibi kişiye zem ederken yüreklerinin derinliklerine de nazar etmeleri gerekmez miydi?

Ey Allah Teâlâ'm yıllarca amcasına küfür itham eden Müslümanlardan dolayı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden özür dileğimizi kabul buyurmanı ve hakkın bu şekilde olduğunu kalplerimize ilhâm buyurmanı da zâtı âlinden diliyoruz.

İhramcızâde
İsmail Hakkı ALTUNTAŞ
Esenler /İstanbul
2010

min Rasûlüllah tarafından verilmiş olmasından dolayı en sevdiği künye olduğunu söylemiştir. Ali b. İshak **"Şayet Ali'ye Ebû Turab sevimli gelmeseydi ve bu isimle çağrılmaktan hoşlanmış olmasaydı Rasûlüllah Onu böyle isimlendirmezdi."** şeklinde bir rivâyet nakleder. (Belâzüri, Ensâbü'l-Eşraf, II, 847, Zehebî, Tarîhu'l-İslâm, III, 623)

[4] (YAVUZ, 2009)

HZ. EBÛ TALİB

Hz. Ebû Tâlib, Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden 35 yıl önce doğdu.

Adı "Abdimenaf"dır. Bazıları onun adının "İmran" olduğunu söylemişlerdir. Büyük oğlunun adı Tâlib olduğundan künyesi de Ebû Tâlib (Tâlib'in babası) dır.

[Hz. Ebû Tâlib'in büyük oğlu Tâlib, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yaşıtıydı. Hz. Ebû Tâlib, çocuğunu çok severdi. Bedir savaşı sırasında Kureyşliler, Benî Hâşim'i de zorla savaş meydanına götürdüğü zaman müşriklerin ordusunda Tâlib de yer alıyordu. Fakat kendisi muharebeye katılmadı. Daha sonra ne ölüler arasında bulundu ne yaralılar arasında. Mekke'ye geride dönmedi. Kısacası, bu tarihten itibaren kendisi hakkında herhangi bir haber alınamadı.][5]

Nesebi: Ebî Tâlib b. Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abdimenaf b. Kusay b. Kilab b. Murre b. Ka'b b. Lüey el-Kureşî el-Hâşimî'dir. [6]

Annesi Amr b. Aiz'in kızı Fatıma'dır. Babası

---

[5] (Mevdudi, 1984), s.578

[6] (KÖKSAL), II 123

Abdulmuttalib'tir. Bazıları da "Şeybe" olduğunu söylemişlerdir. Şeybe denilmesinin sebebi ise doğduğu zaman saçlarında ak olmasıydı. Künyesi "Ebûl Haris"dir. İhsan sahibi olduğundan dolayı "Feyyaz" lakabını almıştır.

Abdulmuttalib, sürekli Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin korunmasını emrederdi. Bu konuda Hz. Ebû Tâlib'e şöyle buyurdu: **"Sana bir şeyi tavsiye etmek istiyorum." Ebû Tâlib; "o nedir?"** diye sorunca şöyle dedi:

"Ey oğlum! Sana kendimden sonra göz nurum Muhammed'e iyi bakmanı tavsiye ediyorum. Onun ne ölçüde bana yakın ve yanımda ne kadar değerli olduğunu biliyorsun. Onun değerini bil ve ona saygılı davran. Sağ olduğun müddetçe onu kendinden ayırma; onu koru ve ona hürmette kusur etme."

Yine çocuklarına hitaben şöyle diyordu:

"Muhammed'e (sallallâhü aleyhi ve sellem) **saygı gösterin, ona iyilikte kusur etmeyin. Yakın gelecekte onun büyük makamını göreceksiniz."**

Kavmine de şöyle hitap ediyordu:

"**Oğlum Muhammed b. Abdullah'a iyi bakın. Ona saygılı davranın; ona iyilik edin ve eziyet etmekten sakının."**

Abdulmuttalib'in vefatından sonra, Hz. Ebû Tâlib kendisine edilen vasiyet üzerine kardeşinin oğlu Muhammed'i (sallallâhü aleyhi ve sellem) kendi himayesine aldı.

Hz. Ebû Tâlib ticaret maksadıyla Şam'a doğru sefere çıkmak üzere idi. Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem), Hz. Ebû Tâlib'e

doğru koşarak devesinin dizgininden tuttu ve şöyle dedi:

"Amca! Beni kime bırakıyorsun? Benim ne babam var ne de annem!" Bu sözler Hz. Ebû Tâlib'in kalbine ok gibi işledi; bunun üzerine:

"Allah'a andolsun, bizden ayrı kalmasın diye onu da kendimle götüreceğim." dedi.

Böylece Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem de bu sefere katıldı. Şam'da yol üstünde bulunan bir kilisede Bahira isimli bir rahip ile meşhur görüşme oldu.

Hz. Ebû Tâlib, Bahîra kıssasını şiir halinde ifade etmiştir:

''Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) **de her kalbin üzüntüsünü gideren olayları görmedikçe geri dönmediler. Ne vakit ki bütün şehirlerin âlimleri O'nu gördüler,**

O'na teker teker ve grup olarak secde ettiler.

Fesada uğraşan Zübeyr, Temmam ve Düreys, [7]**olanları görüp şehâdet ettiler.**

Bahîra öyle etkili sözler söyledi ki uzun süre yalanladıktan sonra doğruluğuna kanaat ettiler.

Yahudi topluluğuna söyleyip onları Allah yolunda cihat etmeye ikna ettiği gibi.

Onlara her türlü öğüdü verdi ve O'nun her yerde bir koruyucusunu bulunduğunu söyledi.

Hasedçilerin şerrinden O'nun için endişeleniyorum.

---

[7] Ehl-i Kitap'tan olan Zübeyr (Züreyr),Temmam (Semâm) ve Düreys (Deris) adlarındaki kimseler.

Çünkü bunlar geçmiş kitaplarda mürekkeplerle uzun uzun yazılmıştır.” [8]

Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemi Hz. Hatice radiyallâhu anha ile evlendirdi.

Hz. Ebû Tâlib nübüvvet geldikten sonra da Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme ilk gününden dünyasını değiştirene kadar olan koruyuculuğu başladı. Oğlu Hz. Ali kerremallâhü vechenin ilk inananlardan olmasını sağladı.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem kavmine İslâm'ı tebliğ edip davetini onlara Allah Teâlâ'nın buyurduğu şekilde açıklayınca akrabaları ondan ayrılmadı ve ona itiraz etmediler. Fakat Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem putlarını tahkir edince bu onlara ağır geldi. Allah Teâlâ'nın, İslam nuruyla koruduğu bir avuç kimseler dışında hepsi ona karşı cephe aldı. İşte bu ortamda Hz. Ebû Tâlib ve ailesi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yardımına koştular.

[Kureyş’in ileri gelenleri Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme işkence, eziyet etseler de, amcası Hz. Ebû Tâlib yasakladığı için daha fazla ileri gidemiyorlardı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, Hz. Ebû Tâlib’in himayesinde olduğu için Kureyş’in taarruzlarından korunuyor ve huzur ve ümit içinde

---

[8] (ERÇETİN, 2008), s. 47-48; (bkz:İbn İshak, es-Sîre, s.57; Süheyli, er-Ravdu'l-Unuf, II, 228; Suyûtî, el-Hasâis, I, 210)

risaletini eda ediyordu. Dolayısıyla hiçbir şey ona engel olamıyordu. Ancak arkadaşları kabilelerinin işkencelerinden kurtulamıyorlardı. Himayesiz müslümanlara her türlü işkenceyi yapıyorlardı.][9]

---

[9] İbn Sa'd, et-Tabakât, III/232; İbn Kayyim el-Cevziyye, Zâdü'l-Meâd, III/41- 42

HZ. FATIMA B. ESED

Hz. Ebû Tâlib’in Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme olan sevgisi altında yatan en önemli sebeplerden biri eşi Hz. Fatıma binti Esed radiyallâhü anha’dır. Hz. Ali'nin annesi Fâtıma Hatun, Hâşimoğullarındandır. Kendisinin gerek Hz. Ebû Tâlib'le ve gerek Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile soyu Hâşim'de birleşir.

Hz. Fatıma b. Esed, Hâşim oğulları kadınları içinde, Hâşimî erkek sulbünden ilk erkek çocuğu dünyaya getiren hatundu. Hâşimoğulları kadınlarından, halife annesi olanların da ilki idi. Ondan sonra, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kızı Hz. Fatma aleyhisselâm gelir ki, Hz. Hasan'ı dünyaya getirmiştir.

Hz. Fatıma b. Esed, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin dedesi Hz. Abdulmuttalib'in Hakk’a yürümesi üzerine-sekiz yaşından itibaren mürebbilik, annelik yapmıştı. Kendi çocukları aç dururken Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin karnını doyurur, kendi çocuklarının üstleri başları tozlu topraklı dururken, o önce Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin saçını başını tarar, gülyağlarıyla yağlardı. Bu sevgiden ötürü Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem

onu sık sık ziyaret ederdi.[10]

Hz. Abdulmuttalib, ölüm döşeğine düşünce, bütün oğullarını başına topladı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme çok iyi bakmalarını onlara tavsiye ve emr etti. Zübeyr ile Ebû Tâlib; Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin babası Hz. Abdullah ile aynı anneden, yani Fâtıma binti Amr, b. Âiz, b. İmran, b. Mahzum'dan doğma kardeş idiler. Bu iki amca; Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi yanlarına almak için kur"a çektiler. Kur'a, Hz. Ebû Tâlib'e çıktı. Hz. Ebû Tâlib her zaman Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme karşı, amcalarının en hamiyetlisi ve en şefkatlisi oldu.[11]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem namaz vakitleri geldiğinde Mekke vadilerine çıkar, amcasının oğlu Ali b. Ebî Tâlib de onunla giderdi. Namazlarını oralarda kılar, akşam olunca da dönerlerdi.[12] Çünkü Hz. Ömer radiyallâhu anhın Müslümanlığı kabulünden önce Müslümanların Mekke'de alenen ibadet etmeleri mümkün olmuyordu. Mekkeliler, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin putlara itibar et-

---

[10] İbn Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, c. 8, s. 222.Mus'abu'z-Zübeyr, Nesebi Kureyş, s. 40. İbn Esir, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 217. Yâkubî, Târih, c. 2, s. 14. İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 222. İbn Sa'd, Tabakât, c. 8, s. 222, Yâkubî, Târih, c. 2, s. 14.

[11] Belâzurî, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1, s. 85, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 1, s. 22, Diyarbekrî, Hamis, c. 1, s. 253, Halebî, İnsânu'l-uyûn, c. 1, s. 185.

[12] Taberî, Tarihu'l - Umem ve'l-Mülûk, I 539; Muhibbüddîn et- Taberî, Zehâiru'l-Ukbâ, 60

meyip de Kâbe de namaz kılmasına başlangıçta bir anlam veremediyse de sonraki zamanlarda kerih görmeleri üzerine Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Mekke vadilerine yönelmişti. Mekkenin Ecyad mahallesinde Hz. Ali kerremallâhü vechenin nebi ile birlikte namaz kıldığını gören annesi Fatıma telaşlanmıştır.

Hz. Ebû Tâlib'e:

"Ali'nin Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)**'in yanına devam ettiğini görüyorum. Senin başına Muhammed** (sallallâhü aleyhi ve sellem) **tarafından, oğlun hakkında, güç yetiremeyeceğin bir iş gelmesinden korkuyorum ."** dedi.

Hz. Ebû Tâlib hemen ardından onların peşine düştü. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ibadet için Dübb vadisine veya Nahle vadisine gitmiş Hz. Ali kerremallâhü vecheyi de birlikte götürmüştü. İkisi ibadete dalmış oldukları bir anda Hz. Ebû Tâlib buradan geçmiş ve ikisini de görmüştü. Durup biraz baktıktan sonra

"Ey kardeşimin oğlu bu din ne oluyor?"

diye sormuş. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem onun bu sorusuna:

" Bu, Allahın, meleklerinin ve nebilerinin dinidir, babamız İbrahim'in de dinidir.

Allah Teâlâ beni bu din ile tüm kullarına gönderdi.

Sen ise şimdiye kadar davet ettiklerimin arasında hidayet bulmaya ve benim bu davetimi kabul etmeye en layık olansın." [13] diye

---

[13] Muhibbüddîn et- Taberî, Zehâiru'l-Ukbâ, 60

cevap vermiş fakat Hz. Ebû Tâlib:

"Dinimi ve atalarımın dinini bırakmam. Fakat Allah'a yemin ederim hayatta olduğum sürece Kureyş senin hoşuna gitmeyecek hiçbir şeyi yapamayacaktır." diye teminat vermiştir.[14]

Hz. Ali'ye ise hoşlanmayacağı hiç bir şey söylememiştir. Hz. Ebû Tâlib Hz. Ali'ye

"Ey oğul! İnandığın bu dinin aslı nedir ?" diye sormuş Hz. Ali kerremallâhü veche:

"Babacığım, ben Allah'a ve Onun rasülüne iman ettim. Rasülün tebliğ ettiği dini tastik ettim. Onunla birlikte ve Ona uyarak Allah için namaz kıldım" cevabını verince babası şöyle demiştir:

"GERÇEKTEN SENİ İYİLİĞE ÇAĞIRMIŞTIR. SEN ONUNLA BİRLİKTE KAL, ONU YALNIZ BIRAKMA".

Hz. Ebû Tâlib'in sözleri Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi sevindirmiştir. Hz. Ebû Tâlib, dönüp eve gelince, zevcesi Fatıma:

"Oğlun nerede?" diye sormuş Hz. Ebû Tâlib:

" Ne yapacaksın Ona?" deyince, Fatıma:

"Azadlı kadın kölem, Ecyad'da Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)**'le birlikte namaz kılarken gördüğünü bana haber verdi. Sen oğlunun dinini değiştirmesini uygun gö-**

---

[14] İbn Hişam, Siret-i İbn Hişam Tercemesi I,327-328; Belâzüri, Ensâbü'l-Eşraf, I ,126; İbnü'l-Esîr, İslâm Tarihi,II, 58-59
(Burada bahsedilen olay ilk dönemlere ait olmasından dolayı itinalı bakmak gerekir.)

rüyor musun?" diye çıkışmıştır. Hz. Ebû Tâlib Ona:

" Sus! Sen onu bu işte kendi haline bırak! Amcasının oğluna arka ve yardımcı olmak, elbette herkesten çok ona düşer. Eğer nefsim Abdulmuttalib'in (hanif) dinini bırakmak hususunda bana boyun eğmiş olsaydı, ben de muhakkak Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)**'e tabi olurdum."** diye cevap vermiştir.[15]

Fatıma validemiz durumu anlayınca Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme destek olmuştur. Hz. Ebû Tâlib'in bu şefkati arkasında hanımı faziletli, iyi halli ve müslüman olan ilk hanım sahabelerden bir kadın olan Fâtıma binti Esed vardı.[16]

Hz. Fatıma b. Esed, Hicretin dördüncü yılında, Medine'de Hakk'a yürüdü.[17] Allah ondan razı olsun!

Hz. Fatıma b. Esed, Hakk'a yürüdüğü zaman Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin gözlerinden yaşlar akmış [18] ve **"Bugün annem vefat etti!"** [19] buyurup gömleğini ona kefen olarak

---

[15] Belâzüri, Ensâbü'l-Eşraf, I, 126-127

[16] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 14. İbn Sa'd, Tabakât, c. 1,3.122. Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 108.

[17] Diyarbekrî, Târîhu'l-hamîs, c. 1, s. 467.İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1 891, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 217. İbn Abdidilberr, c. 4, s. 1891,

[18] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 108, Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 202, Aliyyü'l-Müttakf, Kenzu'l-ummâl, c. 13, s. 636.

[19] Yâkubî, Târih, c. 2,s.14.

sardırmış, cenaze namazını kıldırmıştı. Gömüleceği kabrin içine inip yanının üzerine uzandıktan sonra onu indirtmişti.[20] Ashab:

"Biz, senin buna yaptığın şeyi başkasına yaptığını hiç görmedik!?" dedikleri zaman:

"Ebû Tâlib'den sonra, bu kadıncağız kadar bana iyilik eden hiçbir kimse yoktur!

Ahrette Cennet elbiselerinden elbise giymesi için, ona gömleğimi sardırdım.

Kabre ısınması için de, oraya kendisiyle birlikte uzandım!" buyurmuştur.[21]

Cebrail aleyhisselâm gelerek Yüce Rabbim tarafından:

'Bu kadın, Cennetliklerdendir! diye bana haber verdi" buyurup[22]

"Allah seni yarlıgasın ve hayırla mükâfatlandırsın!

Allah sana rahmet etsin ey annem!

Sen, benim annemden sonra, annemdin!

---

[20] Yâkubî, Târih, c. 2, s. 14.Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 108, İbn AbdilberT, İstiâb, c. 4, s. 1891, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7,s. 217, Muhibbüt-Taberî, Rıyâd,c.2, s. 202.Hâkim, c. 3, s. 108, Muhibbüt-Taberî, c. 2, s. 202, Kenzu'l-ummâl, c. 13, s. 635. Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 108, İbn Abdilberr, İstiâb, c. 4, s. 1891, İbn Esîr, Usdu'l-gâbe, c. 7, s. 217, Muhibbüt-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 202.

[21] İbn Abdilberr, İstiâb, c.4, s. 1891, İbn Esîr, Usd, c. 7, s. 217, Muhibbül-Taberî, Rıyâdu'n-nadrâ, c. 2, s. 202, Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 257, Aliyyü'l-Müttakf, Kenzu'l-ummâl, c. 13, s. 635-636.

[22] Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 108, Aliyyü'l-Müttaki, Kenzu'l-ummâl, c. 1 3, s. 636

Kendin aç durur, beni doyururdun!

Kendin çıplak durur, beni giydirirdin!

En nefis nimetlerden kendi nefsini alıkor, bana tattırırdın!

Bunu da, ancak Allah'ın rızasını ve ahiret yurdunu umarak yapardın!

Allah ki, diriltendir, öldürendir, hiç ölmeyen diridir O!

Yâ Allah!

Annem Fâtıma binti Esed'i af ve mağfiret et!

Ona hüccet ve delilini anlat!

Girdiği yeri genişlet!

Ben rasülünün ve benden önceki nebilerinin hakkı için, duamı kabul buyur ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allah!"

diyerek, onun hakkında dua etmiştir.[23]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bu mübarek Cennetlik hatunu, sağ bulunduğu müddetçe, gidip ziyaret eder, onun evinde kuşluk uykusu uyurdu.

Ahmed Kurucan ve Zühdü Mercan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Fatıma adındaki kızının adını çok sevdiği Fatıma binti Esed'e nispeten koymuş olabileceğini zikreder.[24]

---

[23] Heysemî, Mecmau'z-zevâid, c. 9, s. 256-257

[24] Kurucan, Ahmet - Mercan, Zühdü, Aşere-i Mübeşşere, Işık Yay. İstanbul 2005, 206,207

HZ. EBÛ TÂLİB'İN HİMAYESİ

[Hz. Âmine radiyallâhü anhın da bu dünyadan göçmesinden sonra, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kefaleti dedesi Abdülmuttalib'e geçti. Hz. Abdülmuttalib, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi evine aldı ve onu bütün evlâtlarından daha çok sevdi. Hz. Abdülmuttalib yetim torununu biran bile gözünden uzak tutmuyordu. Her zaman yanında bulundururdu. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi, Abdülmuttalib'in ister halvette olsun ister istirahate çekilmiş vaziyette olsun her an yanına gidebilirdi. Hâlbuki diğer evlâtları otorite ve sertliği yüzünden müsaadesi olmaksızın yanına sokulamazlardı. Hz. Abdülmuttalib, sevgili torunu yemek yemediği sürece eline lokma almazdı ve bazen yemek sırasında onu kucağına alırdı. Kâbe'nin duvarlarının dibine Abdülmuttalib'in oturması için halı serilirdi. Buna başka kimse oturmaya cesaret edemezdi. Fakat Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem gelip doğru buna otururdu. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem o sırada tatlı ve herkesin hoşuna giden bir çocuktu.

Amcası Hz. Ebû Tâlib onu oradan kaldırmak isterdi, ama Abdülmuttalib derdi ki;

“Yavrumu bırak. Vallahi, bunun şanı başkadır. Bu çocuğun, bir gün, hiçbir Arabın erişemeyeceği yere geleceğini ümit ediyorum.”

(Bazı rivayetlere göre Abdülmuttalib, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin huyunun çok güzel ve asil olduğunu söylerdi. Hz.Abdülmuttalib daha sonra Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi yanına alıp sırtını ve başını okşar, yanaklarından öperdi. Abdülmuttalib, torununun sevimli hareketlerini zevkle izlerdi. İbn Sâ'd'in rivayetine göre, müneccimlik konusunda ihtisas yapmış olan Beni Müdlic'in bazı ileri gelenleri bir defasında Abdülmuttalib'in yanına gelip, torununun istikbalinin çok parlak olduğu kanaatine vardıklarını söylediler. Bu şahıslar Abdülmuttalib'ten çocuğun iyi korunmasını istediler; zira ayak izlerinin Hz. İbrahim aleyhisselâmınkine çok benzediğini açıkladılar. Bu konuşmanın geçtiği sırada Hz. Ebû Tâlib de hazır bulunuyordu. Abdülmuttalib ona dönerek,

“Bu beylerin söylediklerine dikkat et ve çocuğu iyi koru”, dedi.

Fakat Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem dede sevgisinden de uzun bir müddet yararlanamadı ve henüz 8 yaşında iken Hz. Abdülmuttalib'i kaybetti. İbn Sâ'd ile Hafız Sehâvi, Ümm-ü Eymen'in şu sözlerini nakletmişlerdir:

“Abdülmuttalib vefat ettiği zaman Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin, onun

yatağının ucunda durup ağladığını gördüm." Daha sonraki yıllarda

"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme dedesinin vefatını hatırlayıp hatırlamadığı sorulduğunda şu cevabı verdi:

"Evet, çok iyi hatırlıyorum. Ben o zaman 8 yaşında idim."] [25]

[Hz. Ebû Tâlib, yeğeni olan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi daima elinden geldiğince koruyup gözetiyordu. Bir gün Kureyşliler Ebû Tâlib'e bir heyet göndererek, şu iki şıktan birini seçmesini söylediler: Ebû Tâlib, ya Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in yapmakta olduğu işe engel olacak ya da onu kendilerine teslim edecekti. Aksi takdirde, onlara atalarının dini üzerinde olduğunu söylese bile artık ona (Hz. Ebû Tâlib'e) inanmayacaklardı. Heyetten biri kendisine şöyle dedi:

"Muhammed'i bize teslim et! Zaten o iflah olmaz, onu öldürelim. Biz sana, içimizden birinin en yakışıklı ve en akıllı oğlunu istediğin gibi evlatlık olarak seçmeni öneriyoruz."

Hz. Ebû Tâlib alay ederek şöyle dedi:

"Sizin benim oğlumu öldürmeniz ve benim de sizinkini yedirip içirmem adalete sığar mı?"

Biraz tartıştıktan sonra, Hz. Ebû Tâlib Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi çağırttı ve ona heyetin geliş nedenini anlattı. Böylece Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem), kendisini destekleyen son umudun da kayboldu-

---

[25] (Mevdudi, 1984), s.572-73

ğunu görünce, gözyaşları içinde amcasına şöyle karşılık verdi:

“Amcacığım, sen de mi beni terk etmek istiyorsun? Canımı kudret elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, bu ilâhî tebliğ görevimden vazgeçmem için ödül olarak, güneşi sağ elime ayı da sol elime koysalar, hatta sen de beni terk etsen bile, bu davadan vazgeçmem; Rabbim olan Allah bana yeter!”][26]

Gitmek istediğinde Hz. Ebû Tâlib ona

“Yeğenim geri dön.”

diye seslendi. Rasûlullah da geri dönünce Hz. Ebû Tâlib şöyle dedi:

“Git ve ne istiyorsan söyle. Allah teâlâ’ya yemin olsun ki, seni asla onlara teslim etmeyeceğim.”

[Hz. Ebû Tâlib, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin davetinde ısrar etmekte olduğunu görünce, yukarıda zikredilen koruma eylemleriyle yetinmemiş, Hâşimoğullarının lideri ve büyüğü olmasına rağmen kendini tehlikeye atmaya hazır olduğunu ifade ederek bu hususta Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi tatmin etmek için şöyle söylemiştir:

[26] HAMİDULLAH, İslam Peygamberi, Paragraf, 185

والله لن يصلوا اليك بجمعهم

حتى اوسد في التراب دفينا

فاصدع بامرك ما عليك غضاضة

وأبشر وقر بذاك منك عيونا

وعوتني وعرفت أنك ناصحي

ولقد صدقت وكنت ثم أمينا

وعرضت ديناق عرفت بأنه

من خير أديانا البرية دينا

لولا الملامة أوحذار مسبة

لوجدتني سماحا بذاك مبينا

"İlişmeyecektir onların zararı sana Vallahi
Ben başımı toprağa koyuncaya kadar."
Allah'ın sana emrettiklerini tebliğ et,
Bununla sevin ve müsterih ol.
Beni davet ettin, bana nasihat ettiğini biliyorum,
Sen doğrusun, güvenilirsin.
Bir din ile geldin, bildim ki o,
Yeryüzünün en güzel dinidir.
İnsanlar kınayıp hakaret etmeyeceklerini bilsem,
Beni sana açıkça tabi olanlardan görürdün."

Hz. Ebû Tâlib elinden gelen bütün fedakârlığı sınırı aşacak düzeyde sergilemişti. Onun davetine inanmayan başka amcaları, onu bu davetinden caydırmak için öldürme planına varıncaya kadar her türlü eziyeti reva görürken, yine aynı şekilde bu daveti kabul etmemiş olan başka bir amcası (Hz. Ebû Tâlib) acaba neden bu kadar koruyor idi?][27] Çünkü o Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi çok sevdiği gibi güvenip iman etti.

Hz. Ebû Tâlib bir şiirinde de şöyle dedi:

“Ali ve Cafer musibet ve zorluk anlarında benim dayanaklarımdır

Onu yalnız bırakmayın ve amcanızın oğluna yardım ediniz.

O amcanız kardeşlerimiz arasında bir anne ve babadanız.

Allah'a andolsun ki, onu yardımsız bırakmayacağım.

Oğullarım arasında temiz nesepli olanlar onu yalnız bırakmayacaktır.”

Bir gün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem namaz kılmak için Kâbe'ye gitti. Namaza durunca Ebû Cehil etrafındakilere şöyle dedi:

“Kim bu adamın yanına gidip namazını bozabilir?”

İbn'uz Zab'ari adında birisi elini hayvan pis-

---

[27] Ahmed Şelebî, Mevsûâtu ’t-Tarîhi’l- İslamî. Mısır, Mektebetu’l-Englo el-Mısriyye, 1989, I/252. (bkz: (GOUHAR, 2008), s. 15-16)

liğine ve kana sürerek Rasûlüllah'ın yüzüne sürdü.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem namazdan çıkarak amcası Hz. Ebû Tâlib'in yanına gitti ve

"Amcacığım, bana ne yaptıklarını görmüyor musun? dedi. Hz. Ebû Tâlib

"Kim yaptı?" diye sorunca Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem

"Abdullah b. Zab'ari" diye cevab verdi.

Hz. Ebû Tâlib kılıcını alarak Kureyşlilerin yanına gitti. Onlar Hz. Ebû Tâlib'i görünce ayağa kalkmak istediler. Hz. Ebû Tâlib onlara şöyle dedi:

"Allah'a yemin olsun yerinden kalkanı kılıcımla oturturum."

Hz. Ebû Tâlib daha sonra eline bir miktar hayvan pisliği alarak onların yüz, sakal ve elbiselerine sürdü ve onlara ağır sözler söyledi.

Kureyş müşrikleri Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yanından kızarak ayrılıp gittikten sonra, o gün o gece, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem gaip olmuş, nerede olduğu bilinememişti.

Hz. Ebû Tâlib ile Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin öteki amcaları, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin evine gittiler.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi orada da bulamadılar.

Hz. Ebû Tâlib Hâşimoğullarıyla Muttaliboğullarının gençlerini topladı. Onlara:

"Her biriniz, yanına keskin bir kılıç aldıktan sonra, Mescid-i Haram'a girdiğim zaman beni

takip edecektir!

Sizlerden her genç, bakacak; Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) **öldürülmüşse, Kureyş büyüklerinden meselâ İbn Hanzaliye [Ebû Cehil] gibi bir büyüğün yanına oturacaktır!"** dedi. Gençler:

"Öyle yaparız" dediler.

O sırada Zeyd b. Harise geldi. Hz. Ebû Tâlib, ona:

"Ey Zeyd! Kardeşimin oğlundan bir sezgin var mı?" diye sordu. Zeyd:

"Evet! Az önce kendisinin yanında idim" dedi. Hz. Ebû Tâlib:

"Ben onu görmedikçe evime gitmeyeceğim!" dedi.

Zeyd, hemen Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi aramaya gitti.

Safa tepeciğinin yanındaki evde ashabıyla konuşurken buldu ve durumu kendisine haber verdi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem hemen oradan kalkıp Hz. Ebû Tâlib'in yanına geldi.

Hz. Ebû Tâlib:

"Ey kardeşimin oğlu! Nerede idin? Hayırlı bir işte mi idin?" diye sordu. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:

"Evet!" buyurdu.

Hz. Ebû Tâlib:

"Hemen gir evine!" dedi.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem da evine girdi.

Rivayete göre; Kureyş müşriklerinin ileri gelenleri Kâbe'nin Hicr'inde toplanmış, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi görür görmez hep

birden üzerine yürüyüp öldürmedikçe oradan ayrılmayacaklarına and içmiş bulunuyorlardı.

Ebû Tâlib ertesi günü sabaha çıkınca, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin elinden tutup Kureyş müşriklerinin toplantı yerine vardı.

Hâşim ve Muttaliboğullarının yiğitleri de yanında idi.

"Ey Kureyş cemaatı! Maksadımı biliyor musunuz?" diye sordu.

Müşrikler:

"Hayır! Bilmiyoruz" dediler.

Hz. Ebû Tâlib durumu onlara haber verdi ve yanındaki gençlere de:

"Çıkarınız yanlarınızdakini!" dedi.

Gençlerin hepsi birden yanlarındaki yağlı kılıçları çıkardılar.

Hz. Ebû Tâlib:

"Vallahi, onu (Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemi) **öldürecek olursanız, sizden hiç kimse sağ kalmaz!**

Nihayet, siz de, biz de yok olur gideriz!" dedi.

Orada bulunan Kureyş cemaati hayal kırıklığına uğradılar.

Hele Ebû Cehil 'in hayal kırıklığı, hepsinden daha ağır, daha beterdi.[28]

Hz. Ebû Tâlib, Kureyş'in Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi öldürme niyetlerine karşı hep şöyle söylerdi:

"Allah'a andolsun ki, beni defnetmedikleri müddetçe sana dokunamazlar,

---

[28] (KÖKSAL), 1/310-311.

Sen benim hayrımı dileyerek davet ettin, sen sadıksın (söylediğin doğrudur) **ve eminsin. Sen dinlerin en hayırlısını getirdin.”**

Yıllarca süren zulüm ve işkence nedeniyle Müslümanların bazıları Habeşistana hicret etmek mecburiyetinde kaldılar.

[Necâşî’nin muhacir Müslümanları sınır dışı etmeyi ya da cezalandırmayı reddetmesine çok sinirlenen Kureyşliler, İslâmî yapılanmaya karşı başka mücadele yöntemleri bulmaya çalıştılar. Bununla ilgili olarak, Mekkeli müşrikler, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kabilesinden olanları toplum dışına itmeye karar verdiler ve kendi aralarında Hâşim ve Muttaliboğulları’nın inanan ve inanmayanıyla birlikte hepsinin Şı’bu Ebî Tâlib de toplanmaları ve Rasûlüllahı koruma konusundaki kararlılığı karşısında, Mekkeli liderler Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi ve onu koruyanları topluca cezalandırma yolunu seçmişler ve onlara sosyal, psikolojik ve ekonomik bir dizi yaptırımlar uygulamaya karar vermişlerdir. Bir sahife hazırlayıp onda anlaşmışlardır. **Hâşim ve Muttaliboğullarına** müeyyideleri şunlardır.

1-Kız alış verişinde bulunmamak.

2-Alış veriş ve ticari ilişkilerde bulunmamak.

3-Gelecek barış tekliflerini kabul etmemek.

4-Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi kendilerine teslim edinceye kadar bu iki kabileye acımamak.

5- Sosyal ilişkiler kurmamak.

6- Çarşı ve pazarları Hâşimilere kapatmak.

Kureyşliler bu konuda o kadar azimli ve kararlıydılar ki, bu belgeyi Kâbe'nin içine astılar. Kureyşlilerin geleneksel müttefikleri olan ve ilerleyen bölümlerde ayrıntılı bir biçimde ele alacağımız Ehâbişler de bu boykot hareketine katıldılar. Yasak yıllarca devam etti. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, hanımı Hz. Hatice, amcası Hz. Ebû Tâlib ve -zalimlerle dayanışma içinde olan ve şehirde kalan Ebû Leheb dışında- Müslüman olsun ya da olmasın tüm öteki akrabaları, Mekke'nin kenar semtlerinden **Şı'b Ebî Tâlib** denilen yere sığınmak zorunda kaldılar.

Sıkı bir biçimde uygulanan bu boykot hareketinden sonra **Müslümanların içine düştükleri sefaletin öyküsü gerçekten çok dokunaklıdır.** Kurbanlardan bir kadının anlattığına göre, kendisi bir gece, uzun bir zaman önce kesilmiş bir hayvana ait bir deri parçası bulmuş ve onu kaynar suda pişirerek yerim düşüncesiyle pek mutlu olmuştu. Bir gün, şehirde kalan müşrik bir yeğeninin halası Hz. Hatice'ye erzak paketi göndermesi, kanlı bir kavgaya yol açmıştı. Kuşkusuz haram aylarda yabancı hacı adaylarından hububat sağlanması imkânı da doğuyordu. Ancak şehirdeki her türlü ekonomik etkinlikten yoksun bırakılan bu mülteciler doğal olarak kısa sürede ellerindeki parayı da tükettiler. Bununla birlikte, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin, o zamanki hac mevsimi geldiğinde, Minâ, Mecenne, Ukâz gibi yerlerde yabancı ziyaretçilere İslam'ı anlatmak için sığınağından

çıktığını görürüz. O, bu sırada bölgelerinde kendisine sığınacak bir yer verebilecek ve yardım edebilecek kimseler arıyor ve bunun karşılığında, Bizans ve İran imparatorlarının hazinelerinin kısa bir süre sonra ganimet olarak ellerine geçeceğine dair güvence veriyordu.][29]

Bu muhasara tam üç yıl sürdü. Bu müddet zarfında Rasûlullah, Hz. Ebû Tâlib ve Hz. Hatice tüm mallarını harcadılar ve büyük bir sıkıntı ve yokluğa düştüler. Allah Teâlâ, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme Kâbe binası içine asılı olan vesikayı, Allah kelimesi müstesna hepsini böceklerin yiyip yok ettiklerini vahyetti.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem de durumu Hz. Ebû Tâlib'e bildirdi. Daha sonra hep birlikte gidip Kâbe'nin yanında oturdular. Kureyşliler şöyle dediler:

"Ey Ebû Tâlib artık sözünü hatırlamalı kavminle dostluk kurmalı ve yeğenin hususundaki tutuculuğundan el çekmelisin." Hz. Ebû Tâlib onlara şöyle dedi:

"Ey kavmim! Vesikayı getirin belki sıla-i rahim etmek ve kini ortadan kaldırmak için bir yol buluruz."

Vesikayı getirdiler Hz. Ebû Tâlib onlara şöyle dedi.

"Bu sizin imzaladığınız vesikadır. Bu vesikaya hiç dokundunuz mu?" Onlar

"Hayır" dediler. Hz. Ebû Tâlib daha sonra şöyle dedi:

---

[29] HAMİDULLAH, İslam Peygamberi, Paragraf, 204

"Allah Teâlâ Resulüne bu vesikanın Allah kelimesi dışında tamamen yok edildiğini vahyetmiştir. Şimdi eğer doğru söylüyorsa ne yapacaksınız?" Onlar,

"Ondan el çekeriz." dediler. Hz. Ebû Tâlib de

"Eğer o yalan söylemişse o zaman da öldürmek için sizlere teslim ederim." dedi. Onlar da

"insaflı konuştun, iyi dedin" dediler.

Vesikayı açtıklarında **ALLAH** kelimesi dışında tüm yazılanların yok edildiğini gördüler.

Ama buna rağmen inatla,

"Bu yeğeninin büyüsüdür." dediler.

Hz. Ebû Tâlib şöyle dedi:

"O halde niçin biz muhasaraya teslim olalım? Hâlbuki siz buna daha layıksınız." Hz. Ebû Tâlib daha sonra beraberindekilerle Kâbe perdelerinin içine girdi ve şöyle dedi:

"Allah'ım bize zulmedenlere, bizimle akrabalık ilişkilerini kesenlere ve bizlere layık olmadığımız şeyleri yakıştıranlara karşı bize yardım et."

Sıkıntılarla geçen ömrü boyunca Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme karşı hiç incitici hareketi olmayan Hz. Ebû Tâlib Hakk'a yürümesine yakın bir zamanda, bir gün Kureyş'in eşrafını toplantıya davet ile Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin risâletini tasdik ve ona olan muhabbetini tarif eden birçok sözler söyleyerek vasiyet etmiştir. Hz. Ebû Tâlib'in Kureyşliler'e vasiyet olarak söylediği sözler şunlardı:

"Ey Kureyş Topluluğu!

Siz Allah'ın mahlûkatından safî ve hâlissiniz! Arab size müteveccihtir! Cihanın efendisi sizin içinizdedir! Şecaatte son nokta-ya ulaşan, şeref, şan ve keremi geniş olan zât sizdedir!

Ey Cemâat! Ma'lûmunuz olsun ki, sizler iyi-likler ve övünülecek şeylerde Arab'a nasip ve pay bırakmadınız! Hepsine kavuştunuz! Bir şeref yoktur ki siz ona ulaşmamış olasınız! Onun için bütün insanların üzerine fazlınız var! Onların size ihtiyaçları aşikârdır.

Ey Kureyş!

Şu şerefli beyte ta'zîm etmenizi vasiyet ederim. Ona ta'zîmde Allah Teâlâ'nın rızâsı ve maişetinizin kıvamı[30] vardır! Akraba ve taallukâtmızla[31] hüsn-i muaşeret[32] ve kardeş-lik edin!

Kavim ve kabile ile ünsiyet edin; ünsiyet ömrü uzatır, sayınızı çoğaltır! Azgınlık ve ita-atsizliği terk edin! Sizden evvel gelip geçen kavimler bu iki şey sebebiyle helak oldular.

Sizi davet edip çağıran kimseye (Muham-med (sallallâhü aleyhi ve sellem) **icabet ve sâillerin [33] meselelerinin çözümüne gayret**

---

[30] **Kıvam:** Tutarlılık, koyuluk, uyum, yoğunluk, katı-lık, , bağdaşma

[31] **Taallûkat:** Hısım ve yakınlar.

[32] **Muaşeret:** Birlikte yaşanılanlar. Sünnet dairesin-de insanlarla iyi münasebet.

[33] **Sail:** (Sual. den) Dilenci. Fakir. Soran. İsteyen. Akan, seyelan eden.

edin!

Hayat ve ölümün şerefi bu iki şeydedir. Doğru söze ve emâneti yerine vermeye ehemmiyet verin! Havassın[34] **muhabbeti, avamın** [35] **fiil ve keremi bunlardadır.**

Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) **'e yumuşak ve hayır ile muamele etmenizi ayrıca vasiyet ederim!**

Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) **emindir!**

Arab içinde sâdıktır. Bir emirle gelmiştir ki, o emir kalbin kabul edeceği şeydir!

Lisanın inkârı buğz ve inkâr edilmek korkusundandır. Lisan onun getirdiği İslâm dinini inkâr ederse de kalbin kabul edeceğine şüphe yoktur.[36]

Yemin ederim ki, Arabın fakirlerinin ve etraf memleketler sakinlerinin cümlesinin onun davetini ve sözlerini tasdîk ve kendini tazim edeceklerini ve ölüme onunla beraber gideceklerini sanki görüyorum!

Kureyş'in reisleri hor ve zelîl, haneleri harâb olur; Kureyş'in zayıfları itibar ve nüfuz sahibi olurlar.

Ey Kureyş topluluğu!

Siz Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)

---

[34] **Havas:** Marifet ve yaşayışça üstün olan, üst tabaka

[35] **Avam:** Sıradan biri, fakir halk tabakası; okuyup yazması az olan; ilim ve irfanı az, basit yaşayışa sahip kimse.

[36] Hz. Ebû Tâlib aleyhisselâm burada kendi durumunu aşikâr ediyor.

için koruyucu, cemaati için hâmî [37] **olun! Babanızın oğluna yakınlaşın! O'nu cemaatiyle beraber muhafaza edici olun!**

Allah Teâlâ'ya yemin ederim ki, Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)**'in yoluna giren kimse âkil ve reşîd; Muhammed** (sallallâhü aleyhi ve sellem)**'in hidâyet dairesine kavuşan bahtiyar ve saîd oldu. Eğer ömrümün müddeti, ecelimin te'hiri** [38] **olaydı, Muhammed** (sallallâhü aleyhi ve sellem) **'den fitne ve belâları ve ona meşakkat veren şeyleri men eder, felâket ve musibetleri kaldırırdım.**

Ey Kureyş Topluluğu!

Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)**'den imtina** [39] **ettiğiniz haberden ve onun emrine tâbi' olur şeylerden ayrılmayınız! Ona itaatte olun; tâ ki irşâd olasınız!"**[40]

Hz. Ebû Tâlib nübüvvetin onuncu yılında Şevval ayının ortasında 80 küsür yaşındayken Hakk'a yürüdü.

Hz. Ebû Tâlib'i **"Hucun"** denilen yerde defn için babası Hz. Abdülmuttalib'in kabrini açtıkları vakit Hz. Abdülmuttalib'i kıbleye müteveccihen oturur olduğu halde buldular ve o halde bırakıp, oğlu Hz. Ebû Tâlib'**i** yanında boş bulu-

---

[37] **Hâmi:** Himâye eden, koruyan

[38] **Tehir:** Sonraya bırakmak, ertelemek, geriye bırakma.

[39] **İmtinâ:** Çekinme, istememe, imkânsız olma, olmasına imkân bulunmama, akıl dışılık.

[40] (Eyüb Sabri Paşa), s. 713

nan yere sırladılar.

Hz. Hatice radiyallâhu anha da 35 gün sonra 65 yaşında aynı kaderi paylaştı. Her ikisinede cenaze namazı farz olmadığı için sadece yıkama işlemi yapıldı.

Hz. Ebû Tâlib'in gidişi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi çok üzdü. Bu yüzden bu seneye **"HÜZÜN YILI"** olarak adlandırdı.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki: **"Şu ümmet üzerinde şu günlerde toplanan iki musibetten hangisine en çok yanacağımı bilemiyorum"**[41]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem en büyük hamisini ve eşini kaybetmesinden dolayı Kureyşe eziyet etmek hususunda hiç bir engel kalmamıştı.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bu hususta şöyle buyuruyor: **"Ebû Tâlib hayatta olduğu müddetçe Kureyş bana eziyet edemiyordu."** [42]

Hz. Ali kerremallâhü veche babasının mateminde şöyle dedi:

"Ey Ebû Tâlib, ey sığınanların sığınağı, ey rahmet yağmuru, ey karanlıkların nuru. Gerçekten de senin yokluğun, gayretli ve büyük insanları perişan etti. Sen Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme iyi bir amca idin."

---

[41] Yâ'kûbî, II, 35; Taberî, *Târih*, II, 229.

[42] Kamil-i İbn-i Esir, c.1, s.507, Sire-i İbn-i Hişam, c.2, s.57, Sire-i İbn-i İshak, s.239. Tabakat-i İbn-i Sa'd, c.1, s.124.

EHL-İ BEYT'İN ÖNEM VE DEĞERİNİ ORTAYA KOYAN BAZI RİVAYETLER:[43]

Ehl-Beyt'in önem ve değerini belirten birçok rivayet vardır. Ancak bu rivayetlerin sıhhati konusunda net bir şey söylemek oldukça güçtür. Zira gerek Şîa gerekse Ehl-i Sünnet kaynaklarında nakledilen rivayetlerden birçoğu hem senet hem de metin yönüyle tenkit edilmektedir. Ancak her türlü tenkide karşı Ehl-i Beyt sevgisinde aşırılıktan bahsetmek Ehl-i sünnet açısından bir noksanlık meydana getirmeyeceği gibi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme karşı vefa borcumuzdur.

Bahauddin el-Âmilî (d:H: 953/1546- hyt H.1030/1623) dedi ki:

"Eğer Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ehlini sevmek Rafizî olmaksa, bütün ins ve cin şahit olsun ki ben Rafizî'yim"[44].

---

[43] (VAROL, 1990), s. 130-131

[44] Ebû'l-Abbas Şihabu'd-dîn Ahmed b. Muhammed b. Ömer el-Hafâcî, Rayhânetu'l-Elibbâ ve Zehrati'l-Hayatu'd-Dünya, (Thk. Abdulfettah Muhammed Hulvî), Kahire, 1967, I, 208

Bazı rivayetleri şunlardır.

"Sizi nimetleriyle rızıklandırdığından dolayı Allah'ı seviniz.

Allah'ı sevdiğinizden dolayı beni, beni sevdiğinizden dolayı da Ehl-i Beyt'imi seviniz" [45]

"Hiçbir kimse, beni kendisinden daha fazla sevmediği müddetçe gerçek iman sahibi olamaz. Böylece ehlimi de kendi ehlinden, beni de kendinden daha çok sever".[46]

"Çocuklarınızı üç hasletle terbiye ediniz. Bunlar, peygamber sevgisi Ehl-i Beyt sevgisi ve Kur'an Öğretimi" [47]

"Âl-i Muhammed ilmin kaynağı ve rahmetin aslıdır" [48]

"Rasûlüllah'ın akrabalarından birisi gelince Kureyş'den olan insanlar sözlerini kesiyorlar ve yüzlerini ekşitiyorlardı. Bu durum Rasûlüllah'a haber verilince, çok kızdı, yüzü kızardı, alnı terledi ve şöyle dedi: Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki akrabalarımı, Allah ve Rasûlü İçin sevmeyen kimsenin kalbine iman girmez".[49]

"Bana nesebim ve yakınlarım hususunda eziyet eden kavme ne oluyor? Dikkat edin, nesebime ve yakınlarıma eziyet eden bana, bana eziyet eden de Allah'a eziyet etmiş

---

[45] Hâkim, Müstedrek, IH/150; Mübarekfûrî, X/292.
[46] Heytemî, II/495.
[47] Heytemî, II/496.
[48] Belâzürî, Ensâb, II/385.
[49] Muhibbüddin et-Taberî, Zehâiru'l-Ukbâ, 9; Hâkim, Müstedrek, IV/75.

olur".[50]

"Yemen Seferi dönüşü Hz.Ali kerremallâhü vecheyi Rasûlüllah'a şikayet etmişlerdi. Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem,

"Bana eziyet ettiniz" dedi. Onlar; **"Sana eziyet etmekten Allah'a sığınırız Ya Rasûlallah"** deyince;

"Kim Ali'ye eziyet ederse bana eziyet etmiş olur" buyurdu. "[51]

"Kim Allah'ı severse Kur'an-ı sever, kim Kur'an'ı severse beni sever, kimde beni severse Ashâb'ımı ve akrabalarımı sever" [52]

"Biz Ehl-i Beyt'i ancak mü'min olanlar sever, şakî ve münafık olanlar sevmez" [53]

"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, biz Ehl-i Beyt'e ancak cehenneme girecek olanlar buğzeder".[54]

"Kim Ehl-i Beyt'e buğzederse münafıktır".[55]

"Itretime buğzedenlere karşı Allah'ın gazabı şiddetli olur".[56]

"Ehl-i Beyt'im sizin için Nuh'un gemisi gibidir. Kim ona binerse kurtulur, kim de ondan geri kalırsa helak olur" [57]

---

[50] Heytemî, II/497.
[51] İbn Hanbel, Müsned, III/483.
[52] Heytemî, II/499.
[53] Muhibbüddin et-Taberî, Zehâiru'I-Ukbâ, 18.
[54] Hâkim, Müstedrek, IV/252.
[55] Muhibbüddin et-Taberî, Zehâiru'l-Ukbâ, 18.
[56] Heytemî, II/543.
[57] Hâkim, Müstedrek, III/151; Fîrûzâbâdî, Fedâilü'l-Hamse, II/64 vd; Leknevî, Seyyid Hâmid Hüseyin,

"Kıyamet gününde ilk olarak Ehl-i Beyt'ime şefaat edeceğim, ondan sonra yakınlarıma ve Kureyş'e, sonra Ensâr'a, sonra Yemen ehlinden iman edenlere, sonra diğer Araplara, sonra da Arap olmayanlara. Kime önce şefaat etmişsem, o daha faziletlidir".[58]

"Sizin en hayırlınız benden sonra ehlime en hayırlı olanınızdır". [59]

"Rabbim'den, evlendiğim eşlerimin Cennette benimle birlikte olmalarını istedim, bunu bana verdi"[60]

"Kim beni, Hasan ve Hüseyin'i, onların babasını ve annesini severse kıyamet günü ben onunla birlikte olurum."[61]

"Yıldızlar yeryüzündekiler İçin birer emandırlar, Ehl-Beyt'im ise, ihtilaflara karşı ümmetim için birer emandırlar".[62] **"Benim nesebim ve sebebim hariç tüm nesep ve sebepler kıyamet gününde kesilecektir."** [63]

Abekâtü'l-Envâr fî Bmmeti'l-Ethâr, Tahran, 1401 h., s.21 vd; Semavî, 189 vd.

[58] İbn Hanbel, Müsnedü Ehli'l-Beyt, 7.

[59] Hâkim, Müstedrek, III/311

[60] Hâkim, Müstedrek, III/137; Heytemî, II/544.

[61] Tirmizi, Menâkıb, 21.

[62] Fîrûzâbâdî, Fedâilü'l-Hamse, II/67; Leknevî, 169.

[63] Fîrûzâbâdî, Fedâilü'l-Hamse, II/69 vd; İbn Hanbel, Müsnedü Ehli'l-Beyt,ll.

HZ. EBÛ TÂLİB GERÇEĞİ

1400 yıldır hakkında küfür ithamından kurtulamayan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin amcası hakkında vicdanımıza rahatsızlık veren yargılardan arınıldığında birçok şeyin yerine oturmadığı görülecektir. Bu nedenle İslâm'ın en zayıf döneminde bütün sıkıntılara göğüs geren Hz. Ebû Tâlib'in manevi şahsını yaralayan bu durumu düzeltmemiz lazımdır. Hz. Ebû Tâlib hakkında doğruyu görmemiz, bazı şeyleri hatırlamamız gerekmektedir. Zamanımıza kadar işlenmiş bu hatalı düşüncenin silinmesi hakkında üzerimize büyük vazifeler düşmektedir.

Hz. Ebû Tâlib'in imanı konusundaki gizliliğin belki en büyük gerekçesi Allah Teâlâ'nın Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi korumasındaki ahvalin uygulamasının tezahürüdür. Eğer nübüvvetin ilk on yılında bu türlü hareket edilmese idi, sonuçları daha vahim olacak olaylar çıkabilirdi. Çünkü Hz. Ebû Tâlib Kureyş içerisinde, kendisine itaat edilen büyük bir reisti. Allah Teâlâ onun kalbine şer'î olmayan fıtrî bir sevgi koydu diyenler bulunur. Eğer Hz. Ebû Tâlib zahiren müslüman olduğunu açıklasaydı,

müşrikler saldırılarında cüretkâr olurlardı. Fakat Hz. Ebû Tâlib'le onlar arasında küfür müşterekliği olunca, ona karşı heybet duydular ve ona hürmet gösterdiler.

Onun hakkında Hz. Ali kerremallâhü veche Efendimiz Divan-i Ali'sinde buyurdu ki;

Ben Aliyim İbn-i Abdülmuttalib âlî-neseb
Biz be-hakk-ı Kâbe **evlâyüz** ***kitaba bâ-edeb***

"Ben, nesebi yüksek ve temiz olan Abdulmuttalib'in oğlu Ali'yim. Allah'ın evi olan Kâbe'ye yemin ederim ki biz, kitaplarda öncelikle anılmışızdır." [64]

Farh buldu anın fevti ile kavmi Kureyş'in
Cihanda görmedim bir kes ki ola bunda muhalled

"Kureyş kabilesi, Ebû Tâlib'in ölümüyle sevinç ve neşe duydu. Oysaki dünyada hiç kimsenin baki kaldığı görülmemiştir. Bugün onun ölümüne sevinenler, yarın kendileri de öleceklerdir."[65]

Ey Ebâ Tâlib penâh-i müstecir olmuş idin
Teşne dil-sîr idi mahzunlar dahi mesrur hem

"Ebû Talip, kurtuluş talep edenlerin koruyucusu, yağmura hasret kimseler için bereketli

---

[64] (Hz. Ali, 1981),s. 158
[65] (Hz. Ali, 1981) ,s. 236

bir yer ve karanlıkta kalanlar için bir nûr idi.”[66]

Rihletin şimdi gayûrânı perişan eyledi
Sen Cenâb-ı Mustafâ'ya olmuş idin hayr-i amm

“Senin yokluğun, gayret ve himmet sahibi kimseler için bir yıkım oldu. Sen Muhammed Mustafa (sallallâhü aleyhi ve sellem)'nın en hayırlı amcası idin.” [67]

Eğer Hz. Ebû Tâlib küfür üzere olsa idi, Hz. Ali kerremallâhü veche bu ifadeleri kullanır mıydı?

[Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin **"Babamdan sonra babam”** dedikleri ve kendilerine yapılan bütün tecavüzlere kendisini siper yapan, malı ile canı ile hizmet eden Kureyş'in ulusu, Hâşimîlerin büyüklerinden ve en hatırı sayılanlarından bir zât olan Hz. Ebû

---

[66] (Hz. Ali, 1981), s. 579

[67] Bir görüşe göre Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin on iki amcası vardı. Bunlardan **Hazret-i Hamza aleyhisselâm**, nübüvvetin ilânından altı yıl sonra müslüman olmuş, **Hazret-i Abbas aleyhisselâm** ise on iki yıl sonra İslâm'a girmiştir.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve Hz. Ebû Tâlib hem babasından ve hem de anasından öz olarak doğmuştur. Diğerlerinin baba ve anneleri farklıdır. Onun için Hz. Ali kerremallâhü veche bu deyimi kullanmıştır. Hazret-i Abbas'ın İslâmı izhar etmesi Hz. Ebû Tâlib'in Hakk'a yürümesinden iki yıl sonradır.

Tâlib, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi çok severdi. Cenâb-ı Nebi de kendilerine çok hürmet ederlerdi.

“Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir.” [68]

Hz. Ebû Tâlib, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme herhangi bir kötülük veya suikastta bulunmak isteyeceklere karşı bir koruma tedbiri olmak üzere, her gece, yatağa yatılacağı zaman, herkesin gözü önünde, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme yatağına yatmasını söyler; halk uykuya dalınca da, oğullarından veya kardeşlerinden ya da amcaoğullarından birisine, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yatağına yatmasını emreder. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme de onun yatağında uyumasını söylerdi.[69]

Kureyş'in ileri gelenlerinin bütün tecavüzlerini önlemiş, İslâm'ın teessüsünde en büyük hizmeti göstermiş, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi

"Ben sağ iken sana bir şey yapamayacaklar, Allah'ın emirlerini istediğin gibi tebliğ et” diye teselli etmiş, müşrikinin boykotuna üç sene göğüs germiş, Fahr-i Âlem'in etrafında pervane gibi dönmüş, hâli ile efâli ile mükellef

---

[68] Enfal, 30
[69] (KÖKSAL), c.2, s. 84.

cümleleri ile Dîn-i Celîl-i İslâmı tasdik etmiş, gözbebeği gibi olan oğlu Hz. Ali'sine Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sözünün haricine çıkmamasını daima emretmiş ve

"Onun götürdüğü yol saâdet yoludur" diye tavsiye etmiş, kendisini ziyarete gelenlere, Hazret-i Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme iman etmelerini, O'nun dininin Hak din olduğunu daima söylemiştir. Ancak o günkü Kureyş'in ileri gelenlerine karşı zahiri lisan ile İslâm olduğunu belli etmemiştir.

Esasen Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin amcası Hz. Ebû Tâlib zahiri lisan ile İslâmiyyetini izhâr etmiş olsaydı; Hazret-i Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin artık Mekke'de oturmak imkânı kalmayacak idi. Nitekim Hz. Ebû Tâlib, âlem-i Cemâl'e teşrif etdikden sonra Kureyş'in ileri gelenleri, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme karşı ezalarını daha da şiddetlendirmişler, Beşeriyyetin Fahr-i Ebedîsine yollarda tecavüz-lere başlamışlar, üzerine topraklar serpmişler, çirkinlikler yapmışlardır.

Bu konuya şunu örnek verebiliriz.

Niyâzî-i Mısrî kaddese'llâhü sırrahu'l azîzin bir zaman oğlu Ali Çelebi hakkında cami kürsü-sünden söylediği sözleri buna örnek verebiliriz.

Rakım Efendi, Şeyhi Muhammed Mevlevi Efendi'den dinlediği hadiseyi şöyle anlatıyor?

"Hazret-i şeyh Mısrî Efendi, daha önce oğlu Ali Efendi hakkında herhangi bir olumsuz şey söylemediği halde bir gün hankahda kürside va'z ederken birden

“Bu ana dek benim sözlerimi hilafa haml etmeyip tasdik ve tahkik eyleyen dostlarım ve dervişlerim şeksiz ve şüphesiz, riyasız malumunuz olsun ki bu vakte dek benim oğlum i'tikad eylediğiniz ***Ali benim oğlum değildir****.* ***Benden değildir.*** *Her kimse ki beni ister ve sever böylece bilsin bugüne dek ayan u beyan etmemiş idim lakin vaki olan hal bu olduğundan şüphe etmeyesiniz”*

Anlamında sözler söylemişler. Bu konuşmayı duyanlar acaba bu da önceleri gelen cezbeli konuşmalardan biri midir, şeklinde düşünürler. Daha sonra Mehmed Dede Mısrî ile yalnız kaldığında bu konuşmanın anlamını sorduğunda Mısrî'nin verdiği cevap çok farklıdır.

“Benim oğlum Şeyh Ali gözümün nuru sulbümden oğlumdur. Lakin senin dahi malumundur, taraf-ı hilafımızda çok günler ki zorba sahipleri hile ve tuzaklarından korumak için yardım etmek ve gençliğine itina idip her zaman bahsedilen husumet ve sahtekârların ilave ve iftira yapacakları düşmanlık ve buğz ve kin ve şeytanî intikam kasd edenlere tedbirli olmak Allah Teâlâ’nın yardımıyla biz hayatta oldukça ne bana ne evlat ve ailemize açıkça zarar ve kedere kadir olur değillerdir. Fakat benim vefatımdan sonra onlara zarar vermelerinden korktuğum için böyle bir şey yapıp onlara gelebilecek tehlikeyi önlemek istedim” diye ifade ediyor.[70]

Bu nedenle Hz. Ebû Tâlib siyasî ve içtimaî

---

[70] (KARA, 1997), s.XXV

olarak cahilâne hareketlere karşı göğüs gererken imanını açıklamaktansa gizli tutmayı daha uygun görmüştür.

Hz. Ebû Tâlib Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi korumaları için Hz. Abbâs'a ve bütün Kureyş'e ısmarladığı zaman söylediği şu sözler, onun imanını ilândan başka bir şey olmadığını ispat etmiştir:

"Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) **'in getirdiği İslâm dini kalbin kabul edeceği bir şeydir. Kendisi kat'iyyen yalan söylememiştir ve söylemez.**

O'nu inkâr etse etse ancak lisân edebilir. Ve ben yakînen görüyorum ki Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)**'i tanımayan başlar zelîl ve hakîr olacaklardır."**

İman, haddi zatında bir keyfiyeti maneviye olduğuna göre, Hz. Ebû Tâlib'in bu kadar parlak, bu kadar samimî cümleleri, hâlâ O'nun imanına delâlet etmez mi acaba?

Hal böyle iken yani bütün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sülalesi, Hz. Ebû Tâlib'in iman ile gittiğine inanmış oldukları ve hâdiseler de onun, Rasûlüllaha karşı olan vefasını, fedakârlığını ve imanını ispat ettiği halde; işin hakikatine iyi bir nazarla bakamayanlar, Hz. Ebû Tâlib'in hâşâ küfrüne inanmışlardır. Bu, çok acı bir durumdur. Sonra bunlar: **'Ehl-i Sünnet de onun küfrünü söylerler"** derler, Ehl-i Sünnete de iftira ederler.

Hz. Ebû Tâlib'in ölüm anı gelince, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem yanına geldi. Başucunda Ebû Cehil ile Abdullah İbnu Ebi Umeyye

İbni'l-Muğîre'yi buldu.

"Ey Amcacığım! Bir kelimelik Lailahe illallah de! Onunla Allah indinde senin lehine şehadette bulunayım!" dedi. Ebû Cehil ve Abdullah atılarak (Hz. Ebû Tâlib'e):

"Sen Abdulmuttalib'in dininden yüz mü çevireceksin?" diye müdahale ettiler. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, kelime-i şahadeti ona arz etmeye devam etti. Onlar da kendi sözlerini aynen tekrara devam ettiler. Öyle ki bu hal Hz. Ebû Tâlib'in son söz olarak, onlara:

"Ben Abdulmuttalib'in dini üzereyim!" demesine kadar devam etti.[71] Bu ara bazı söz-

---

[71] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin dedesi Hz. Abdulmuttalib; Fil Vak'asından sekiz yıl sonra ölüm döşeğine düştü ki o zaman kendisi seksen iki yaşında, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem de sekiz yaşında bulunuyordu. Hz. Abdulmuttalib Dede, Hakk'a anlayınca, kızlarını başına topladı. Onlara:

"Vefatımdan sonra, hakkımda söyleyeceğiniz mersiyeleri, ölmeden, bir dinleyeyim bakayım!" dedi.

Bunun üzerine, kızları, söyledikleri birer şiirle babalarına ağıt yaktılar.

Yakıp dinlettikleri ağıtlarda onun üstün soylu, güçlü, boylu boslu, açık alınlı, güzel yüzlü, doğru sözlü, iyi huylu, cesaretli, adaletli, cömert, iyiliksever, saygıya ve boyun eğilmeye değer, şerefli, şanlı, her fazilet kendisinde toplanan, boşluğu doldurulamayacak olan, temelli kalmak şeref ve şanla olacak olsa kendisi dünyada temelli kalabilecek olan bir zât olduğunu dile getirdiler.

Hz. Abdulmuttalib dünyasını değişince,

Kureyşliler onun cesedini, hürmeten su ile ve sidr ağacının yaprağı ile yıkadılar ki, o zamana kadar Kureyşlilerden hiçbir kimsenin ölüsü sidrle yıkanmış değildi.

Kendisi; kefen olarak, Yemen hüllesinden, bin miskal altın değerinde iki kat hülleye sarıldı. Kefenine de, misk sürüldü.

Kureyşîler, besledikleri derin sevgi ve saygıların-dan dolayı, onun cenazesini günlerce eller üzerinde taşıdılar.

Hz. Abdulmuttalib; Hacun kabristanına, dedele-rinden Kusayy'ın yanında sırlandı.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem; dedesinin cenazesini, Hacun kabristanına kadar, ağlayarak takip etti.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin dadısı Ümmü Eymen Bereke:

"O gün, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi gördüm. Abdulmuttalib'in tabutunun arkasından ağlıyordu!" demiştir.

"Abdulmuttalib'in Hakk'a yürüyünce hatırlaya-biliyor musunuz?" diye sorulduğu zaman, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem de:

"Evet! O zaman ben sekiz yaşlarında idim!" bu-yurmuştur.

Hz, Abdulmuttalib'in arkasından ağlandığı kadar, hiç kimseye ağlanmamıştır.

Mekke çarşısı onun ölümünden dolayı günlerce açılmamış, kapalı tutulmuştur.

Kureyşîler; Ka'bb. Lüeyy'e tazimlerinden dolayı, onun ölüm tarihini, Fil yılına kadar, tarih başlangıcı edinmişlerdi.

Sonra da, Abdulmuttalib'in ölümünü tarih edindi-ler.

Kureyşîler, Abdulmuttalib'e **"İkinci İbrahim"** der-

lerdi.

Kendisi ahirete, ahiret ceza ve mükâfatına inanır; **"Vallahi, şu dünyanın arkasında bir dünya daha vardır ki, iyilik edenler orada iyiliklerinin mükâfatını görecekler, kötülük edenler de orada kötülüklerinin cezasını çekeceklerdir!"** derdi.

Beytullah'ı çok çok tavaf eder, Haram olan ayların dokunulmazlığını son derecede gözetir, hac mevsiminde hacılara mallarının en iyisinden infakta bulunurdu. Konukları ağırlardı.

Dağ başlarında da, vahşi hayvanların, kurtların, kuşların karınlarını doyururdu. Kaybolan Zemzem kuyusunu ortaya çıkardıktan sonra, kuyunun başına yaptığı havuza Zemzem doldurup, Mekke halkına ve hacılara Zemzem suyu içirirdi. Ayrıca, develerinin sütünü balla karıştırarak hacılara ikram ettiği gibi, kuru üzüm satın alıp Zemzemle hoşaf yaparak içirdiği de olurdu. Hz. Abdulmuttalib, Kureyşîlerin hâkimlerindendi.

İçki içmezdi.

İçkiyi ve zinayı yasaklamıştı.

Zina yapanı, kamçılatarak cezalandırırdı.

Oğullarına, ahlâkî faziletleri emir ve tavsiye ederdi. ((KÖKSAL), 1/70-72)

<u>Hz. AbdülmutTâlib’in Rüyası:</u>

Ebû Nuaym, Abdullah bin Ebû'l-Cehm'in oğlu Ebû Bekir'den şöyle nakleder:

"Ben Ebû Tâlib'in, babası AbdülmutTâlib'den naklen şöyle dediğini duydum:

"Ben, Kâbe’nin Altınoluk tarafında uyumakta iken korkunç bir rüyâ gördüm. Büyük bir ürperti ile uyandım ve Kureyş'in kadın kâhinine giderek gördüğüm rüyayı anlattım. Dedim ki: "Rüyamda yerden bir ağacın bittiğini gördüm. Ağaç o kadar bü-

yüktü ki, başı semaya değiyor, dalları ise doğu ve batıya uzanıyordu... Fakat bu, nurdan bir ağaç idi. Öylesine aşikâr ve büyük bir nur ki, belki güneşin nurundan yetmiş kat daha büyüktü... Bütün Arap ve Acem halkı bu ağaca secde ediyordu ve bu nurdan ağacın büyüklüğü, parlaklığı ve yüksekliği gittikçe büyüyordu... Bir yanıp bir sönüyordu... Bu sırada Kureyş'ten bir grubun bu ağacın dallarına yapıştığını, diğer bir gurubun ise bu ağacı kesmeye çalıştıklarını görüyordum. Kesmek isteyenler ağaca yaklaştıkları zaman güzellikte bir benzerini görmediğim bir genç onları yakalıyor, onların belini kırıyor, gözlerini çıkarıp atıyordu... Ben, bu sırada ağaca elimi uzattım ise de dokunamadım... **“Acaba bu kime nasip olacak"** dedim. O genç bana dedi ki:

"Nasip, senden önce davranan ve ağaca tutunan kimselerindir." Bunun üzerine korku ve ürperti içinde uyandım..."

Rüyamı bu şekilde o kadın kâhine anlattığım zaman, o da ürperdi ve sapsarı kesildi. Bana dedi ki:

"Gördüğün rüya, gerçektir, senin soyundan bir adam gelecek, doğu ve batıya hâkim olacak ve insanlar kendisine itaat edecektir..."

Gördüğü rüyayı, bu şekilde kâhine yordurmuş olan AbdülmutTâlib, oğlu Ebû Tâlib'e demiştir ki:

"Umulur ki yorumda işaret edilen bu adam, sen olursun!" Hz. Ebû Tâlib, babası tarafından görülen ve kendisine aktarılan bu rüyayı, zaman zaman anlatırdı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin nübüvvetini ilân etmesinden sonra da bunu anlatır ve:

"AbdülmutTâlib'in rüyasında gördüğü o ağaç, Allah'a yemin ederim ki, kardeşimin oğlu Muhammed Ebû'l-Kâsım El-Emîn'dir!" derdi. Kendisine derlerdi ki:

leri de fısıldadı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem uzakta olduğu için duyamadı.

Burada Hz. Ebû Tâlib hanif dini üzere olduğunu işaret Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme işaret etmeyi uygun buldu. Müşriklerin galeyana gelmesini istemedi. Çünkü canından çok sevdiği uğruna cehenneme gitmeyi göze aldığı Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemi korumak istiyordu. Kim ne derse umurunda değildi. Nübüvvetin bu on senesi içinde sıkıntılara göğüs gerdiğini düşününce bu iftiraya da göğüs germek ona zor gelmiyordu.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem çok

"O halde, hâlâ O'na iman etmeyecek misin?" O da şu karşılığı verirdi:

"Büyüklerin beni kınamasından ve bana sövmesinden çekiniyorum!..." (Celaleddin es-Suyuti, Peygamberimizin Mucizeleri ve Büyük Özellikleri, Uysal Kitabevi: 1/83-84)

Hz. Ebû Tâlib'in soruya cevabındaki inceliği iyi fark etmemiz gerekir. Babasının gelecek rasülü tebşir edişine bağlı olarak oğlu Hz. Ebû Tâlib **"Ben Abdulmuttalib'in dini üzereyim!"** derken imanına işaret etmektedir. Bunun yanında zalimlerin şerrinden Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi koruma niyetini ve iftiralar ile ona verecekleri sıkıntıları da açığa koymaktadır. Çünkü müşrikler onun imanını açıklaması ile cephe almaları kolaylaşacaktı. İnancını açıklamayarak eman hakkını kullanması kolaydı. Hz. Ebû Tâlib, imanını açıkladığında kendiside eman ve himayeye muhtaç olacaktı. Bu bağlamda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme müşriklerin eziyetleri artacaktı. Bunun bu şekilde olacağı Hz. Ebû Tâlib'in Hakk'a yürümesiylede açığa çıktı.

üzüldü. Çünkü bunca sene onun himayesi vazifesinde yardımcı olmuş ve rahatsızlık duymamıştı. Ancak Hz. Abbas aleyhisselâm, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin üzüldüğünü görünce, O'na:

"Ey kardeşim oğlu! Senin babama arzettiğin kelimeyi onun gerçekten söylediğini işittim" dedi. Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde:

"Ben işitmedim!" cevabını verdi. Hz. Abbas o zaman müslüman olmadığı için sözünü kabul etmedi.[72]

Yinede kendi nefsinde sıkıntı duyar ve **"Yasaklanmadığı müddetçe senin için istiğfar edeceğim!"** derdi.

Yine Hz. Ebû Tâlib'in Hakk'a yürümesinde Rasûl-i Zîşân ağlayarak ahret merasimini, teçhiz ve tekfinini yapmış, cenazeyi bizzat uğurlarken de:

"Muhterem amcacığım, sen bana karşı sıla-i rahmi yerine getirdin. Benim hakkımda her fedakârlığı yaptın. Allah Teâlâ da seni rahmetiyle karşılasın" diye dua etti.

Allah Teâlâ'nın **"Akraba bile olsalar, onla-**

---

[72] İbni Hişam 2/167; İbni İshak. 238; Beyhakî Delâil 2/346; Nihayet'ül İreb 16/278. İmam Zehebi, Tarihu'l-İslam, Cantaş Yayınları: 1/334-342

(Süheylî diyor ki: "Abbas'ın sözünün kabul edilmemesi, onun Müslüman olmazdan önce söylemiş olduğundandır. Şayet o sözü Müslüman olduktan sonra da söylemiş olsaydı kabul edilirdi. Nitekim Cübeyr İbnu Mut'im'in kâfirken dinleyip Müslüman olduktan sonra eda ettiği hadisi kabul edilmiştir.)

rın cehennemlik oldukları ortaya çıktıktan sonra müşrikler hakkında Allah'tan af dilemek ne rasülüne ve ne de iman edenlere uygun düşmez" [73] ayeti gelince bu konuyu sinesine gömdü. Öyle ki konuşmazdı.

"Abdullah b. Abbâs, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize,

"Yâ Resûlallâh, Ebû Tâlib hakkında umulan düşünceniz nedir?" diye sorunca buyurdu ki;

"Onun hakkında hayrın tamamını rabbimden rica ederim"[74]

Urve b. Zübeyr radiyallâhü anh anlatıyor.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem: **"Amcam ölünceye kadar Kureyşin benden korkusu devam etti"** buyurdu. [75]

Ehl-i Sünnet, Allah Teâlâ'nın farzlarına boyun kesen, Kur'ân-ı Kerim'i baş tacı yapmakta sevinen, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sünnetini ihya eden ve hâtır-ı Muhammedi'yi hoşnut etmeklik kudretine mâlik olan kimseye denir. Demek ki Ehl-i Sünnet olmak, ancak Fahr-i Âlem'in sevgili ulu babasının, şefkatli annesinin ve muhterem amcalarının küfr ile gittiğini iddia etmek manasına gelmiyordur. [76]

[73] Tevbe, 113
[74] Bu Hadîs-i şerifi İbni Sa'd ile İbni Asâkir nakletmişlerdir.
[75] İbni İshak Sire 238; Beyhakî Delâil 2/349
[76] Bkz: (YEŞİL, 2007)

HZ. EBÛ TÂLİB'İN HAKKINDAKİ İTHAMLARDAN BAZILARI

1- [Hz. Ebû Tâlib'in, bir keresinde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme:

"Kavmin senin hakkında ne düzenler kuruyor biliyor musun?" diye sorduğunu, O ise:

"Evet, bana büyü yapmak, beni öldürmek ve beni yurdumdan çıkarmak istiyorlar" seklinde cevap verdiğini, bunun üzerine Hz. Ebû Tâlib'in:

"Bunu sana kim haber verdi?" sorusuna da

"Rabbim haber verdi." dediğini, Hz. Ebû Tâlib'in:

"Senin o Rabbin ne güzel Rab imiş, ona hayır tavsiye et." sözüne, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:

"Ben mi O'na hayır tavsiye edeceğim, hayır! Tam tersine O bana hayır tavsiye eder" buyurduğunu ve bunun üzerine ilgili ayetin nazil olduğunu nakletmiştir.]

(Taberî, Ubeyd b. Umeyr'e dayandırdığı bir Rivâyet) İbn-i Kesîr, yukarıda zikrettiğimiz rivayeti eleştirmiş ve bu rivayette Hz. Ebû Tâlib'in zikredilmesi ve ayeti kerimenin sanki hicretten önce nazil olduğu zehabının verilmesinin garip,

hatta münker olduğunu söylemiştir. Zira Enfâl Suresi bütünüyle Medenîdir ve Medine'de nazil olmuştur. İçinde Mekkî ayet veya ayetler yoktur. Öte yandan Hz. Ebû Tâlib, Dâru'n-Nedve'de Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin öldürülmesi kararı alınması ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme hicret izni verilmesinden üç sene önce vefat etmiş olup bu hâdise ile ilişkilendirilmesi mümkün değildir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme, Mekke müşriklerinin onun hakkında ne düzenler kurdukları haber verilmiştir, ama bunu haber veren sahih rivayetlere göre Cibril'dir ve bu haberle birlikte hicret iznini de getirmiştir. Bu ayeti kerime ise daha sonra Medine-i Münevvere'de, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme Allah Teâlâ'nın kendisine geç miş nimetlerini hatırlatma sadedinde indirilmiştir. [77]

2- Müseyyeb İbnu'l-Hazn anlatıyor: "Ebû Tâlib'in ölüm anı gelince, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem yanına geldi. Başucunda Ebû Cehil ile Abdullah İbnu Ebi Umeyye İbni'l-Muğîre'yi buldu.

"Ey Amcacığım! Bir kelimelik Lailahe illallah de! Onunla Allah indinde senin lehine şehadette bulunayım!" dedi. Ebû Cehil ve Abdullah atılarak (Hz. Ebû Tâlib'e):

---

[77] (Çetiner, Bedrettin, Kur'ân Ayetlerinin İniş Sebepleri, Çağrı, İstanbul 2002, I, 418. Taberî ve İbn-i Kesîr'den naklen.)

"Sen Abdulmuttalib'in dininden yüz mü çevireceksin?" diye müdahale ettiler. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, (kelime-i şehadeti) ona arz etmeye devam etti. Onlar da kendi sözlerini aynen tekrara devam ettiler. Öyle ki bu hal Hz. Ebû Tâlib'in son söz olarak, onlara:

"Ben Abdulmuttalib'in dini üzereyim!" demesine kadar devam etti. Ebû Tâlib Lâ ilâhe illâallah demekten kaçınmıştı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:

"Yasaklanmadığı müddetçe senin için istiğfar edeceğim!" dedi. Bunun üzerine aziz ve celil olan Allah şu vahyi indirdi. (Mealen):

"Akraba bile olsalar, onların cehennemlik oldukları ortaya çıktıktan sonra müşrikler hakkında Allah'tan af dilemek ne nebiye ve ne de iman edenlere uygun düşmez" (Tevbe 113).

Allah Teâlâ şu ayeti de Ebû Tâlib hakkında indirmiştir. (Mealen):

"Sen, sevdiğin kimseyi hidayete erdiremezsin. Ancak Allah dilediğine hidayet verir. Doğru yolda olanları en iyi bilen de O'dur" (Kasas, 56). [78]

[Bu hadisin son râvisi el-Müseyyeb'tir. Bu zat, ancak Mekke fethinde babasıyla birlikte Müslüman olmuştur. Bu husus, bütün Tabakat kitaplarında yazılıdır. Yani bu hadisi rivayet

---

[78] Buharî, Menâkıbu'l-Ensar 40, Cenaiz 81, Tefsir, Beraet 16, Kasas 1, Eyman 19; Müslim, İman 39, (34); Nesâî, Cenaiz 102, (4, 90, 91)

eden el-Müseyyeb, olayın vukuu sırasında Müslüman değildir.

Ayrıca el-Müseyyeb de bunu babasından rivayet etmektedir ve hadisten de anlaşıldığına göre, babası, bu olayın görgü şahidi değildir. O halde bu olayı kimden dinlemiş olabilir? Elbette ki, Ebû Cehil veya onun yanındaki müşrikten dinlemiş olabilir.

Sonuç olarak, bu hadiste farkında olunmayarak, Hz. Ebû Tâlib'in küfrüne, Ebû Cehl'in şahitliği ile hükmedilmiş olur.

Buharı ve diğerlerinin zikrettiği bu hadisin sahih olduğunu savunmak bağlamında bu hadis senedinin mürsel [79] olup son ravisinin zik-

---

[79] **MÜRSEL HADİS**

Tabîinden birinin senedinde sahabeyî zikretmeksizin doğrudan doğruya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin adını anarak rivayet ettiği hadis.

Zayıf hadîs kısımlarından biridir. Muhaddislere ve usul âlimlerine göre ayrı ayrı tarifi yapılmıştır.

Muhaddislerin genel tarifine göre mürsel hadis, isnâdında sahabî râvisi düşmüş olan hadistir. Tabiun neslinden birisinin hadis aldığı sahabî ravînin adını anmadan, onu atlayarak doğrudan doğruya "Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki..." diyerek rivâyet ettikleri hadislere **"mürsel"** denilmiştir. Usul âlimleri kelimenin sözlük anlamını ele alarak, onunla "munkatı", hattâ "mu'dal" arasında hiç bir ayırım yapmazlar (Suyûtî, Tedrîbu'r-Râvî, Nev. Abdulvehhab Abdullatif, Medine, 1972, s. 196).

Hadis âlimlerinden Hatîb el-Bağdâdî de mürsel hadisin tarifinde usul âlimlerinin görüşünü paylaş-

maktadır (Hatib el-Bağdadî, el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye, Nşr. Ahmed Ömer Hâşim, Beyrut, 1985 s. 423).

Muhaddisler "mürsel" lafzını Tabiun'un Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden rivayet ettikleri hadislere tahsis etmişlerdir. Fukaha ve usulcüler ise, bunu daha genel anlamda kullanarak munkatı hadisleri de bu kapsama almışlardır (Talat Koçyiğit, Hadis Istılahları, Ankara 1980,s. 292).

Mürsel hadisin zayıf sayılmasının sebebi, senedinin muttasıl olmayışıdır.

"Mürsel" adını alışının sebebi de, ravisinin onu Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden dinlemiş olan sahabîyi söylemeden doğrudan doğruya Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme bağlamasıdır (el-Emîr es-San'ânî, Tavzihu'l-Efkâr (Nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Kahire, 1366, s. 284).

Mürselin dinde hüccet olmadığını "hadis hafız ve münekkidleri ittifakla belirtmişlerdir (İbn Kesîr, İhtisâru Ulûmi'l-Hadîs, Kahire 1951, s. 52). İmam Nevevî diyor ki: **"Hadisçilerin çoğunluğu, birçok fukaha ve usulcüler nazarında mürsel, zayıftır ve delil gösterilemez".** İmam Şafiî de aynı görüştedir (Suyutî, a.g.e., s.198). İmam Müslim de, Sahîh'inin mukaddimesinde **"Rivâyetlerden mürsel, bize ve haberlere vakıf kimselere göre delil değildir"** demektedir (Müslim, Sahih, Mukaddime, Nşr. Fuad Abdulbaki, İA. Ter. s. I, 30).

Âlimlerin birçoğu Sahabenin mürselini zayıf görmeyerek onunla amel etmektedirler. Zira Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden aldığında şüphe edilmeyen diğer bir sahabîden dinlemiştir ve bu sahâbînin senedden düşmüş olması hadise zarar vermez. Nitekim sahabînin halini bilmemek de hadisi zayıflatmaz. Zîra onun Rasûlüllah sallallâhü

aleyhi ve sellemi görmüş olması, adaleti için yeterli bir sebeptir. (Subhî es-Salih, Hadis İlimleri, trc. M. Yaşar Kandemir, Ankara 1980, s. 138).

Sahihayn'da sayılamayacak kadar Sahabe mürseli vardır. Çünkü onların rivayetlerinin çoğu yine sahabe'dendir. Sahabe'nin hepsi de udûldür. Onların sahabî olmayandan rivayeti ise nadirdir. Böyle bir rivayetin meydana gelmesi halinde ise onu kimden aldıklarını açıklarlar. Şurası muhakkak ki, sahabenin tabiinden rivayet ettiklerinin çoğu merfû hadisler olmayıp İsrâiliyyât, bir takım hikayeler ve mevkuf hadislerdir (Suyûtî, a.g.e., s. 199).

İmam Malik, Ebû Hanîfe ve diğer bazı imamlar, hadisin, mahrecinin bilinmesi ve müsned olsun mürsel olsun başka bir yönden rivâyet edilmesiyle sahih olacağını ileri sürmüşlerdir. Aynı şekilde, genellikle mürseli zayıf hadislerden sayan İmam Şâfiî'de bu şartlarla Saîd b. Müseyyib'in mürsellerini almakta tereddüd göstermemiş ve **"İbnu'l-Müseyyib'in mürselleri, bizim görüşümüzde güzeldir"** demiştir (Suyutî, a.g.e., s. 198).

Mürsel'in bir kaç derecesi vardır. Sırayla;

En çok itibar edileni Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden hadis dinlemiş olan sahabî'nin mürselidir.

Sonra Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden hadis duymayan fakat sadece onu gören Sahâbî'nin mürselidir.

Sonra Muhadram'ın, daha sonra da Saîd b. Müseyyib gibi güvenilir râvilerin mürselidir.

Bunları takiben de Şa'bî ve Mücâhid gibi, Hadis şeyhleri üzerinde titizlikle duranların mürseli gelir.

Bunlardan aşağı derecede bulunan mürsel de Hasanu'l-Basrî gibi herkesten hadis alanların mürselidir.

redilmediğini iddia etmek ise, İslam'a en büyük hizmeti yapmış olan Hz. Ebû Tâlib'i kâfir göstermenin boş bir gayretinden başka bir şey değildir. Zira hadiste olayın görgü şahitleri olarak adları geçen yalnız Ebû Cehil ile yine onun gibi müşrik olan Abdullah b. Ebû Ümeyye'dir; bunların dışında kimseden söz edilmemektedir. Müslüman olan başka bir zatın orada bulunması ihtimali ile el-Müseyyeb'in babasının da, ondan rivayet etmiş olması ihtimali üzerinde hüküm bina etmek ise, ilim ve insaf yolu değildir. Çünkü Hz. Ebû Tâlib'in iman gibi, pek önemli bir mesele şöyle dursun, İslam'da hiçbir hüküm ihtimaller üzerine bina edilemez.

Ayrıca, anılan hadiste olaya bağlı olarak zikredilen ayet, , **"Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akraba bile olsalar, puta tapanlar için mağfiret dilemek nebiye ve müminle-**

Katâde, Zührî, Humeydu't-Tavi gibi küçük tabiîlerin mürsellerine gelince; bunların rivâyetlerinin çoğu Tabiîndendir (Sehâvî, Fethu'l-Muğîs, Beyrut 1983, I, s. 155).

Mürsel, sika ravilere isnad edilmiş olarak gelirse kuvvet kazanır ve sıhhati aşikâr olur. Bu durumda o hadiste biri mürsellik, diğeri müsnedlik olmak üzere iki hal birleşmiş olur. Böyle olan bir hadisle başka bir müsned tearuz ederse, önceki tercih edilir. Çünkü mürsel olan o hadîs, sonuna kadar muttasıl olan müsned bir hadiste takviye edilmiştir (el-Emîr es-San'anî, Tavzîhu'l-Efkâr, Kahire 1366, I, s. 289). **Sabahaddin YILDIRIM (Şamil İslam Ansiklopedisi)**

re yaraşmaz.” [80] Bu sure ise, Kur’ân-ı Kerim sureleri ile ayetlerinin nüzul tertibi hakkında uzman olan İslam âlimlerinin büyük ekseriyetine göre, Kur’ân-ı Kerim’'den en son nazil olan suredir. Bazı âlimlere göre ise, en son nazil olan sure, Mâide süresidir; Tevbe sûresi ise, sondan bir önceki son sureden bir önceki suredir. Ve hiçbir âlim de, **Tevbe suresinin her hangi bir ayetinin, Mekke devrine nazil olduğunu söylememiştir.**

Anılan olay ile bağlantılı olarak **“Sen, sevdiğini doğru yola eriştiremezsin, ama Allah, dilediğini doğru yola eriştirir. Doğru yola girecekleri en iyi O bilir.”**[81] zikredilen âyeti ise, Mekke devrinde, fakat bu olaydan çok sonra nazil olmuştur.][82]

3- Nâciye İbnu Ka'b anlatıyor: "Hz. Ali kerremallâhü veche dedi ki:

"Ebû Tâlib ölünce Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme gelip:

"Dalâlette olan ihtiyar amcan öldü" dedim. (?) Bana:

"Git babanı göm! Sonra, bana gelinceye kadar hiçbir şey yapma!"[83] buyurdular. Ben de gidip gömdüm ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme gelip haber verdim. Bunun üzerine bana yıkanmamı emir buyurdular ve yıkan-

---

[80] Tevbe, 113

[81] Kasas, 56

[82] (AKIN, Ağustos 2007), 200-201

[83] **“O zaman, cenaze namazı teşri kılınmamıştı.”** (KÖKSAL), 2/124-125.

dım... Sonra bana dua ediverdi [ancak duayı ezberleyemedim]." [84]

Kütüb-ü Sitte'de geçen Hz. Ali Kerremallâhü vecheye atfedilen hadisin durumunda müşkül durumu vardır.

Çünkü Hz. Ali kerremallâhü veche babasına üzülmemiş, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme **"babam"** değilde **"…ihtiyar amcan"** diyerek kendini aziz edip, efendimizi mahzun ederek İslâm'a izzet mi kazandırdı?

Bütün Kureyş bilirki Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem akrabasına ve insanlara merhametli ve incitici değildir. Kendi elinde yetiştirdiği Hz. Ali kerremallâhü vechenin bu şekilde konuşma ihtimali yok denecek gibidir.

4- Hz. Abbas radiyallâhu anh anlatıyor:

"Ey Allah'ın Resulü dedim, amcana (istiğfarla yardım) dan seni alıkoyan nedir? O seni koruyor, senin için kâfirlere kızıyordu."

"Evet! Dedi. O ateşin sığ bir yerindedir. Eğer ben olmasaydım cehennemin en derin yerinde olacaktı." [85]

Bu hadis sahih kitaplarda olmasına rağmen zayıflık gösteren müşkül ve şüpheli durumları göstermektedir.

Soruda, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin üzülmesine sebep olacak bir durum vardır. Çünkü

---

[84] Ebû Dâvud, Cenaiz 70, (3214); Nesâî, Tahâret 128, (1, 110), Cenâiz 84, (4, 79).

[85] Buhârî, Menakıbu'l-Ensar 40, Edeb 115, Rikak 51; Müslim, İman 357, (209)

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem amcasının zahiren imanına insanları şahit tutamadığından, içindeki sıkıntıyı hatırlatacak soruyu sormaktan sahabe (bedevi olmayıp yakın arkadaşları olan kişiler) kaçınırlardı.

Ayrıca, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin şefaatı cehennemden çıkarmak veya cennette daha yüksek makama yükseltmek içindir. Cehennemde yanacak biri için bu türlü bir şefaat noksanlık ifade eder. Çünkü kurtuluşa vesile olmayan bir durumdur. Tevbe 113 [86] ayetini delil getirenlerin bu türlü şefaatı aynı konuda zikretmeleri de tezat teşkil eder. Her açıdan bu hadis sahih hadis kitaplarda zikredilse bile zayıftır.

---

[86] **“Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akraba bile olsalar, puta tapanlar için mağfiret dilemek nebiye ve müminlere yaraşmaz.”**

RASÛLÜLLAH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEMİN MERHAMETİ

Allah Teâlâ, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kalbinin mahzun olmasına hiç razı olmamıştır. Dünyevi ve uhrevi ne dileği varsa vermiştir. Onun için risaletinde eziklik duymasını istemezdi. Buna örnek olarak şu hatıraları hatırlamak uygundur.

[Bir gün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, Âişe-i Sıddîka radiyallâhu anhanın evinde oturuyordu. Hazret-i Osman radiyallâhu anh dört deve yükü buğdayı Fahr-i kâinâta hediye ettiler. Hizmetçileri geri gelip dediler ki,

"Yâ efendi, buğdayı Habîb-i Rabbil âlemîn, muhâcirîne verdiler." Hazret-i Osman radiyallâhu anh dört deve yükü daha buğdayı gönderdi. Onu da Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Ensara dağıttılar. Hazret-i Osman radiyallâhu anh dört deve yükü buğdayı daha gönderdi. Fahr-i Kâinat onu da aileleri arasında taksim edip, evlerine gönderdiler. Getiren hizmetçilere sordular ki,

"Seyyidinize kaç deve yükü buğdayı getirmişlerdi." Hizmetçiler dediler,

"On iki yük."

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular.

“Tamamını bize gönderdi. Kendi için bir miktar alıkoymadı.” Mübarek ellerini kaldırıp, buyurdu:

“Yâ Rab! Ben Osman’ın ihsanından aciz oldum. Her kim bana ihsan etti, Ben ona mükâfatını verdim. Fakat Osman’ın mükâfatından acizim Yâ Rab. Sen Osman’a karşılığını ver.”

Derhâl Cebrail aleyhisselâm geldi. Buyurdu,

“Yâ Muhammed! (sallallâhü aleyhi ve sellem) **Allah Teâlâ sana selâm eder. Buyurdu ki, Osman’a benden selâm söyle. Söyle ki, biz ondan razı olduk. Onu cennetde Muhammed** (sallallâhü aleyhi ve sellem)**’e refîk etdik. Arasat hesâbını ondan ref’ etdik. Eğer sen ona mükâfatdan âciz isen, biz ona mükâfatdan âciz değiliz.”**

Yine bir gün Hazret-i Osman radiyallâhu anh yedi tabağı altın ile doldurup, yedi hizmetçinin eline verdi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme hediye gönderdi. Hizmetçiler, tabakları huzuruna koydular. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki,

“Geri gidin, efendinize selâm götürün.” Hizmetliler dediler ki:

“Yâ Rasûlallah, efendimiz bizi de tabaklar ile size hibe etmiştir.” Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdular ki,

“Yâ Rabbî! Osman’ı sana havale etdim.” Hemen Cebrâîl aleyhisselâm geldi dedi ki,

“Allah Teâlâ sana selâm eder ve buyurur ki, Osman’a benden selâm eriştir ve de ki,

Huld ve Na'îm Cennetini bu hediyesine karşılık olarak ona bağışladım."][87]

Muhakkak bilinmelidir ki: Cenâb-ı Fahr-i Âlemin hiçbir arzusu dergâh-ı Ulûhiyyetde ret olunmamıştır. Bazen Nebi arzusunu değiştirdiği olmuştur ki, o da murâd-ı İlâhi'nin kendi arzusuna daha hoş gelmesinden dolayıdır. Yoksa reddolunmuş değildir.

"Onlar için dile istiğfar et dile etme, onlar için yetmiş kerre istiğfar da etsen Allah onlara hiç de mağfiret edecek değil, böyle, çünkü onlar Allah'ı ve Resulünü tanımadılar, Allah ise öyle baştan çıkmış fasıklar güruhuna hidayet etmez." [88] ayeti kerimesi nazil olunca, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Ashâbını toplayarak tebessümle şöyle buyurmuşlardır:

"Rabbim beni istiğfar etmekliğim ile etmemekliğim arasında serbest bıraktı. Ben istiğfarı ihtiyar edeceğim."

"Yetmiş defa da istiğfar etsen mağfiret etmeyeceğim" buyruldu.

"Ben yetmişden fazla edeceğim ve onları mağfiret ettireceğim."

Binaenaleyh Kitâbullah'ın inceliklerini yine o Kitabın öğretmeni ve tebliğcisi olan Cenâb-ı Nebî bilir.[89]

---

[87] (Seyyid Eyyûb bin Sıddîk, 1998), 4. Bâb, menâkıb, 50-51

[88] Tevbe, 80

[89] [Hâşimoğulları ve şâir kabilelere mensup birçok Ehl-i Sünnet, Hz. Ebû Tâlib'in ehl-i necattan olduğunu itikad ederler. Halk için Allah Teâlâ huzurunda hüccet ve senet ittihazına uygun olan İmam Sübkî,

[Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Bedir savaşında müşriklerin bozulup kaçmaya başladığı bir hengâmede ashabına Hâşimoğulları ve diğer kabilelerden bazılarının Bedir harbine müşrikler tarafından zorla çıkarıldıklarını bildirerek öldürülmemelerini istemiştir.

Bir rivayette de özellikle amcası Hz. Abbas aleyhisselâm, Tâlib (Hz. Ebû Tâlib'in oğlu), Nevfel ve Ebû Süfyan'ın zorla savaşa çıkarıldığını belirterek, bunların öldürülmemelerini bildirmiştir.[90] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin bu sözünden sonra İslam ordusu içerisinde yer alan Ebû Huzeyfe b. Utbe radiyallâhu anh, bunu duyunca

"Babalarımızı, oğullarımızı, kardeşlerimizi öldüreceğiz de Abbas'ı mı bırakacağız. Allah'a yemin ederim ki ona rastlarsam kılıcımı etine daldıracağım" demiştir. Bu sözler kendine ulaşınca Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem,

---

İmam Şârânî, İmam Kurtubî gibi muhakkiklerden nakil ve rivayet olunan kavillere göre, **Allah Teâlâ Hz. Ebû Tâlibi diriltti ve Ebû Tâlib, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme iman ettikten sonra Müslüman olduğu halde Hakk'a yürüdü.**

Muhakkik Sühaymî hazretleri -ki, bu rivayetin sahibidir- şeyhinden aldığı bilgiyi haber verdikten sonra **"Ebû Tâlib'in itikadı bu merkezde olup Allah Teâlâ'ya bu itikad ile vâsıl oldu"** demiştir. Buna göre Ebû Tâlib'in azabı dirilmeden önce olması gerekir. Kıyametten murat Ebû Tâlib'in kıyameti olup, o da cesedinden ruhunun çıkmasıdır.] (Eyüb Sabri Paşa), 707

[90] İbn Sa'd, **Tabakat**, IV, 10.

Hz. Ömer radiyallâhu anh e dönerek

"Ey Hafs'ın babası! Rasûlullah'ın amcasının yüzüne vurulur mu?" diyerek üzüntüsünü dile getirmiştir. Hz. Ömer, Ebû Huzeyfe radiyallâhu anhın münafıklık yaptığını ileri sürerek öldürmek için Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden izin istemiştir. Ebû Huzeyfe, daha sonraları sarf ettiği bu sözlerden dolayı pişman olduğu ve bunu ancak şehid olmasının kurtarabileceğini düşündüğü rivayet edilmektedir. Ebû Huzeyfe, Yemame'de şehit düşmüştür.[91]

Diğer bir rivayette Ebû Huzeyfe'nin söylediği söz Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme ulaştığında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, ona bu sözü söyleyip söylemediğini sormuş, Ebû Huzeyfe'de babasının amcasının ve kardeşinin öldürüldüğünü görünce dayanamayıp bu sözü sarf ettiğini belirtmiştir. Bunun üzerine Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem,

"Senin baban, amcan ve kardeşin bizimle savaşmakta gönüllüydüler. Fakat Hâşimoğulla rı savaşa zorla çıkarıldılar " buyurmuştur.[92]

Nitekim Kureyş ordusu Mekke'den gelirken Hâşimoğulları savaşa katılmayıp Mekke'de kalmış, ordu Mekke'den bir konak mesafede istirahatta iken Ebû Cehil'in dikkatini çekmiş ve Ebû Cehil, Benî Hâşim'in Mekke'de kalması durumunda Müslümanların zaferinin onlarında zaferi olacağı, eğer kendileri kazanırsa o zaman

---

[91] İbn Hişam, **Sîre**, II, 281; İbn Sa'd, **Tabakat**, IV, 11.
[92] İbn Sa'd, **Tabakat**, IV, 11.

da Hâşimoğullarının Mekke'deki kendi çoluk çocuklarından intikam alacaklarını söyleyerek kavmini uyarmış ve geri dönerek Hz. Abbas, Nevfel, Tâlib ve Akil aleyhimüsselâm 'ı zorla getirmişlerdir.[93] Hatta müşrikler Hâşimoğulları ndan geri kalan kimselerin Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin tarafına geçmesi korkusuyla onları bir çadırda toplayıp başlarına nöbetçi dikmişlerdir.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, sade-ce Hâşimoğullarını değil, Mekke döneminde O'nu destekleyenleri, Mekke'deyken üç yıllık boykotu kırmaya çalışanları ve Müslümanlara yardımcı olan minnet duyduğu kimselerin de öldürülmelerini istememiştir. Amcası Hz. Ab-bas aleyhisselâm ise yeğenine her zaman des-teğini sürdürmüştür. Hatta Hz. Abbas'ın Bedir savaşından veya hicretten önce Müslüman olduğu, fakat kavminden korktuğu için Müs-lümanlığını gizlediği bildirilmektedir.[94] Nitekim bunlardan birisi olan Ebü'l-Bahterî de Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve asha-bının Mekke'deyken Müşriklerin üç yıllık boy-kotunu kıran müşrik kişidir.[95] Müslümanlara yardımından dolayı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, onun da öldürülmesini istememiştir. Savaş esnasında ashabtan Mücezzir b. Ziyad radiyallâhu anh, Ebü'l-Bahterî ile karşılaşmış ve

---

[93] İbn Hişam, **Sîre**, II, 271.

[94] İbn Sa'd, **Tabakat**, IV, 10, 31.

[95] İrfan Aycan, "**Ebü'l-Bahterî**", D.İ.A, İstanbul 1994, X, 296.

ona Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin emrini bildirerek teslim olmasını istemiştir. Ebü'l-Bahterî, bir arkadaşına daha eman verilmesi halinde teslim olacağını söylemiş, fakat Mücezzir radiyallâhu anh, bu isteğini Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin sadece kendisine eman verdiğini belirterek kabul etmemiştir. Bunun üzerine Ebü'l-Bahterî, yaşama isteği uğruna arkadaşını ölüme terk ettiği için Kureyş kadınlarının kendisini ayıplamalarından endişe ederek savaşmaya devam etmiş ve öldürülmüştür.[96]] [97]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem kendisine ulaşmış iyilikleri hiçbir zaman unutmadığına göre Allah Teâlâ'nın O'nun üzülmesini istemeyeceğini de bilmek uygundur.

Ebû Cehil gibi en inatçı, en hâin, İslâm'ın en katı düşmanı olan bir adamın oğlu olan İkrime radiyallâhu anh dahi İslâm olunca, ashabının Ebû Cehil'in fenalığını gözlerinin önüne getirerek İkrime'ye manalı manalı bakarlarken:

"Benim hatırım içün İkrime'ye babasının küfründen bahsetmeyin, gücüne gider" diye nezâket-i Muhammedî'sini ilân etmiştir.

Sebî'a binti Ebû Leheb[98] müslüman olup, Medine'ye hicret etmişti. Babası Ebû Leheb'in Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize yaptığı eziyeti bilen bazı sahâbi

---

[96] İbn Hişam, **Sîre**, II, 281–282.
[97] (ÖRENÇ, Haziran–2007), s.41-45
[98] Sebi'a'nın ismini "Dürre" olarak da rivayet ederler

"Sen Ebû Leheb'in kızı değil misin? Senin için hicret faydalı olur mu?" dediler. Bu sözler Sebî'a'nın gücüne gittiğinden, durumu Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme şikâyet ettiler. Efendimiz hazretleri minbere çıkıp,

"Kim ki benim akrabama eziyet ederse bana eziyet etmiş ve bana eziyet eden Sübhânehû ve Te'âlâ hazretlerine eziyet etmiş olur" mealinde bir beliğ hutbe okuyarak, Sebi'a'ya o sözü söyleyenleri ima yoluyla azarladılar.

Rasûlullâh Efendimiz hazretlerinin, bu hutbesinin mealini te'yîd edecek birçok hadisleri daha vardır. Hatta bir kere

"Benim kabilemden birine ezâ veren bana eziyet eder; [99] **bana eziyet veren ise Allah'a eziyet eylemiş olur"** ve bir defa da

"Ey benim ümmetim! Siz Ölüler sebebiyle dirilere eziyet etmeyiniz" buyurdular.

"Şüphe yok ki, sen sevdiğini hidayete erdiremezsin. Ve Allah dilediğini hidayete erdirir ve o, hidayete erecekleri daha ziyade bilendir."[100] âyet-i celîlesinin de inceliğini anlamadan ulu-orta mana vermeye kalkarak hâtır-ı Muhammedi'yi rencide etmişlerdir.

Buradaki incelik şudur:

"Habîbim! Sen istediğini hidayete sevk etmeye çalışma. Fakat elbette hidayete sen sevk edeceksin. Senin şanına kederlenmek sıfatı yakışmaz. Sen te'sîr sıfatının sahibisin.

[99] Bkz: İbni Asâkir, İmam Taberânî, Beyhakî
[100] Kasas 56

Senin suretinle değil, hakikatinle her arzun olur ve hidayetin membaı sensin. Sen suret-i hissiyyenle değil, suret-i ma'neviyyenle her istediğini yaparsın."

Nitekim Hz. Ömer radiyallâhu anh için

"**Yâ Rab! Ömer ile İslâm'ı aziz et"** diye Rasûl-i Zîşân Rabbisine niyaz eder etmez, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin mübarek başını almaya gelen Hz. Ömer, bir an içinde Nebi'nin potasında eriyerek kesafetini letafete, zulmetini nura inkılâp ettirdi de İslâm'ın hizmetkârı oldu.

Abdulbâki Gölpınarlı ise Kasas, 56. ayetinin Abdimenaf oglu Numan'ın oglu Hars hakkında indiğini ve Medine'de nazil olduğunu, hâlbuki Hz. Ebû Tâlib'in Mekke'de öldüğünü ileri sürmekte, bu hususta Şii literatüründen örnekler ve kaynaklar vermektedir.[101]

Konunun daha iyi anlaşılması için şu hatıralara göz atmakta yerinde olacaktır.

[Hz. Ömer radiyallâhü anh, idarecilikle ilgili konuları İbn-i Abbâs radiyallâhü anh ile görüşür, zaman zaman bazı düşünce ve kaygılarını paylaşır, fikirlerini sorardı. İşte bir gün Hz. Ömer radiyallâhü anh yalnızken böyle bir atmosfer içinde düşüncelere dalmış ve sonrasında yanına yaklaşan İbn-i Abbâs radiyallâhü anhaya şunu söylemişti:

---

[101] Bkz: Abdulbaki GÖLPINARLI, Caferi Mezhebi ve Esasları, Âlü Kaşifi'l-Gıta'nın eserinin önsözü, İstanbul 2004, s. 24-25.

"Bu müslümanlar kitabı bir, rasülü ve kıblesi birken niçin anlaşmazlığa düşerler ki?'' İbn-i Abbâs radiyallâhü anh da:

"Kur'an bizim (ehl-i beyt) üzerimize indi. Biz onu okuyorduk ve âyetlerin ne şekilde hangi konu üzerine indiğini de biliyorduk. Sonrakiler ise Kur'ân-ı Kerim'i okuyorlar ama ayetlerin iniş sebeplerini bilmediklerinden,[102] sık sık hatalara düşüyorlar."

Yine bir gün Hz. Ömer Hudeybiye antlaşması öncesi başından geçen bir acı hatırayı İbn-i Abbâs radiyallâhü anh ile paylaşmak istemiş ve şunları anlatmıştır:

"Hudeybiye musalahasındaki durum ilk anda aleyhimize gözüktüğünden yapılan antlaşmadan sonra üç defa üst üste Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme bir şeyler sormuştum. Bu sorularımın hiçbirine cevap alamayınca hakkımda beni ikaz edici ayet inmesinden endişe etmiş ve ömür boyu bu yaptığıma pişmanlık duymuştum." [103]][104]

---

[102] Belâzürî, Ensâb, IV, 52
[103] Vâkidî, Megâzî, II, 607, 617
[104] (BİLGEN, 2007), s. 34-35

ASHABIN RASÛLÜLLAH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEME SEVGİ VE SAYGISI

[Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Allah Teâlâ katındaki değerini kavramış olan Sahabe, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden gelen bütün emir ve talimatları, gereğince yerine getirmeye çalışmışlardır. Kendilerine mükemmel örnek olan ve yol gösteren Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin açtığı bu yola mallarını ve canlarını adayan Sahabe O'nu o kadar saygı ve dikkatle dinlemişlerdir ki, bu esnada

"Öyleki başlarına birer kuş konmuşçasına"[105] bir itina içerisinde bulunmuşlardır. Nitekim en ideal iletişim de anlatanla dinleyenin ortak ideal ve düşüncelere sahip olup aynı arzu ve gaye içinde bulunmaları halinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bir tarafta Kur'ân-ı Kerim'in ifadesiyle kendini helak edercesine çabalayan bir rasül,[106] diğer tarafta ise hayatını Kur'ân-ı Kerim'in ruhuna uygun hale getiren bu rehbere teslim olmuş Sahabe olunca, iletişimin en ideali yaşanmıştır. Sahabenin Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme karşı sevgi, saygı ve

---

[105] Ahmed b. Hanbel, IV, 278.

[106] **"Bu söze inanmayanların ardından üzülerek nerdeyse kendini mahvedeceksin!"** Kehf, 6

bağlılığına inanmayanlar dahi itiraf etmek durumunda kalmışlardır. Nitekim bu duruma Hudeybiye'de şahit olmuş olan Mekke'nin ileri gelenlerinden Urve b. Mesud, Kureyşe,

"Ey kavmim, Vallahi birçok krallar gördüm, heyet halinde Kayser'e, Kisrâ'ya ve Necaşi'ye gittim. Ama Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)**'in ashabının ona tazim ettiği kadar, hiçbir kralın adamlarının tazim ettiğini görmedim"**[107]

diyerek itiraf etmiştir. Yine aynı şekilde Hudeybiye antlaşmasını yenilemek için Medîne'ye gelen ve olumlu cevap alamayan Ebû Süfyan da Mekke'ye döndüğünde kavmine

"Ben size her birinin kalpleri bir kalbe bağlı olan bir kavimden geldim"[108] diyerek Sahabenin Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme bağlılığını dile getirmiştir. Bunun gibi Bedir savaşına giderken Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, teker teker gurupların moral ve bağlılığını ölçmek istediğinde Mikdâd b. Amr'ın radiyallâhu anh

"Ya Resulullah! Biz İsrailoğulları'nın Hz. Musa'ya ' Git, sen ve Rabb'in, ikiniz onlarla çarpışın, biz burada oturalım' dediği gibi demeyiz. Biz ancak senin yanında, seninle birlikte çarpışırız deriz"[109] demesi ashabın bağlılığını

---

[107] Ahmed b. Hanbel, IV, 329–330

[108] Abdurrezzak, Ebû Bekr Abdurrezzak b. Hemmâm es-San'ânî, el-Musannef, (tah:Habîburrahman el-A'zamî), I. Baskı, Beyrut 1392/1972, V, 375.

[109] İBN SA'D, Ebû Abdullah Muhammed, et-Tabakatü'l-Kübra, Daru Sadr, Beyrut (t.y), III, 162.

ortaya koymaktadır. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile Sahabe arasında zannedildiği gibi bir resmiyet de söz konusu olmamıştır. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, Sahabe'ye fikir ve düşüncelerini açıklamada fazlasıyla serbestlik sağlamış, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile Sahabe arasındaki ilişki Sahabe ile beşer-Resul ilişkisi olarak geçmiştir.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi canından aziz bilen Sahabe, o'na karşı tazimini sergilemek adına zirve noktada tutum ve davranışlar sergilemişlerdir. Hatta öyle ki bazen Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, ashabının kendisine karşı saygı da olsa ölçüyü kaçırmamaları yönünde tavrını koymuş, yanlarına gittiğinde Sahabenin ayağa kalkmalarını dahi nehyetmiştir.[110] Bundan dolayıdır ki Enes b. Malik radiyallâhu anh,

"Kendileri için Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden daha sevimli kimse olmamasına rağmen Sahabe, hoşlanmadığını bildikleri için Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi gördüklerinde ayağa kalkmazlardı" demektedir.[111] Sahabe aynı zamanda Mescidi Nebevi'ye girmeyi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin huzuruna girmek gibi görüp sessizce, edeb ve saygı ile girip çıkmışlardır. Sahabe genelde bu şekilde hareket ederken herhangi bir dalgınlık

[110] Ahmed B. Hanbel, V, 256; Ebû Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, es-Sünen, Çağrı Yayınları, (y.y), (t.y), Edeb 165.
[111] Tirmizî, Edeb 13.

sonucu edebe aykırı davranışlar vuku bulduğunda da anında ikaz etmişlerdir. Bir zaman Mescid-i Nebevîde yüksek sesle konuşulması üzerine Hz. Ömer radiyallâhu anh, sesli konuşanların kimler olduğunu sormuş ve kendisine Taif ahalisinden oldukları söylenince de Hz. Ömer

"Eğer siz bu şehir ahalisinden olsaydınız muhakkak canınızı acıtırdım. Siz Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin mescidinde seslerinizi yükseltiyorsunuz öyle mi?!" diyerek onları azarlamış ve bu yaptıkları hareketin Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme bir saygısızlık olduğunu dile getirmiştir.[112]

Yukarıda Mescidi Nebevide yapılan edebe muhalif hareketlerin Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin şahsına yapılmış bir saygısızlık olarak addedildiği gibi **ehl-i beytine dil uzatmak, hayatta olanlara hürmette kusur etmek de aynı şekilde saygısızlık sayılmıştır.** Nitekim ehl-i beytin faziletine ve üstünlüğüne temas eden ayetlerin [113] yanı sıra birçok hadiste de onlara sevgi beslenmesi istenmiş ve bu sevginin Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi sevmenin bir gereği olduğu vurgulanmıştır.[114] Bu husustan dolayı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ailesi ve yakın akrabaları Müslümanlar nezdinde müstesna bir mevkiye sahip-

---

[112] Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, el-Câmiu's-Sahîh, Çağrı Yayınları, (y.y), (t.y), Salât 83.
[113] Ahzab, 53; Şûra, 23
[114] Ahmed B. Hanbel, VI, 292; Tirmizî, Menakıb 20-30- 31; Nesâî, İman 19.

tir.][115]

[Bazı müfessirler **"Ey Muhammed! De ki: «Ben bu tebliğime karşı sizden akrabalıkta sevgiden başka hiçbir ücret istemiyorum.» Her kim bir iyilik yaparsa biz onun iyiliğini artırırız. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayıcıdır, şükrün karşılığını verir." [116]** ayet-i kerimesine (risâlet teblîği karşısında, sizden ücret talep etmem; fakat akrabalığı muhafaza etmenizi ve bana muhabbet eylemenizi, sıla-i rahimde bulunmanızı talep ederim) diye mana vermişlerdir.

Kureyş'te hiçbir kabile yoktur ki Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile o kabilenin akrabalık ve hısımlığı olmasın! Sanki ki, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz hazretleri

"Bana iman etmezseniz, bari size olan akrabalığı muhafaza ediniz de bana cevr ü eziyet etmeyiniz!" demiştir.

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de ise

"Şüphesiz ki Allah'a ve Resulü'ne eziyet verenlere Allah hem dünyada, hem ahirette lânet etmiştir. Onlara aşağılayıcı bir azab hazırlamıştır." [117] ayet-i kerimesinde küfür ve günaha düşerek Allah Teâlâ'ya ve rasülüne eziyet edenlerin rahmet kapısından kovacağını ve onlara aşağılayıcı azap hazırlandığını zikir ve beyan etmiştir.] (Eyüb Sabri Paşa), 707-709

---

[115] (ÖRENÇ, Haziran–2007), s.7-9

[116] Şura, 23

[117] (Ahzab, 57)

EBÛ CEHİL'İN PROVAKATÖRLÜĞÜ

Hz. Ebû Tâlib'den sonra Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Kureyşîlerin azabından daha çok rahatsız olmuş, hayatı her an tehlikeye girmeye başlamıştı.

Bir defa, Kâbe'de namaz kılarken, Ebû Cehil'in teşviki ile Ebû Muayt oğlu Ukbe, yeni kesilmiş bir devenin bağırsaklarını getirip, secdede iken üzerine koymuş, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem başını secdeden kaldıramamıştı. Kızı Hz. Fâtıma aleyhisselâm yetişerek, üzerini temizlemiş, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem namazını bitirdikten sonra etrafında gülüşen müşrikleri işâret ederek üç defa:

"Allah'ım Kureyşten şu zümreyi sana havâle ediyorum" dedikten sonra:

"Ebû Cehil'i, Ebû Muayt oğlu Ukbe'yi, Haccâc oğlu Şu'be'yi, Rabîa'nın oğulları Utbe ve Şeybe'yi, Halef'in oğulları Übeyy ve Ümeyye'yi, sana havâle ediyorum." diye isimlerini birer birer saymıştı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin isimlerini saydığı bu azılı müşriklerin hepsi de Bedir Savaşı'nda katledilip, leşleri Bedir'deki **"Kalîb"** denilen kuyuya

atılmıştır. [118]

Hazret-i Resulün muhterem evlâdı Hz. Fatıma aleyhisselâm üzerini temizler iken, O Allah Teâlâ'nın sevgilisinin gözleri yaşla dolarak:

"Yavrum! Amcam Ebû Tâlib'in sağlığında müşrikler bana bu kadar tecâvüz edemezlerdi" buyurdular.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, amcası Hz. Ebû Tâlib'in vefatından sonra, günlerce evinden dışarı çıkmadı. Hep evinde oturdu. Pek az dışarı çıktı. Dışarı çıktığı zaman da, Kureyş müşrikleri, Hz. Ebû Tâlib'in sağlığında yapmak isteyip de yapamadıkları hakaret ve işkenceleri, istediklerini yapmaya başladılar.

Nitekim Kureyş müşriklerinin beyinsizlerinden bir beyinsiz Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin önünü kesip başına toprak saçmış, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem başı toza toprağa bulanmış olarak evine girmişti.

Kızlarından birisi hemen kalkıp Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin başındaki tozu toprağı ağlaya ağlaya giderirken, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:

"Kızcağızım! Ağlama! Muhakkak ki, Allah senin babanı koruyacak, savunacaktır!" demişti.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kendi kendine de:

---

[118] Bkz. el- Buhârî 1/65; Tecrid Tercemesi, 1/161 (Hadis No: 177) ve 2/377 (Hadis No: 314) ve 10/45, (Hadis No: 1544)

"Ebû Tâlib ölünceye kadar, Kureyşlilerden, böyle birşey başıma gelmemişti! Ey amca! Senin yokluğunda, imdadıma senden daha çabuk koşanı bulamadım" buyurduğunu işittiği ve müşriklerin Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi himayesiz bularak işkenceye uğratmaya kalktıklarını gördüğü zaman, Ebû Leheb Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yanına geldi ve:

"Ey Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)**! Git! Ne istiyorsan, Ebû Tâlib'in sağlığında ne yapıyor idiysen, yine yap! Lâfa andolsun ki, ben ölünceye kadar sana hiç kimse dokunamayacaktır!"** dedi.

Bir gün, Gaytala'nın oğlu Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme sövüp sayarken, Ebû Leheb çıkageldi. Onu yüzünün üzerine düşürdü.

Gaytala'nın oğlu:

"Ey Kureyş cemaatı! Ebû Utbe dininden çıkmış!" diyerek bağırmaya ve yaygaraya başladı.

Kureyş müşrikleri gelip Ebû Leheb'in üzerine dikildiler.

Ebû Leheb onlara:

"Ben Abdulmuttalib'in dininden ayrılmış değilim. Fakat ben kardeşimin oğlunu yapmak istediği şeyi yapıncaya kadar koruyorum" dedi.

Müşrikler:

"Güzel ve iyi etmişsin!" dediler.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, böylece, bir müddet, Ebû Leheb'in korkusundan hiç kimse sataşmaz olduğu halde, gider gelir oldu.

Ebû Leheb bir gün Ukbe b. Ebû Mu'ayt ile

Ebû Cehil'in talîm ve ta'rîfi üzerine **"Abdülmuttalib cehennem ehli midir?"** diye Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz hazretlerinden sual edip,

"Kavmiyle beraberdir!" cevâbını almıştı ki, bu cevap, Hz. Abdülmuttalib'in kavmi ehl-i fetretten olup, ehl-i fetretin hususî hükmü vardır nüktesini işrâb (ima) eder.

Ebû Leheb'in, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz Hazretlerine düşmanlık etmesi, Abdülmuttalib hakkında sual ettiği meseleye verdiği cevabı anlayamamış olmasındandır. Eğer bu cevabı yanlış olarak telâkki etmemiş olsaydı, belki düşmanlık etmezdi.

Gerek Ebû Cehil ve gerek Ukbe, bu kısa cevabı **"Abdülmuttalib kavmiyle beraber cehennemdedir!"** diye çevirerek Ebû Leheb'i kızdırdıklarından, büyük bir hiddet ve gadap ile tekrar Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin huzuruna varıp meseleyi bir daha öğrenmek istemiş ve Ebû Cehil'in te'vîl ve anlayışını anlatmış ve Efendimiz hazretlerinden

"Eğer batıl üzere gitmişse, gerek Abdülmuttalib ve gerek onun gibiler umumiyetle cehennemdedir-, yok eğer takrîr-i sabıka muvafık olarak irtihal etmişlerse hiç birisi cehennemlik değildir" cevabını almış olmasına bağlı gazab ateşi alevlenip, sevgisi düşmanlığa dönüştü. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi himayeden düşürdü. Burada hatırlanması gereken önemli bir hususta Ebû Leheb'in hanımını hatırlamakta uygundur.

Hz. Ebû Tâlib'in sevgisine çoşkunluk veren

Hz. Fatıma b. Esed'in karşısında Ebû Leheb'in karısı fitneyi kabartıyordu. Bu etki yüzünden Ebû Leheb'in soğuk davranışın altında Ebû Leheb'in karısı Ümmü Cemil vardı. Ebû Süfyan'ın kızkardeşi ve Muaviye b. Ebi Süfyan'ın da halası idi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme düşmanlıkta aşırı gider; küfründe, inkârında ve inadında kocasına yardımcı olurdu.

Ümmü Cemil her gece pıtrakları, dikenleri, dikenli ağaç dallarını toplayıp büyük demet yapar, boynuna bağlar, geceleyin ayağına batsın yaralar açsın diye Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin geçeceği yollara atar, saçardı.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ise, onlara kum yığınına, ipek üzerine basar gibi basar, geçerdi.[119]

[Allah Teâlâ Leheb sûresinde **"Ebû Leheb'in İki eli kurusun; kurudu ya; malı da, kazandıkları da kendisine bir fayda sağlamadı. Alevli bir ateşe girecektir. Eşi de; odun hamalı ve boynunda bükülmüş bir ip (bağlanmış) olarak."** bahsederken Ebû Leheb'in karısı, kocasıyla birlikte öyle bir üslupla zikredilmiştir ki

---

[119] İbn İshak, İbn Hişam, Sîre, c.1, s. 380, Belânın, Ensâbu'l-eşrâf, c. 1,s.12O. Fahru'r-R âzı, Tefsir, c. 32, s. 171, Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 425, Ebû'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 564. Ebû'l-Fidâ, Tefsir, c. 4, s. 564. Kurtubi, Tefsir, c. 20, s. 240.Nesefi, Medârik, c. 4, s. 382, Hâzin, Tefsir, c. 4, s. 425,Beyzâvî, Tefsir, c. 2, s. 581, Ebûssuud, Tefsir, c. 9, s. 211.Taberî, Tefsir, c. 30, s. 338, Zemahşeri, Keşşaf, c. 4, s. 297,

buradan onun da fitne ve engelleme ateşini alevlenme de büyük rol oynadığını çıkarmak hiç de zor değildir. Eğer onun da davaya karşı katı bir tutumu olmasaydı, özellikle de ilk sıralarında (çünkü sure çok erken dönemlerde inmiştir.) bu şekilde nitelenmez ve bu Kur'anî uyarıya hedef olmazdı. Bunda tabiatıyla, risaletin başlarında Arap kadınının güçlü bir şahsiyeti sembolize edilmektedir. Rivayet edilen nakiller arasında yer alan bir açıklamaya göre bu kadın kocasını da etkisi altına alarak ona katı asabiyet geleneklerini çiğnetmiş ve onu kardeşinin oğlu ile düşman bir pozisyona sokmuştur. Sonra iki oğluna da etki ederek, risaletten kısa bir süre önce nişanları yapılan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin iki kızını boşamalarını sağlamıştır.] [120]

Ümmü Cemil kendisi ve kocası hakkında Tebbet sûresinin indiğini işitince Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Hz. Ebû Bekir radiyallâhü anh ile birlikte Kâbe Mescidinde oturduğu sırada oraya vardı. Kendisinin elinde bir taş bulunuyordu. Hz. Ebû Bekir, onu görünce, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme;

"Yâ Rasûlallah! Bu Ümmü Cemil'dir. Eziyet edici bir kadındır. Sana doğru geliyor! Onun seni görmesinden korkuyorum! Keşke bu kadın sana bir zarar vermeden, eziyet etmeden kalkıp gitmiş olsaydın, bir köşeye çekil-

[120] (DERVEZE, 1989), s. 126

seydin!" dedi.[121]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:

"O beni göremez!" buyurdu. Gerçekten de, Ümmü Cemil Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi göremedi! Allah Teâlâ ona göstermedi. O ancak Hz. Ebû Bekir'i görebildi. Gelip, Hz. Ebû Bekir'in başına dikildi. Ona:

"Ey Ebû Bekir! Arkadaşın nerede?" diye sordu.

Hz. Ebû Bekir: **"Ne yapacaksın onu? Sen benim yanımda hiç kimse görmüyor musun?"** dedi. Ümmü Cemil:

"Benimle alay etme! Ben senin yanında senden başkasını göremiyorum. Bana haber verildi ki, arkadaşın beni hicvetmiş.

O şairse, vallahi, ben de şair bir kadınım. Kocam da şairdir.

İşte, ben de onu hicvediyorum:

'Biz o verilmişe isyan ediyoruz.

Onun nübüvvet işinden yüz çeviriyoruz.

Onun dininden hiç hoşlanmıyoruz.' [122]

Vallahi, onu bulsaydım, şu taşı kendisinin ağzına vuracaktım!" dedi.

Hz. Ebû Bekir:

"Hayır! Vallahi, arkadaşım şair değildir. O

---

[121] Ebû Nuaym. Delâil ü'n-nübüvve, c. 1, s. 193, E bu 'l-Fi dâ, Tefsir, c. 4, s. 565, Kastalâni, Mevâhibu'l - ledünniye, c. 1, s. 6 2.

[122] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 381-382, Belâzurî, c. 1, s. 122, Fahru'r-Râzî, c. 32, s. 172, Muhibbüt-Taberî, c. 1, s. 80, Kurtubi, t 20, s. 234, Zehebî, s. 147, Ebû'l-Fidâ, c. 4, s. 565, Kastalani, İrşâdü's-sârf, c. 6, s. 25, Diyarbekrî, c. 1,s.288.

şiir söylemez de. Şu Beyt'in (Kâbe'nin) Rabbine andolsun ki, o seni hicvetmiş değildir" dedi. Ümmü Cemil:

"Muhakkak ki, sen benim katımda doğru sözlüsündür. Kureyşîler iyi bilir ki, ben onların ulu kişilerinin kızıyımdır!" diyerek dönüp gidince, Hz. Ebû Bekir:

"Yâ Rasûlallah! O seni görmedi mi?" diye sordu. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem:

"Beni görmedi! Allah onun gözünü alıp beni göremez hale getirdi!" buyurdu. [123]

---

[123] İbn İshak, İbn Hişam, c. 1, s. 234-235, Zehebî, Târıhu'l-İslâm, s. 147.

ÖZ YURDUNDAN HİCRET

Ebû Leheb'in himayeyi kaldırması karşısında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem dini neşretmek için Mekke'den daha emin bir yer te'min etmek maksadıyla Taif'e gitti. Ne var ki orada, yaptığı bütün temaslara rağmen istediği genişliği bulamayarak geri döndü. Dönüşte ise Mekkeye almadılar. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, Mut'im b. Adiyy radiyallâhü anhın himayesi ile Mekke'ye girebildi.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem her zaman sıkıntılarından kurtaran amcası Hz. Ebû Tâlib'in dünyadan göçeceği sırada, yanına çağırıp tavsiyesini düşünmeye başladı. Hz. Ebû Tâlib demişti ki;

"Ey kardeşimin oğlu! Ben öldüğüm zaman, sen Neccaroğullarından [124] olan dayılarının

---

[124] Neccaroğulları, Medine-i Münevvere'de yerleşik bir kabiledir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin annesi Hz. Âmine radiyallâhü anha bu kabiledendi. Altı yaşlarında iken annesi ile birlikte dayı tarafını ziyaret için Medine'ye gelmişler ve küçük Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem), Neccaroğullarının çocukları ile tanışmış, onlarla oynamış, onların havuzlarında yüzme öğrenmişti. Sonraki yıllarda hep bunları hatırlar ve yâd ederdi.

yanına git! Çünkü onlar evlerinde, yurtlarında bulunanı koruma gücüne, insanların en çok malik olanlarıdırlar" [125]

[Bu vasiyetler gösteriyor ki, Hz. Ebû Tâlib, son derece zeki ve basiretli bir zât'tı. Uzak geleceği görebiliyordu. Hz. Ebû Tâlib'in özellikle Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Medine'ye gitmesiyle ilgili fikri çok isabetliydi ve bu fikir Hicret'ten üç yıl önce ortaya atılmıştı. Hâlbuki bu sözlerin söylendiği zaman kimse Medine'nin Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi bağrına basacak ve İslamiyet'in merkezi olacak bir şehir olacağını tahmin etmemişti. Medine ve ahâlisi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi ve müslümanları öylesine destekledi ve öylesine güçlerine güç kattı ki, müslümanlar kısa bir zamanda bütün Arabistan'a hâkim oldular. Aynı şekilde, Hz. Ebû Tâlib'in Kureyşli kabile reislerine söylediği sözlerde tamamıyla doğru çıktı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden yana olan daha aşağı tabakadaki insanlar ve mazlum kişiler devlet ve memleket işlerinin en üst mevkiinde yer alırken inatçı Kureyşli kabile reisleri avuçlarını yaladılar. İbn Abdülberr, "Istiab'da" Hz. Ömer radiyallâhü anhın halifelik devrinin bir vak'asını nakletmiştir. Buna göre, bir gün aralarında Kureyş'in Süheyl bin Amr ve Ebû Süfyân gibi reislerinin de bulunduğu bir heyet, Emîr ül-Müminîn, Hz. Ömer ile görüşmeye geldi ve oturmak için Halife'nin işaretini beklediler. Bu arada, Hz. Bilâl ve

[125] (KÖKSAL), 2/122-123.

Hz. Süheyb gibi bazı diğer kişiler içeriye alınıyordu. O sırada Ebû Süfyan arkadaşlarına şikayet eder bir tavırla, **"vallahi, şu hale bak, ne günlere kaldık. Bizim gibi reisler dışarda bekliyor ve bu köleler ağırlanıyor;"** dedi. Bunun üzerine Süheyl bin Amr dedi ki :

"Bu şikâyeti kendi kendinize yapacaksınız. Zira İslam'a davet verildiği zaman bu adamlar öne çıkmış ve siz geri kalmıştınız."][126]

Allah Teâlâ, bu sonu gelmez hakaretlerin sonu gelmeyince, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme Hz. Ebû Tâlib tarafından kalbine nakşedilmiş yurda hicret emrini verdi.

Hicret yeni dönemin başlangıcı olacaktı. Fakat Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem çok sevdiği vatanından ayrılacaktı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Medine'ye hicret edeceği bir esnada Kâbe'ye bakarak

"Vallahi sen, benim dünyada en çok sevmiş olduğum yersin. Şayet senin halkın beni zorla çıkarmasaydı vallahi çıkmazdım"[127] buyurmuştur. Bir daha Mekke'ye yerleşmekte nasip olmadı.

---

[126] (Mevdudi, 1984), s.529

[127] Bkz: İbn Mace, Menasik 103; Tirmizî, Menakıb 68; Darimî, Siyer 66.

HZ. EBÛ TÂLİB'İN "KASİDE-İ ŞI'BİYYE"Sİ [128]

Kaside, herhangi bir maksat için söylenmiş, aynı kafiyeye sahip birçok beyitten oluşan manzumelere verilen genel addır. Kaside, **"kasdedilen şey"** anlamındadır. Genellikle medih kasdıyla söylenirler. Arap edebiyatında Lâmiyye-i Ebî Tâlib olarak bilinen Hz. Ebû Tâlib'in Kaside-i Şı'biyyesi İslam tarihinin önemli bir bölümünü büyüteç altına alması bakımından değerlidir.

Bugüne kadar müslümanların zihinlerinde oluşturulan Câhiliyye kavramının bilgisizlik ile eşleştirilmesi çok büyük hata olmaktadır. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin gelip İslâm'ı yeniden tesis ederken zır cahil hiçbir şeye aklı ermez bir insan topluluğu ile bunu başarmasının mümkün olmayacağı açıkca ortadır. Sözün güzelini söylemeyi bilen bir toplumda akıl seviyesinin çok yüksek oluşu bilinen gerçektir. Onlar bir şiirle savaş başlatırken

---

[128] **Lütfullah YAVUZ** Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagatı Öğretim Elemanı. Dini Bilimler Akademik Araştırma Dergisi, IX, 2009-sayı,1

başka bir sözle bitirebiliyorlardı. O zaman insanlarının Allah Teâlâ'nın koyduğu kuralları tahrib etmiş olmaları sebebiyle sorunlar artmış ve huzur kaybolmuştu.

[Câhiliyye kavramının içeriğini ele alan Câbirî, her şeyden önce bu kavramın İslâmî bir kavram olduğunu belirtir ve bu kavramın **"bilgisizlik"** ve **"cehalet"** anlamından ziyade **"zulmet"** anlamına geldiğini veya daha çok bu anlamı ifade için kullanıldığını söyler. Câhiliyye karanlıkla (zulmet) İslâm ise aydınlıkla (nur) tanımlanmıştır. Dolayısıyla İslâm düşüncesinin nazarında zulmet, kargaşa, anarşi, iç savaş ve geleceğe ait beklentilerin olmayışı iken, nur; ilişki ve sorumluluklarda netlik ve gelecekle ilgili ufukların parlaklığı anlamına gelir.][129]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem gelişi ile insanlara ışık olmuş onların karanlıktan kurtuluş yollarını göstermiştir.

Hz. Ebû Tâlib, Câhiliyye Devrinin en önemli şair ve hatiplerinden biri olup İslam edebiyatı adına öncelikli olarak tanıtılacak önemli simalardan biridir. Ama imanı üzerinde yapılan bir takım spekülasyonlar, onu arka plana itmiştir.

Bu kasidenin maksadı Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi övmek ve Mekkeli müşrikleri insanlığa davettir.

---

[129] CÂBİRÎ, Muhammed Âbid, Arap Aklının Oluşumu, trc. İbrahim Akbaba, İz Yayınları, İstanbul, 1999 , s. 79.

Şı'b, sözlükte **"iki tepe arasında bulunan dere"** anlamındadır. Burada "dere mahallesi" manasındadır.

[Şı'b-u Ebî Tâlib: Mekke'nin dışında, varoşlarda dağ yamacındaki bir bölgedir. Kaynakların anlatımından buranın bu günkü Cennet'l-Mualla kabristanlığının bulunduğu ve kaynaklarda Hacun diye zikredilen bölge olduğu anlaşılıyor. Bu bölgede Hâşimoğullarına dedelerinden miras kalan meskenlerin olduğuna bakılırsa gerçekten de burasının boykot günlerinde yaşanılan mahal olduğu akla daha yatkın geliyor.][130]

Bu mahalle, Kureyş'in boykot yıllarında Hâşimoğullarının Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile beraber sığındığı Ebû Talip'e ait mahalledir. [131]

---

[130] (ŞENYAYLA, Ocak -2008), s.59-Dipnot:259

[131] Kureyş müşrikleri; Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi ve kabilesi halkı olan Hâşimoğullarıyla MutTâliboğullarını, Şı'b'da üç yıl kuşatıp gözaltında tuttular.

Onlara sıkı bir içtimaî ve iktisadî ambargo uyguladılar.

Çarşı ve pazarların, Şı'b sakinlerine giden yollarını kestiler. Şı'b'a yiyecek ve katık gitmesini önlediler.

Kureyş müşrikleri; Mekke'den gelen yiyecekleri veya satılan herhangi bir şeyi Şı'b'a bırakmamakta, hemen varıp onları kendileri satın almakta, Şı'b sakinlerini açlıktan öldürüp, böylece Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kanını dökmeye muvaffak olabileceklerini ummaktaydılar.

Şı'b sakinlerinin hac mevsimlerinde-dinî geleneğe uyarak- Şı'b'dan çıkıp alışverişte bulunmalarına her

ne kadar engel olmamakta iseler de, Mekke çarşısına bir deve yükü yiyecek geldiği ve Şı'b sakinlerinden birisi çoluk çocuğu için biraz yiyecek almak üzere oraya vardığı zaman, Ebû Leheb hemen erzak yüklerinin başına dikilir:

"Ey tüccar topluluğu! Muhammed'in ashabına fiyatları öyle yükseltiniz ki, onlar yanınızdaki şeylerden bir şey alamasınlar!

Siz benim zengin ve verdiği sözü yerine getirir bir kimse olduğumu bilirsiniz. Böyle yapmanızdan size bir zarar gelmeyeceğine ben kefilim!" der;

Tüccarlar da meta'larının fiyatını öyle kat kat arttırırlardı ki, Müslümanlar açlıktan ağlaşan çocuklarının yanına, ellerinde onlara yedirecek bir şey bulunmaksızın dönmek zorunda kalırlardı.

Ertesi günü, sabahleyin, tüccarlar Ebû Leheb'in yanına varırlar; o da kalan yiyecek ve giyecekleri onlardan yüksek fiyatla satın alıp, mü'minleri ve yanındakileri aç ve çıplak bırakırdı.

Şı'b sakinlerini geçindirmek için Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bütün malını harcadı.

Hz. Hatice radiyallâhü anhada, Hz. Ebû Tâlib de, bu yolda bütün mallarını harcadılar.

Yiyecek bir şey bulunup satın alınmadığı için, açlıktan ölenler,

Ağaç yapraklarını yiyenler,

Buldukları kuru deri parçalarını su içinde yumuşatıp ateşe tuttuktan sonra, onunla üç gün idare edenler oldu!

Açlıktan ağlaşan çocukların feryatları, Şı'b'ın arkasından duyulmaya başladı.

Müşriklerden kimisi bundan sevinç, kimisi de üzüntü duymakta; üzüntü duyanları,

"Bakınız! Sahifeyi yazan Mansur b. İkrime nasıl felakete uğradı!" demekte idi.

Kureyş müşrikleri Şı'b sakinlerine bir şey göndermemekte, akrabalarına bir şey göndermek isteyenler de, onu ancak gizlice salabilmekte idiler.

Ebû Cehil Şı'b'ı sık sık gözetler dururdu.

Hz. Abbas, bir gün, yiyecek satın almak için Şı'b'dan çıkmıştı.

Ebû Cehil ona çatmak istedi. Fakat Allah Teâlâ onu Ebû Cehil'in şerrinden korudu.

Hz. Hatice radiyallâhü anha, Zem'a b. Esved'e:

"Ebû Cehil'e bir söz dinlet" diye bir haber saldı. O da söz dinletti, Ebû Cehil geri durdu.

Hakîm b. Hizam; bir ticaret kafilesiyle, Şam'dan buğday yükleyip getirmişti. Üzerine, buğday yüklediği bir deveyi, gizlice, Şı'b yoluna yöneltti, arkasına vurup Şı'b sakinlerinin yanına soktu. Onlarda, devenin üzerindeki buğdayı aldılar.

Yine Hakîm b. Hizam; başka bir gece, devenin üzerine un yükleyip Şı'b'ın içine saldı .

Hişam b. Amr da; bir gece, deveye yiyecek yükleyip Şı'b'ın ağzına kadar götürdü. Devenin başından yularını çözdü. İki böğrüne vurup onu Şı'b'a soktu.

Hişam b. Amr Şı'b sakinlerine böyle yardım etmekte devam etti.

Başka bir gecede üç yük yiyecek gönderdi.

Kureyş müşrikleri bunu öğrenince, sabahleyin ona bu hususta ihtarda bulundular. Hişam da:

"Ben artık böyle birşeyi tekrarlar ve size aykırı davranır değilim!" dedi.

Bunun üzerine, müşrikler onun yanından ayrıldılar.

Fakat Hişam; bundan sonra, tekrar Şı'b sakinlerine geceleyin bir veya iki deve yükü daha yiyecek salınca, müşrikler ona ağır sözler söylediler. Hatta, onu öldürmeye kalktılar!

Ebû Süfyan b. Harb:

Bu kasidede Hz. Ebû Tâlib yalvarıp yakarmamış aksine insanlık ve kutsal değerler uğ-

---

"Bırakınız adamı! Şı'b'daki akrabalarına iyilik etmiş!

Vallahi, keşke biz de onun yaptığı gibi yapaydık! Ne güzel olurdu!" diyerek, onu kayırdı.

Hakîm b. Hizam; bir gün, kölesinin sırtına biraz buğday yükleyip Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin zevcesi Hz. Hatice radiyallâhü anhaya götürmek üzere Şı'b'a giderken, yolda Ebû Cehil'e rastladı.

Ebû Cehil hemen Hakîm'in yakasına yapıştı.

"Demek sen Haşim oğullarına yiyecek götürüyorsun ha?!

Vallahi, ben seni Mekke'de rezil etmedikçe, buradan ne sen ileri geçebilirsin, ne de yiyecek geçebilir!" dedi.

O sırada, Ebû'l-Bahterî b. Hişam, yanlarına geldi. Ebû Cehil:

"O," dedi, **"Hâşim oğullarına yiyecek taşıyor!?"**

Ebû'l-Bahterî:

"Halasına ait olup yanında bulunan bir yiyeceği ona götürmesine sen nasıl engel olursun?! Çekil adamın yolundan, gideceği yere gitsin!" dedi.

Ebû Cehil kabul etmedi ve hatta Hakîm'in veya kölesinin yakasına yapışınca, Ebû'l-Bahterî kızdı. Eline geçirdiği bir deve çenesi kemiği ile vurup Ebû Cehil'in başını yardı, kendisini yere yıktı, tepeledi, tekmeledi durdu.

Hz. Hamza oraya yakın bir yerde bulunuyor ve onları seyrediyordu.

Müşrikler ise, aralarında geçen bu gibi hadiseleri Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile ashabının görüp veya işitip kendilerine gülmelerini hiç istemezlerdi.

runda ölümü çoktan göze aldığını belirtip, ciddi ciddi muhaliflerine meydan okumuştur. Diğer Araplar bundan telaşa kapılmışlar, Kureyş de birbirine girerse, Hac ibadeti dâhil İbrahim dininin ortadan kalkması gibi ciddi sonuçlarının olacağını, harbin zarardan başka yararının olmayacağını söyleyerek arabulucu-luk yapmaya çalışmışlardır.

KASİDE-İ ŞI'BİYYE TERCEMESİ[132]
VE AÇIKLAMASI [133]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Gerçekten de ifadenin bir kısmı sihirdir." [134] Güzel söz insanları etkiler demektir. Şiir bu kısma girmektedir.

1- Ey iki can dostum! Haklı olsun haksız olsun, ilk tenkit edene karşı, kulağım yassı bir taş değildir.

Hz. Ebû Tâlib bu beyitte Kureyş'e kızgınlığını ifade etmektedir. Çünkü yeğeni Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem haklı olduğu halde, bilerek Ebû Leheb tarafından kınanmıştır.

"Artık Ebû Leheb ne dese onu dinlemem" diyor.

Ebû Talip burada, hakkı işitmek istemeyen kulağı, pürüzsüz yassı bir taşa benzetiyor.

---

[132] **Terceme:** (Tercüme) Bir sözü bir dilden başka dile çevirmek. Bir lügatı, diğer bilinen lügata çevirerek anlatmak.

[133] Beyitlerin tercümesi **Lütfullah YAVUZ** Beyefendiye aittir.

[134] Buharî, **Nikâh**, 48; Tirmizî, **Birr ve's-Sıla**, 81

"Ben böyle bir kulağa sahip değilim" diyor. Şimdiye kadar Mekke putperestliğini kimse kınayıp tenkit etmedi. **Biri çıkmış ilk defa tenkit ediyor. Haklı da olabilir, haksız da. Ama adamı önce bir dinleyelim"** demek isteyerek istişareyi ve şeffaflığı önermiştir. İkinci beyit de bunu destekler.

2- Ey iki can dostum! İstişareyle varılmayan ve tül gibi (şeffaf) **olmayan görüş, hiç şüphesiz vesveseli işlerden sayılır.**

3-Bu kavimde sevgi olmadığını, bütün kulpları ve araçları kopardıklarını gördüğümde,

4-Bize açıkça düşmanlık ve eziyet yaptıklarını, bizden ayrı duran düşmanın emrinde olduklarını,

5-Töhmet altında olan ve arkamızdan, öfkelerinden dolayı parmaklarını ısıran insanlarla bize karşı antlaşma yaptıklarını,

6-(Bunları görünce neredeyse onlara saldıracaktım ama) **esnek esmer** (mızrağıma) **ve krallardan miras kalan keskin beyaz** (kılıcıma) **tutunup sabrettim.**

7-Yakınlarımı ve kardeşlerimi Kâbe'nin yanına getirdim. Vasilelerden [135] **oluşan örtü-**

---

[135] Vasile, bir tür Yemen kumaşıdır. Artarda kırmızı

süne tutundum.

Müşriklerin ambargosu uzun ve elemli şekilde olmasından dolayı Kureyş'in ileri gelenlerinden bazıları, Hâşimoğullarına karşı yaptıkları şeylerden dolayı, birbirlerini kınadılar.

Hz. Ebû Tâlib ile ashabı, Kâbe örtüsü arasına girerek:

"Ey Allah! Bize zulmedenlere, akrabalarla ilişiğini kesenlere, bize yapılması haram olan şeyleri helâlleştirenlere karşı bize yardım et!" diyerek yalvardıktan sonra, Şı'b'a döndüler.[136]

Müşriklerden bir topluluk:

"Bu, kardeşlerimize karşı, tarafımızdan yapılmış bir zulümdür!" dediler, pişmanlık duydular.[137]

8-Hep beraber ayaktaydık. Büyük kapısına yönelmiş haldeydik. Nafile adak yapanın yemin etiği yerin yanında.

9- İsaf ve Naile (heykelleri tarafından)[138] **gelen sellerin aktığı ve uzun saçlıların**[139] **binek hayvanlarını oturttukları yerde** (Allah Teâlâ'ya dua için durduk)**.**

---

ve yeşil dokumalardan oluşur.

[136] İbn Sa'd, c. 1, s. 189, Halebî, İnsânu'l-Uyûn, c. 2, s. 36.

[137] (KÖKSAL), 2/108-112.

[138] Safa ve Merve tarafından gelen seller.

[139] Umre ve hac yapacaklar, Mekke'ye gelmeden önce saçlarını uzatırlardı.

ARAPLARDA PUTPERESTLİK [140]

1-Put Kavramı

Türkçe de kullanılan put kelimesi bir şeyi aşırı derecede sevme, İnsana ve insanlara zorla kabul ettirilmek istenen ideolojiler ve bunların zihinlerden silinmemesi, belli bir insanın düşüncelerinin imgesi olarak ifade edilebilir.

Put kavramının karşılığı olarak Arapça'da kullanılan bazı kelimeler vardır, **"en Nasb"** (çoğ. Ensab) kelimesidir. Genellikle belli bir şekli olmayan ve insan şeklinde de yontulmamış taş demektir.

Put veya tapınağa gitmeye gücü yetmeyenlerin Kâbe ve diğer tapınakların yanına dikip tapındığı taşa da **"nasb"** denir.

İkinci kelime **"sanem"** dir (çoğ. Esnam). Ağaç, gümüş, altın gibi maddelerden yapılan ve belli bir şekli olan, insan şeklinde yontulmuş putlara sanem denilmektedir.

Bir başka kelime **"vesen"** dir (çoğ. vüsün, evsan). Küçük put, resim, şekilsiz putlara vesen denir. Vesen ile sanem, sabit olan ve taştan insan şeklinde yapılmış olan heykel demektir.

2. Araplar Arasında Putperestliğin Doğuşu

Putperestlik ne Araplarla başlamıştı, ne de onlarla bitmişti. Araplarda putperestlik başlamadan önce dünyanın değişik yerlerinde putlara tapma yaygın şekilde yaşanıyordu. İnsanlar saygı ve hatıra için yaptıkları ve diktikleri

---

[140] (AYGÜR, 1996), s.37-54

heykelleri, cisimleri zamanla putlaştırdılar. Hz. Nuh aleyhisselâm zamanındaki putların tanrılaştırılmasında da aynı sebep dikkat çekmektedir.

Araplarda putperestliğin ortaya çıkışını hazırlayan ortam ve gelişen olaylar zincirini başka yerlerde de görmek mümkündür. Siyası otoritesizlik, başıbozukluk, daha disiplinli değişik kültürlerin etkileri sebeplerden bazıları olarak zikredilebilir. İbnü'l-Kelbi'ye göre ilk puta tapma olayı şöyle başlamıştır: Hz. Âdem aleyhisselâm öldüğünde, Şit oğulları onu Hindistan'da bir mağaraya gömdüler. Zaman zaman gidip Âdem aleyhisselâmın cesedini ziyaret ediyorlar ve onun etrafında saygı dönüşü yapıyorlardı. Âdem aleyhisselâmın oğlu Kabil'in soyundan birisi, **"Ey Kabiloğulları! Şitoğullarının bir davarı var, onun etrafında dönüyor ve ona saygı gösteriyorlar. Sizin bir şeyiniz yok"** dedi.

Sonra onlara bir put yaptı. Böylece o, put yapanların ilki oldu. Taberi'ye (hyt.322/934) göre ise, ilk puta tapan Cemşit'tir. Cemşit bir kraldı ve yaratılış bakımından güzel yüzlü biriydi. Bu rivayetlerden birincisi, yeryüzünde puta tapıcılığın ilk defa ortaya çıkışını açıklamış olabilir.

Hz. Nuh dönemindeki puta tapıcılık ve o dönemdeki meşhur putlar bilinmektedir. Rivayete göre bu meşhur putlar Nuh kavminden salih kimseler idiler. O kişilerin ölümüne yakınları çok üzüldüler. Şeytanın tahriki ile içlerinden biri,

"Ey hemşerilerim! Size onların putlarını yapayım mı? Yalnız ruhlarını veremem" dedi. Onlar da bunu kabul ettiler. O da onların putlarını yaptı. Artık herkes gelip yakınlarını ziyaret ediyordu. Zamanla onları tanıyan kalmayınca, sonraki nesiller atalarının bu putlara taptıklarını zannederek onlara tapmaya başladılar.

Buradan ilk putperestliği teşvik eden, insanları bu kötülüğün derinliklerine sürükleyen şeytan olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır. Şeytan, insanları sırat-ı müstakimden nasıl saptıracağını ilk isyanı sırasında, Allah ile aralarında geçen dialogda kıyamete kadar istediği mühlet kendisine verildiğinde, **"beni azdırmana karşılık yolunun üzerine oturacağım. Sonra arkalarından, önlerinden, sağlarından, sollarından insanlara sokulacağım ve çoklarını şükredici bulmayacaksın"** mealindeki karşı çıkışıyla belirtilmişti[141]. Sanki O, hem Allah Teâlâ'ya söz veriyor, hem de gelecekte vuku bulacak işlerde kendi payının olduğunu teyid ediyordu. Şeytan, bu sözüyle Hz. Âdem aleyhisselâmdan beri insanları tevhid ve hidayet güneşinden uzaklaştırmaya, onları şirke ve puta tapmaya sevk etmiştir. İnsanlık tarihi incelendiğinde bunun pek çok örneğini bulmak mümkündür.

Arapların putperstliğe geçişleri büyük ölçüde Hz. İsmail'in tevhid dinini unutmalarına bağlı idi. **İnsan, fıtratındaki inanma ve tapma**

---

[141] Araf,12-18

ihtiyacını gidermek için mutlaka bir şeye inanmak ve tapmak durumdadır. Araplar da, Hanif dininden kalma zayıf ve ne belirsiz Allah inancı dışındaki bütün hususları unuttular. Allah'ı bildikleri halde ona nasıl ibadet edeceklerini kestiremiyorlardı.

Bu kargaşa ortamını, şeytan ve şeytanın tahrikine kapılmış bazı insanlar değerlendirerek Arapları putperestliğe sevk ettiler. İşte bu insanların başında Amr b. Luhay'ın bulunmaktadır. Hicaz'a putları ilk getiren şahsın o olduğu hususunda tarihçilerin ittifakı vardır.

Amr b. Luhay, Belka'dan getirdiği Hübel'i Kâbe'nin yanına dikti. İnsanlara onun faziletlerinden, onlara sağlayacağı faydalardan bahsederek, onları, bu faydaları sağlamak üzere ona tapmaya çağırdı. Böylece putperestlik yaygınlaşmaya başladı.

İbnü'l-Kelbi'nin aktardığı bir başka rivayete göre, Kâbe'den uzaklaşanların oradan alıp yanlarında götürdükleri taşlara perestiş etme adetleri, puta tapıcılığın başlangıcı olmuştur. Bu rivayet, puta tapıcılığın Hicaz'a başka yerden girmesine mani değildir. Aslında bu adet, Arapların putperestliğe geçmelerinin yeterli sebebi olarak da gözükmemektedir. Çünkü söz konusu taşların belli bir şekli yoktur. Hâlbuki Kâbe ve diğer yerlerdeki putlar çeşitli şekillerde; mesela **Hubel** insan, **Vedd** erkek, **Uzza** ağaç şeklinde idi. Nasıl oldu da tapınılan bu şekilsiz taşlar insan ve ağaç şeklinde aldılar? İşte bu geçişi açıklamak kolay değildir.

3. Arapların Taptığı Putlar

a. Kabe'deki Putlar: Hübel ve Diğerleri

Kâbe etrafında pek çok put vardı. Bu putların en büyüğü Hübel idi. Hübel'i ilk dikenin kim olduğu konusunda iki farklı görüş var.

İbn Hişam (hyt.833/1430) ve diğer pek çok tarihçi, Hübel'i Belka'dan denilen yerden getirip Kâbe'nin yanına dikenin Amr b.Luhayy olduğunu ve belirtmektedir. İbn Sa'd (hyt. 835/1431) ve İbnül-Kelbi (hyt. 204/819) ise, bu kişinin Huzeyme b.Müdrike olduğunu ifade etmektedirler. Bu sebepledir ki, ona Hüzeyme'nin Hübel'i denilmişti. Onun hizmetini Hüzeyme yapıyordu. Daha sonra oğulları bunu sürdürmüştür.

Hübel, Kâbe'nin yanındaki en meşhur put idi. Hübel'in insan şeklinde olduğu konusunda ihtilaf yoktur. Kırmızı akik taşından yontulmuş bu putun sağ eli kırılmıştı.

Ona altından bir el yapıp taktılar. Onun önünde bir torbanın içine konulmuş yedi fal oku vardı. Bir iş yapacak veya sefere çıkacak kimse gelir; onun önünde fal okunu çeker ve çıkan sonuca göre hareket ederdi. Hz. Abdulmuttalib de oğlu Hz. Abdullah için bunun yanında ok çekmişti. Ebû Süfyan'ın Uhud günü "Yüce Hübel!" diye hitap ettiği put bu idi.

Hübel'in kendisine ait telbiyesi vardı. Buna sunulan kurbanın miktarı 100 deve idi. Kâbe'nin yanında Hübel'den başka **İsaf ve Naile** ile birlikte 360 put bulunuyordu. Bunlar, Hübel, isaf ve Naile gibi herkesin saygı göster-

diği putlardan ayrı olarak kabileleri temsilen konulmuş putlar olup Hac zamanı o kabile hacca geldiğinde kabile putuna tapınır, onu tavaf ederdi. Rivayete göre isaf, Cürhüm kabilesinden bir erkekti. Yemenli Naile'ye âşık olup Kâbe'nin içinde onunla zina edince Allah Teâlâ onu taşa çevirdi. Sonra Amr b.Luhay onu Safa tepesine dikti. **Naile** de Zeyd isimli Yemenli bir kişini kızıydı. O da İsaf'a âşık olup aynı fiili işlediği için taşlaşmıştı. Amr b.Luhay onu Merve'ye dikti. İnsanlar bunlara tapınmaya başladılar. Müşrikler, İsaf ve Naile putlarının yanında başını kazıtıp onlara kurban kestikten sonra, yeminlerini eder ve kurbanın kanını putların başlarına sürerlerdi. Örnek verecek olursak;

[Bir gün Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden bir cemaat, Kâbe'nin Hicrinde toplanıp:

"Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)**'i görür görmez, hep birden, tek bir adamın kalkışı gibi kalkacak, onun üzerine yürüyeceğiz; öldürmedikçe de kendisinden ayrılmayacağız!"** diyerek Lât ve Uzzâ, Menât, İsaf ve Naile putları üzerine antlaştılar. Hz. Fâtıma aleyhisselâm ağlayarak Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yanına geldi ve:

"Şu Kureyşlilerin ileri gelenleri senin aleyhinde antlaştılar: Seni görünce, üzerine yürüyüp seni öldürecekler!" dedi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;

"Ey kızcağızım! Bana abdest suyu getir!" buyurdu. Abdest aldı. Sonra da, Mescid-i Haram'a, onların yanına vardı. Müşrikler Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi görünce:

"İşte, o orada!" dediler. Gözlerini önlerine indirdiler, çeneleri göğüslerinin üzerine düştü. Oturdukları yerlerden ne ilerleyebildiler, ne gerileyebildiler! Başlarını kaldırıp Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme bakamadılar! İçlerinden hiçbirisi, kalkıp Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin üzerine yürüyemedi!

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem varıp tepelerine dikildi. Yerden bir avuç toprak aldı ve:

"Yüzleriniz kara olsun!" diyerek, onların üzerlerine saçtı. Onlardan hiçbir kimse yoktu ki, bu topraktan kendisine isabet etsin de, Bedir savaşında kâfir olarak öldürülmemiş olsun!][142]

2. Kâbe Dışındaki Putlar ve Tapınaklar (Tağutlar)

Arapların, Kâbe'den başka içerisinde putları korumak ve bir takım ibadetlerini icra etmek için oluşturdukları yapılara ve kurdukları çadırlara tağut denilmekteydi. Müfessirler **"tağut"** kelimesini put ve şeytan manasında tefsir etmişlerdir.

Bunların sayıları yüz kadardı. Bir kısmı sabit, bir kısmı seyyar çadır çeklindeydi. Her konak yerinde kurulur; giderken sökülüp, varılacak yeni yerde tekrar kurulurlardı. Tağutların sadin ve hacipleri onlara hediyeleri ve kurbanları sunarlardı. Her birinin kendine ait telbiyesi vardı. Bu telbiyeler tavaf esnasında okunurlar-

[142] (KÖKSAL), 2/128-133.

dı. Bugün bu tağutlardan geriye bir eser kalmamıştır.

Söz konusu put ve tapınaklardan önemli olanları şunlardır.

(1) Tağutlar

Lât, Sakîf kabilesinin tağutu Taifte bulunurdu.

Uzzâ, Kureyş, Benî Kinâne ve Benî Süleym'den bazı aşiretlerin tağutuydu.

Menât Evs, Hazrec ve Gassân kabilelerinin tağutuydu.

Zü'l-Halasa Has'am, Becile, Ezd es-Sarat kabileleri ile Hevazin, araplarından bunlara komşu olanlar ona taparlar ve kurban keserlerdi. Zü'l-Halasa'ye Yemen'in kabesi de denilirdi

Fels Tay kabilesi ile ona yakın bazı kabilelerinin tapınağıydı.

(2) Putlar

Vedd, Suvâ, Yağûs, Ya'ûk, Nesr. Vedd, Kelb kabilesinin putuydu ve Dûmetü'l-Cendel'de bulunuyordu.

Suvâ Hüzeyl kabilesinin putuydu. Kabile mensupları onu hacceder ve önünde kurban keserlerdi.

Yağûs, Müzhic ve bazı Yemen kabilelerinin putuydu.

Ya'ûk Hemcdan'da bulunan bir puttu.

Nesr Zü'l-Kilâ' kabilesinin putuydu ve Himyer'de bulunurdu.

10- Orada 6 ile 9 yaş arasında olan itaat-

kâr (hayvanların) **pazıları veya boyun kökleri** (kurbanlık oldukları belli olsun diye) **damgalıdır.**

11- Boyunlarında sedef, mermer ve süslerden yapılmış, hurma salkımları gibi (sallanan) **gerdanlıkları görürsün.**

[Kur'ân-ı Kerim'de Bakara 196, Maide 2 ve 97, Hac 28 ve 36, Feth 25. ayetlerde kurbanlıklara ve gerdanlıklılara işaret edilmiştir. Ayetlerin içerikleri ve uslubları güçlü ve açık bir şekilde ifade ediyor ki, bunlar da İslam'ın kabul ettiği nübüvvetten önceki geleneklerdi. Hedy/kurban, hacıların, Hac ile ilgili ibadetlerini bitirdikten sonra Allah Teâlâ'ya şükür kurbanı kesmek için beraberlerinde getirdikleri hayvandır. Arap hacıları kurbanlıklarına gerdan takmayı adet edinmişlerdi. Yani onlar kurbanın boynuna deriden ince kayış ya da ağaç liflerinden yahut da iplerin fitillerinden gerdanlıklar takıyorlardı. Böylece onun kurbanlık olduğunu ilan ederlerdi. Artık bundan sonra o hayvan haram kabul edilir ve ona dokunulmazdı. İşte «Kalâid» kavramından kastedilen de budur. Onları helal kılmanın yasaklanması herhalde kurbanlıkların boynundan gerdanlıklarını almaktır. Çünkü böyle bir hareket onların hürmetine halel getirir ya da onu saldırı soymaya maruz kılar.

Hedy; kurban edilmek için tahsis edilen her hayvana denir. Eğer bu hayvan deveden ya da sığırdan olursa «Budun» adını alır. Hac 36. ayetinde onlara bu isim verilmiştir. Bir tek

bedene de/büyük hayvan, birden çok hacının ortak olması caiz görülmüştür. Böylece büyük hayvan birden çok hacı için kurban olur. Belki de **"Hedy"** kavramı hediye etmekten türetilmiştir. Çünkü kurban da Hacılar tarafından Allah'a ya da Kâbe'ye bir kurban sayılır. Bugün müslümanlar kurbanları **"Edâhî"** ve **"Edhiye"** diye adlandırmaktadır. Bunun İçin Hac bayramı, Kurban bayramı (İ'du'l-Edhâ) diye de adlandırılır. Çünkü kurbanlar Meş'arı Haram'dan dönüşten sonra kesilir. Bu gün Zilhiccenin onuncu günüdür ve aynı zamanda bayramın ilk günüdür. Ayetlerin ifade biçiminden kurbanların ve kurbanlık hayvanların ne kadar önemli bir gelenekle ilgisi bulunduğunu çıkarmak mümkündür.][143]

12- (Şöyle dedim): **"Kötülük için bize saldıran ve bir batılda ısrar eden herkesten, insanların Rabbine sığınırım.**

Bu beyitte görüldüğü gibi Hz. Ebû Tâlib putların Allah Teâlâ gibi bir ilah olduğuna inanmayı bir batılda ısrar olarak görmekteydi. Putların temsil ettiği gerçek şahıslar وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ***"Rahmân (olan Allah, melekleri) evlât edindi, dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehtir. Bilakis (melekler), lütuf ve***

[143] (DERVEZE, 1989), s.188-189

ihsana mazhar olmuş kullardır."[144] ayetinde ifade edildiği gibi, keramet sahibi veli kullar olabilir. Mesela Hübel aslında hacılara çok iyiliği dokunan mübarek bir zat idi. Taif'teki heykeli onu hacılara hurma tatlısı ve yağlı un kavurması ikram edişini temsil etmekteydi. Belki keramet sahibi bir kişiydi. Ama bir kişinin kerameti o kişinin tabiatüstü olduğunu göstermez. Herkes tabiat kanunlarına tabidir, Allah Teâlâ hariç. Dolayısıyla Allah'tan başka ilah yoktur. Hübel vb. putlara "ilah" denmesine Abdülmuttalip gibi Mekke liderlerinin ses çıkarmamalarının sebebi onların mecâzi anlamda ilah olmalarındandır. Mecazi ilahları hakiki ilah yerine koymak batılda ısrardır. Mesela **"Ahmet aslandır"** cümlesinden, Ahmed'in mecâzi anlamda bir aslan olduğu anlaşılır. Ama bu onun hakiki aslan olduğunu göstermez. Ayni spekülasyon günümüzde Vehhabîlerle mutasavvıflar arasında yaşanmaktadır. Hz. Ebû Tâlib'in felsefesi her iki akımın arasını bulmaktadır. Bu sığınmalar mecâzi anlamdadır. Hakiki anlamda sadece Allah Teâlâ'ya sığınılır.

13- Bize gizli düşman olup bizi kabahatli göstermek için koşturanlardan. Bizim iddia etmediğimiz bazı şeyleri dinimize katanlardan (Allah Teâlâ'ya sığınırım).

---

[144] Enbiya, 26

TANRI İNANCI

[Câhiliyye Arapları diğer tanrı ve put adlarının yanı sıra en yüce mabut olarak Allah kelimesini de kullanıyorlardı. Allah kelimesinin çoğulunu ise kullanmıyorlardı. Arap yarımadasında ve genellikle güney Arabistan da milattan sonraki yıllarda var olduğu anlaşılan bir rahman inancıyla da karşılaşılmaktadır. İslami dönemde olduğu gibi Câhiliyye döneminde de rab ve ilah kelimelerinin aksine rahman kelimesinin çoğulunun bulunmaması bu kelimenin bir tek tanrıyı yani Allah'ı ifade ettiğini göstermektedir. Câhiliyye dönemi şairleri şiirlerinde Allah, rabb, ilah lafızlarını sürekli kullanıyorlardı. Çok sık olmamakla birlikte ahiret, hesap, ceza, mükâfat kelimelerini de kullanıyorlardı. Bu durum Câhiliyye Araplarında Allah inancı olduğunu göstermektedir. Kur'ân-ı Kerim'de müşrik Arapların sıkıntı anlarında Allah Teâlâ'ya yalvardıkları, en büyük yeminleri Allah adına yaptıkları[145], bununla birlikte cinleri Allah Teâlâ'ya ortak koştukları, Allah Teâlâ'ya oğul ve kızlar isnat ettikleri, melekleri Allah Teâlâ'nın kızları olarak gördükleri ifade edilir.

İslamiyet öncesi Araplarda şiirlerin yanı sıra dualarında, yeminlerinde, deyim ve atasözlerinde Allah kelimesi oldukça fazla kullanılmıştır. Mekke halkı Ebû'-Salt bin Ümeyye' nin bulup şiirlerinde kullandığı

"Bism'i-ke allahumme" tabirini yazdıkları yazıların başında kullandıkları rivayet edilir.

[145] Enam, 109; Nahl, 38

İslam öncesinde Arapların puta taptıkları bilinmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de bu konuya sık sık temas edilmekte, bazı ayetlerde putların isimlerinden de söz edilmektedir. Bununla birlikte onların, muhtelif kabilelere ait olmak üzere sayısı yüzlerle ifade edilen putların üstünde bir yüce tanrının bulunduğu inancını taşıdıkları da anlaşılmaktadır. Kur'ân-ı Kerim, onların deyisiyle **"Allah", "aziz"** ve **"âlim"** diye adlandırdığı bu yüce tanrının kendilerini ve bütün kâinatı yarattığına, güneşi ve ayı belli bir nizama bağladığına, yağmur yağdırmak suretiyle yeryüzünü canlıların beslenmesine elverişli hale getirdiğine inandıklarını haber vermekte, ayrıca onların bu Allah adına yemin ettiklerini hayatlarının sıkıntılı ve tehlikeli dönemlerinde O'na sığındıklarını ve O'nu Kâbe'nin rabbi kabul ettiklerini ifade etmektedir. Yine Kur'ân-ı Kerim Cahilliye Araplarının bu yüce tanrı inancının yanında putlara tapmalarının, putların kendilerini Allah'a yaklaştıracağı ve O'nun nezdinde şefaatçi olacağı kanaatine bağlı olduğunu haber verir. Diğer bazı ayetler, Cahilliye Araplarının "yüce tanrı" anlamındaki Allah inancının başka belirtilerine de temas eder. Daha çok yabancı yazarların gösterdiği bir temayüle göre Allah lafzı, Câhiliyye Araplarının putlarından olan **el-Lat** veya Aramice **elaha** kelimelerinden alınmıştır.

İslam öncesi Arapların dini hayatında görülen yüce ve tek tanrı inancını Yahudilik ve Hıristiyanlığa bağlayanlar bulunsa da, Hz. İbrahim aleyhisselâmdan kalan Hanif dinine da-

yandırmak isabetli olacaktır. Nitekim Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ve daha birçok Arap kabilesinin soyu Hz. İbrahim aleyhisselâmın oğlu Hz. İsmail'e ulaşmaktadır. Muhtelif ayetlerin beyanından anlaşılacağı üzere Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, ebedi kurtuluşu gaye edinen evrensel çağrısıyla ortaya çıkarken bu çağrısını, hitap ettiği kitle nezdinde kabul görmüş bulunan ve kısaca Hanif diye adlandırılan inanç üzerine oturtmuştur. Bunun karşısında müşrikler ve özellikle Yahudi ve Hıristiyanlar İbrahim'in dinine (millet) sadık kaldıklarını iddia etmişler; Kur'ân-ı Kerim ise Hz. İbrahim aleyhisselâmın Yahudi, Hıristiyan veya müşrik değil Allah'ı bir tanıyan bir Müslüman (hanif-müslim) olduğunu kesin bir dille ifade etmiş [146] hidayet ve kurtuluşun ancak Hz. İbrahim'in dinine uymakla gerçekleşebileceğini bildirmiş, hem Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme hem de Yahudi, Hıristiyan ve müşriklere bu dine uymalarını emretmiştir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde tebliğ ettiği dinin Yahudilik veya Hıristiyanlık değil müsamahakâr bir tek tanrıcı din olduğunu ve Allah Teâlâ nezdinde makbul sayılacak dinin bu özelliklere sahip bulunması gerektiğini ifade etmiştir. Bütün semavi dinlerin değerlendirilmesine göre rasüller içinde önemli bir yeri olan Hz. İbrahim aleyhisselâmın dinine sadık kalan tek din, son rasülün tebliğ ettiği İslamiyet'tir.

---

[146] Âl-i İmran, 67

Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin rasül olmadan önceki dini hayatı ve ilk muhataplarının gönüllerinin derinliklerinde yatan inanç da dine/ İslam'a yakındı. O evrensel çağrısını bu inanç temeli üzerine oturtmuş ve bundan dolayı muvaffak olmuştur. Nitekim Câhiliyye dönemi sairlerinden Hanif olarak kabul edilen Zeyd b. Amr b. Nufeyl'in (hyt.605) bir şiiri o dönemdeki Allah inancını anlatması bakımından önemlidir.

İnsan ve şeytan cinlerini kendimden uzaklaştırdım,
Mert ve cesur kişi böyle yapar,
Ne uzaya taparım ne de iki kızına,
Ne de Tasm oğullarının iki putuna,
Aklımın ermediği çocukluğumda,
Rabb bildiğim Hubel'e de tapmam,
Büyüyüp kendimi kurtardığımda tek bir rabbe mi?
Yoksa bin rabbe mi tapacağım?
Bilmez misin Allah yok etti,
Yolunu şaşırmış birçok kimseyi,
İyi olanları ise bıraktı,
Onların küçükleri büyüsün diye.
Kişi elbet bir gün gerçeği yakalayacak,
Aynen susuz bir dalın yeşillenmesi gibi,
Ben ancak rahmana rabbimize kul olurum,
Şefkatli rabbim günahlarımı bağışlasın diye.
Allah'tan rabbimizden daima korkun,
Böyle olursanız felakete uğramazsınız.
İyilerin yurdu cennettir,
Kâfirlerin ise yakıcı cehennem,

Dünyada rezildirler, ölünce de,

Gönülleri sıkıp daraltan azapla karsılaşırlar.[147]

Görüldüğü üzere Araplarda Allah inancı en yüce ilah olarak vardır. Kur'ân-ı Kerim'in sözünü ettiği Allah ise her türlü beşer idrakinin mutlak anlamda üstünde bir güç (müteal) dür.] [148]

14-Sevr dağına, Sebir dağını yerine yerleştirene, sevap için Hıra dağına çıkıp inenlere (sığınırım).

[Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in ailesi, orta halli Mekkeliler gibi genellikle putperestti ve kutsal Zemzem suyunu hacılara dağıtmak vb. gibi kamuya ait birtakım kültürel görevleri ellerinde bulunduruyorlardı. Kâbe'nin yeniden inşa edilmesinden bu yana, Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)'de ruhsal ve manevî bir bilinçlenme göze çarpmaktaydı. Vaktiyle dedesi Hz. Abdulmuttalip (Hanif dininin verdiği etkiyle) Ramazan aylarında **Hıra** mağarasında inzivaya çekilirdi. Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) de, zamanı gelince kendisini bu hayatın çekiciliğine kaptırdı ve çalkantılı ruhunu yatıştırmanın çaresini böyle bir hayatta buldu. Her yıl tüm Ramazan ayını Mekke yakınlarındaki bu mağarada zühd ve tefekkürle geçirirdi. Zaman zaman karısı kendi-

---

[147] İbn-i Hişam, I, 240

[148] (DUMAN, 2006), s.73-74

sine azık gönderir, bazen de kendisi, ihtiyaçlarını temin için evine dönerdi. Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in zaten kıt olan yiyeceğini kendileriyle paylaştığı yolunu şaşırmış konuklar da olurdu.. Bu uzletten çıkıp evine dönmeden önce, yedi kez tavaf etmek için Kâbe'ye uğrardı. İbn Hişâm ve Makrızî, Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)'in bazı zamanlar bu inzivayı karısı Hz. Hatice radiyallâhü anha ile gerçekleştirdiğini rivayet etmektedir.][149]

15- Mekke'nin göbeğindeki Kâbe'ye ve Kâbe'nin hakikatine (sığınırım)**. Ve Allah'a** (sığınırım) **ki Allah** (olanlardan) **habersiz değildir.**

[Araplar eski zamanlarda yarımada ve çevresinde bazı devletler kurmuşlardır. Yemen'de Maîn (M.Ö. 1400–650), Sebe (M.Ö. 750–115) ve Himyerîler (M.Ö. 115-M.S. 525), Kuzey Arabistan'da Nabatî (M.Ö. IV. yüzyıl-M.S. 106), Tedmür (M.Ö. 3000-M.S. 273), Gassânî (M.Ö. III. yüzyıl-M.S. 634), Hîre (M.S. III. yüzyıl–634) ve Kinde (M.S. V-IV. Yüzyıl) gibi devletler bunlardandır. Milâdî VI. Yüzyılda Arap yarımadası yeni bir döneme girmişti. Yerleşik hayat yerine daha çok kabile hayatının geçerli olduğu saha genişledi.

Hatta kabile merkezli kavramlar yerleşik hayat yasayan toplumlarda bile belirgin bir erk haline gelmişti. Burada İslâm öncesi Arabis-

---

[149] HAMİDULLAH, İslam Peygamberi, Paragraf, 146

tan'daki emirliklerden bahsetmek de yerinde olacaktır. Bunların basında **"melik"** unvanlı kabile kralları bulunmaktaydı. Otorite alanları temelde bölgesel ve kendi kabilelerinin topraklarıyla sınırlı olan bu kralların bazı durumlarda birkaç kabilenin birleşmesiyle toprakları kabile federasyonu sekline dönüşerek egemenlik sahaları genişleyebilirdi.

Mekke'de Kureyş,

Medine'de Evs ve Hazrec,

Taif'te Sakif bu şehirlerin önemli kabilelerindendi.

Buna bağlı olarak Araplarda ait olduğu soyu bilmek toplumsal imaj açısından kaçınılmazdı.

Bu durum Nesep ilmini tetikleyen önemli belirleyicilerden olmuştur. Tarihçiler, kabilelerin soylarının belirlenmesine büyük önem vermişlerdir. Fakat bu konuda verilen bilgilerin bir kısmı tartışmalıdır. Bütün Arapların soylarının Nûh aleyhisselâmın oğlu Sâm'a dayandığı rivayet edilmektedir.

Nesep bilginleri, kuzey Araplarının Hz. İsmail aleyhisselâma, güney Araplarının ise Kahtan'ın soyuna dayandığını söylerler. Bu kabul, Tevrat'ta geçen bir bilgiye dayanmaktadır.

Klasik olarak güney Arapları için Yemenliler ya da Kahtanîler,

Kuzey Arapları için Adnanîler denilmektedir.

Olaylar ve birbirini takip eden savaşlar Adnanîlerle Kahtanîler arasındaki düşmanlığı körükleyerek, birbirlerine karsı sürekli çekişme

halinde olmalarına sebep olmuştur. Zaman içinde Kahtanîler neseplerini çeşitli yollardan Adnanîlere katmışlardır. Kahtanîler de dâhil edilerek bütün Arapların soylarını Hz. İsmail aleyhisselâma bağlayanlar da vardır.

Klasik kaynaklarda geçen genel bir katagoriye göre Araplar **Aribe, Mütearribe, Müsta'ribe** olmak üzere üç kısma ayrılırlar.

Bu tasnife göre Âd, Semûd, Tasm, Cedis gibi soyu tükenen kavimler Arabü'l-Aribe olarak ifade edilir.

Arabü'l-Aribe'nin dilini kullanarak onların yaşadığı bölgeyi yurt edinen Kahtanogullarına Arabü'l-Mütearribe denir.

Arabü'l-Müsta'ribe ise İsmailoğullarından olan Adnanîler için kullanılır. Değişik açıklamalar bulunmakla beraber, Arap soylarının geleneksel olarak iki kategori altında değerlendirildiğini söyleyebiliriz. Bunlar, Arab-ı bâide ve Arab-ı bâkiye olarak isimlendirilirler.

Birinci gruba dâhil olanlar, tarihin önceki dönemlerinde yaşayarak çeşitli nedenlerle yok olmuş toplumlardır.

Arab-ı bâide'nin önde gelen kolları, **Âd, Semûd, Medyen, Tasm, Amâlika, Câsim, Abdi Dahm, Ubeyl, Hadûra, Cedîs ve Birinci Cürhüm** kavimleridir. Soyları devam eden Araplara ise Arab-ı bâkiye denilmektedir.

Arab-ı bâkiye de, Arabistan Arapları olarak bilinen Arab-ı âribe ve Araplaşmış Araplar seklinde tanımlanan Arab-ı müsta'ribe olmak üzere iki başlık altında ele alınmaktadır.

Arab-ı Âribe olarak bilinen bu birinci gruba

Kahtanîler denilmektedir.

Anavatanları Yemen olan bu Araplar önce, Cürhüm ve Ya'rub olmak üzere ikiye ayrılmışlardır. Ayrıca, Ya'rub'dan da Kehlân ve Himyer adındaki iki farklı koldan birçok kabile türemiştir.

Sözünü ettiğimiz bu kabileler, değişik zamanlarda çeşitli nedenlere bağlı olarak anavatanlarından göç etmiş ve Arabistan Yarımadasında çeşitli bölgelere yerleşmişlerdir.

Kehlânîlerden olan Ezd kabilesi kuzeye göç etmiştir. Güçlü bir kabile olan Ezd Umman'da hüküm sürdü. Şam'ın doğusunda devlet kuran Gassanîler ve Kureyş'ten önce Mekke'ye gelen Huzaa kabilesi de bunlardandır. Bunlardan olan Sa'lebe b. Amr, Hicaz tarafına yönelerek Medine'ye yerleşti. Evs ve Hazrec kabileleri onun soyundan gelmiştir.

Hârise b. Amr ise önce Merrüzzahrân'a yerleşti. Daha sonra Mekke'ye geldi. Bu sırada Mekke'de Cürhümlüler oturmaktaydı. Onlarla girdiği mücadeleden galip çıkarak burayı kendisine yurt edindi.

İmrân b. Amr Uman'a, Cefne b. Amr Suriye'ye, Lahm ve Cüzâm kabileleri Hîre'ye, Tay kabilesi Ecâ ve Selmâ Dağlarına, Cüzam'a nispet edilen Kinde kabilesi önce Bahreyn, sonra Hadramut ve son olarak da Necid'e yerleşti. Arab-ı Müsta'ribe olarak isimlendirilenler kökenleri itibariyle Arap olmayıp, sonradan Araplaşanlardır. Bunlara Adnanîler, İsmâilîler, Meaddîler, Nizârîler denilmektedir.

Küçük yaşta Mekke'ye gelen Hz. İsmail

aleyhisselâm, Kahtanî soyundan gelen Cürhümlüler arasında büyüyüp yetişti. Hz. İsmail aleyhisselâm burada evlendi ve bu evliliklerinden doğan çocuklar büyüyüp, zemzem kuyusu civarında yerleştiler. Daha sonra onlardan her biri bir kabilenin reisi oldu. Hz. İsmail aleyhisselâmın soyundan gelenler, Cürhümlüler'e karışarak Araplaştığı için bunlara Arab-ı Müsta'ribe denildi. Soyları Adnan'a ulaşan başlıca kabileler şunlardır:

Adnân,

Mead,

Nizâr (İyâd, Enmar, Rebîa, Mudar),

Rebîa (Esed, Aneze, Abdülkays, Vâil),

Mudar (Kays Aylan, İlyâs),

Kays Aylan (Süleym, Hevâzin, Gatafân),

Gatafân (Abs, Zübyân),

İlyâs (Temîm, Huzeyl, Esed, Kinâne),

[**Kinâne** (Kureyş), Kureyş (Cemûh, Sehm, Adiy, Mahzûm, Teym, Zühre, Kusay), Kusay (Abdüddâr, Esed b. Abdüluzzâ, Abdümenâf), Abdümenâf (Abdüşşems, Nevfel, Muttalip, Hâşim).]

Rebîa'nın en meşhur kabileleri Esed ve Vâil, Mudar'ın en meşhur kabileleri ise Kays Aylan, Temîm, Huzeyl'dir.

Adnanîlere mensup kabileler çoğaldıkça, Mekke'den ayrılarak Arabistan Yarımadası'nda değişik bölgelere yayıldılar.

Abdülkays kabilesi Bahreyn'e,

Benû Hanîfe Yemâme'ye,

Bekir b. Vâil kabilesinin bir bölümü Yemâme ile Bahreyn arasına,

Taglib el-Cezîre'ye, Temîm'in bir kısmı Bahreyn'e, diğerleri de

Basra'ya, Süleym Medine yakınlarına,

Sakîf Tâif'e,

Hevâzin Evtâs'a,

Esed ile Teymâ Kûfe'ye,

Zübyân da Teymâ ile Havran arasında bir bölgeye,

Kinâne kabilesi de Tihâme'ye yerleşti.

Bu kabileler içerisinde yerleşik hayat süren Kureyş kabilesi hariç, diğer Adnanî kabileler, Tihâme, Necid ve Hicaz'da göçebe ya da yarı göçebe bir hayat yaşamaktaydılar.][150]

MEKKE / BEKKE

[Mekke, Kızıldeniz'den 100 km uzaklıkta 360 metre yükseklikte bir yerleşim yeridir.. Topografik özellikleri itibariyle yuvarlağa yakın hilal seklindedir. Kuaykıan dağlarının eteklerinden başlayan karşılıklı iki tepeden Ebû Kubeys Dağı doğuya, Kuaykıan dağı ise batıya doğru uzanmaktadır. Ebû Kubeys Dağı bölgede en büyük dağdır. Mekke'yi çevreleyen dağlar arasında Fadıh, el–Metabih, el– Felak, el–Hacun, Sakar ve Tihame dağları bulunmaktadır. Bu dağlar arasında genişleyerek Batha'ya uzanan küçük vadiler ve bu vadilerin dağla birleştikleri mekânlarda yerleşim yerleri vardır. Bu yerleşim yerleri orada yaşayan kabilelerin ismini almaktaydı. Bu yerler hendek seklinde bir koridorla Harem'e kadar uzanır.

---

[150] (BARLAK, 2006), s. 7-10

Mekke'nin Bekke olarak adlandırılmasını İbn Hişam söyle ifade eder:

"Oranın zalimlerinin orada bir sey yaptıkları zaman boyunlarını bekk eder (kırar) olduğundandır. Bekke Mekke çukurunun ismidir. Çünkü onlar orada tabak eder oldukları yani izdiham eder oldukları için bu isim ona verildi".

Mekke Cürhümler ve Katura zamanında Ma'lat (yukarı şehir) ve Mesfele (aşağı şehir) olarak ikiye ayrılmıştı. Mekke'ye tümüyle Harem denilirdi. Haremden aşağı doğru eğimli olan bölgeye "el – Mesfele", yukarı doğru uzanan yere ise "el-Ma'lat" ismi verilmiştir. Mekke vadisi Hz. İbrahim'den önceki dönemlerde Şam'dan Yemen'e ve Yemen'den Şam'a giden kafilelerin uğrak yeri olarak bilinir.

Mekkeliler, Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden yaklaşık beş nesil önce Hz. İbrahim aleyhisselâmın soyundan gelen Kusay'ın önderliğinde civardaki kabilelerin desteğini de alarak, Kureyş adı altında birleşmişlerdi. Mekke, Kusay'dan önce, genellikle, şu boylardan oluşmaktaydı

1.Harisoğulları
2.Muhariboğulları
3.Âmiroğulları
4.Adiyyoğulları
5.Sehmoğulları
6.Cumahoğulları
7.Teymoğulları
8.Mahzumoğulları
9.Zühreoğulları

10.Esedoğulları.

Daha sonraları bunlara Abduddar ve Abdimenafoğulları eklenerek sayıları on ikiye çıkmıştır. Abdüşşems, Hâşimiler ve Ümeyyeoğulları gibi oymaklar ise, sonraki soylardan oluşmuştur. Kureyş'in dağınık oymaklarını bir araya getirerek Mekke'de yerleştiren Kusayy'ın oğullarından Abduddar ve Abdimenaf, babalarının ölümü üzerine Kâbe ve hac hizmetlerini üstlendiler.

Yukarıda bahsedilen sebeplerle kendilerini tehdit eden güçlü bir düşmandan mahrum olmaları, bir bakıma Mekkelilerin, öteden beri, düzenli bir siyasi devlet kurmalarını engellediği söylenebilir. Bununla birlikte tamamen bir başıbozukluk da olmayıp bedevî prensipleriyle örgütlenen bir tür oligarşik yapılanma vardı; kabile meclisleri üstünde bir kral veya başka bir idari kurum yoktu. Herhangi bir bağlayıcılığı olmayan istişare heyeti, bütün kabilelerin soylularından oluşuyordu. İdari ve ticari gelenekler, güç ve itibarlarına göre kabileler arasında taksim edilmişti. Modern anlamda bir seçim olmaksızın görevler, genellikle tevarüs yoluyla ailenin yeni nesillerine geçerdi. Kâbe'nin hemen yanında yer alan *Darunnedve,* idari gelenekleri yürüten Kureyş temsilcilerinin "şuraya" katıldıkları bir tür "senato" veya"parlamento" konağıydı. Bu meclis, icra yetkisi olmadığı için sadece meseleleri görüşürdü. Her oymak nazari olarak bağımsızdı ve istediğini yapabilirdi. Ne var ki, oy birliği ile alınan kararlar çoğu defa etkili olur ve böylece töre ve yerleşik gelenek-

lerden sapmaların icabına bakmanın yolları aranırdı. M. Watt, İslâm öncesi Mekke demokrasisi ile Atina demokrasisini karsılaştırırken, Mekke senatosunun kararlarının **“en kötüyü daha iyi gayeymiş gibi gösterebilen aldatıcı güzel konuşmalar üzerine değil de çoğu zaman kişilerin gerçek liyâkatleri ve siyasetleri üzerine kurulu”** olduğundan, **“Mekke mele’ ini, Atina *ekklesia*’ sından daha bilgece ve daha sorumlu bir meclis”** olarak görür. Dış düşman tehlikesini pek hissetmeyen Kureyş, kendi boyları arasında ise bazen kavgalara varacak ölçüde rekabet yaşamaktaydı. Babaları *Kusay*’ın ölümü üzerine Kâbe ve hac hizmetlerini *Abduddar* ve *Abdimenaf* üstlendi. Zamanla servet ve nüfuz bakımından kardeşine üstünlük sağlayan Abdumenaf, dünyevi otoriteye ait is ve yetkileri kardeşi Abduddar’dan alarak ona sadece dini otoriteyi bıraktı. İki kardeş hayatta iken bu paylaşıma razı oldular. Fakat onların vefatlarından sonra çocukları arasında korkunç bir rekabet ve üstünlük yarısı başladı. **Abdimenaf’ın, Abduşşems, Hâşim, Muttalib** *ve Nevfel* adlı oğulları servet ve nüfuz bakımından Abduddaroğullarından üstün olduklarından, dünyevi otorite gibi dini görevleri de ellerine almak istediler. Abduddaroğulları buna razı olmadıkları için aralarında şiddetli bir düşmanlık ortaya çıktı. On iki boydan oluşan Kureyş, bu yüzden düşman iki gruba ayrıldı. Abdimenafoğullarına taraftar olanlar (Esed, Zühre, Teym ve Harisoğulları) tarihte *“Mutayyebûn (güzelkokulular)”*, Abduddaroğul

larına destek verenler (Mahzum, Sehm ve Cumah ve 'Adioğulları) ise *"Ahlaf (yeminliler)"* isimleri ile bilinmektedir. İki gruba verilen bu isimler ittifaklarını kutsamak için yapılan tören ile ilgilidir. Abdimenaf kadınları, müttefiklerinin kendi lehlerine olan ittifaklarını kutsamak için misk ile dolu bir kap getirerek Kâbe'nin kenarına koymuş, müttefik oymaklara mensup kişiler teker teker ellerini bu kaba daldırarak ve Hacer-i Esved'e dokunarak davalarından dönmeyeceklerine yemin ettiklerinden kendilerine **"Mutayyebûn"** ismi verilmiştir. Abduddaroğullarının haklarını savunmaya söz verip yemin eden müttefikleri de içi kan dolu bir çanakla aynı töreni yapıp, yeminlerinden dönmeyeceklerine söz verdiklerinden bunlara da **"ahlaf"** denmiştir. Kutuplaşmanın sıkı sıkıya aile şecerelerini izlemediğini görmek ilgi çekicidir. Kusay'ın ailesiyle birlikte diğer aileler de bölünmüştür. Bu, kana dayalı kabileciliğin gevşemeye başlamasının ve maddi çıkarlar üzerine kurulan bir birlik düşüncesinin ilk belirtisidir. Kavga neredeyse savaşa dönüşeceği sırada uzlaşmaya varıldı. Ancak, iki grup arasındaki rekabet devam ettiğinden uzlaşma sürekli olmadı; sorunlar geçici olarak dondurulmuştu.

Nitekim daha sonraki yıllarda, Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin nübüvvet görevini bu rekabet hissiyle reddedenler oldu. Abdimenaf'ın ölümünden sonra oğlu Abduşşems, uhdesine aldığı Sikaye (Hacılara su dağıtma) ve Rifade (Hac mevsiminde yoksullara yiyecek sağlama) görevlerini işlerinin çoklu-

ğu sebebiyle kendisinden daha zengin olan kardeşi Hâşim'e bıraktı. Sonraki zamanlarda benzeri bir rekabet Hâşim ile Abduşşems'in oğlu (yeğen) Ümeyye arasında yaşanmıştır. Hâşim, oldukça başarılıydı; bölge ülkeleriyle kervanların emniyeti konusunda sözleşmeler yaparak, yazın Suriye ve Filistin'e, kışın da Yemen'e olmak üzere iki büyük ticaret kervanı çıkarmaya başladı. Böylece Kureyşlilerin servet ve refahı arttı. Araplar Kusay'dan itibaren, Kâbe'nin koruyucusu ve hizmetkârı olan Kureyş'e derin saygı duymaya başlamışlardı. Bu sayede Kureyş kervanları uzun ticaret yollarını hiçbir saldırıya uğramadan geçebiliyordu. Bu arada yeğeni Ümeyye de ticaret yoluyla büyük bir servet kazanıp Hâşim ile anlaşmazlığa düşerek huzursuzluk çıkardı. Araya giren hakemlerin Hâşim'in lehine karar vermesiyle konu tekrar kapandı. Anlaşıldığı üzere, Mekke'de en güçlü olanlar, çeşitli sebeplerle, komutasındaki Fil ordusu'nun karşısına çıkan Kureyşlilerin başında, Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin dedesi Hz. Abdulmuttalib'in sözcü olarak bulunuşu, o sıralarda Mekke yönetiminde Muttaliboğullarının etkili olduğunu göstermektedir. Daha sonraki yıllarda en güçlü iki boy olarak Abdüşşems ile Mahzumoğulları nın adı geçmektedir. Utbe ve kardeşi Şeybe, Abduşşems'in bir bölümünden sorumluydular. Benu Umeyye'nin başına, Utbe'nin kızı Hind'le evlenen Ebû Süfyan geçmişti.

Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin gençlik yıllarında, Ebû Süfyan, oymağının itiba-

rına paralel olarak Mekke'nin siyasetini elinde tutuyordu. Şahsi nüfuz ve gayretiyle Hâşimoğullarının mevkisini yükselten Hz. Abdulmuttalib'den sonra oymağın nüfuzu oldukça azalmıştı. Çünkü oğullarından Hz. Ebû Tâlib zengin değildi. Abbas zengin olmasına rağmen sürekli Mekke'de kalmıyordu. Ebû Leheb ise toplum tarafından pek sevilip sayılmayan bir kimse olarak biliniyordu. Genel olarak İslam öncesi Mekke toplumunun yapısı buydu.][151]

16-Kuşluk ve ikindi vakitlerinde önünde insanların yığılıp el-yüz sürdükleri Hacer-i Esved'e (sığınırım),

CÂHİLİYYE DEVRİNDE KÂBE'DE İBADET

Salât namaz kavramı, İslâm'dan önce de Araplar arasında kullanılan bir kelime idi. İslâm'dan önce Araplar bu sözcüğü "*dua ve istiğfar*" anlamında kullanıyorlardı. İslam'dan önce Araplar çoktanrılı bir inanca sahiptiler ve ibadetleri de bu inancın gerektirdiği şekilde idi. Çoğunun evinde bir put bulunur ve girip çıkarken onlara bir tanrı olarak tazim ederlerdi. İslâm öncesinde Arapların namaza benzer devamlı yaptıkları bir ibadet şekilleri yoktu. O zamanlar sadece Harem-i Şerif'e girerler, Kâbe'yi ıslık çalarak ziyaret ederler ve el çırparak ilahlarına dua ederlerdi. Bu hususta Kuran'da

---

[151] (DUMAN, 2006), s.4-6; (DURAL, 2007), 9-10

yer alan:

"Onların Beytullâh yanındaki namazları da, ıslık çalmadan ve el çırpmaktan başka bir şey değildi. "[152] ifadesi bunu göstermektedir. Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin 23 kuşak öncesi büyük atası olan Hz. İbrahim aleyhisselâm ve Hz. İsmail aleyhisselâmın dininde mevcut olan namaz ibadetinin, zamanla Araplar tarafından terk edilip, unutulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Ebû Zer ve Kus b. Sâide'den gelen rivayetlerde câhiliye döneminde Haniflik dinine mensup bazı kimselerin namaz kıldıklarını öğrenmekteyiz. İbn Habîb ve Müslim'in kaydettiklerine göre de Ebû Zer ile Kus b. Sâide'nin Câhiliyye döneminde namaz kılan kimselerden oldukları belirtilmektedir. Nitekim bu dönemde müşrikler erkek-kadın, açık-saçık el ele tutuşarak birlikte Kâbe'nin etrafında dolaşırlar ve ıslık çalıp el çırparlardı. Böylece kendilerince ibadet ediyoruz diye çalar, oynar ve yaptıklarını da alkışlarlardı. Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Kâbe'ye gelip namaz kılmak ya da Kur'an okumak istediği zaman, böyle ayin yapmakta ileri giderler ve kendilerini de namaz kılıyor, dua ediyorlarmış gibi göstererek; gürültü ve şamata yaparlar, bunu da bir ibâdet sayarlardı. İbn Kesîr'in rivâyetine göre; İbn Ömer, müşriklerin tavafta ıslık çalmalarını, sonra da yanaklarını yere eğerek, onların el çırpmalarını anlatmış; başka bir rivayette de: "Kâbe'yi sola doğru tavaf ederler,

---

[152] Enfâl, 35

yanaklarını yere koyup el çırparlar ve ıslık çalarlardı" demiştir. Buna göre müşriklerin putlarına karşı ibadetlerindeki hareketlerinde namazdakine benzer rükû ve secde şekillerinin mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Câhiliyye döneminde: Ka'b b. Lüey'in Kureyşlileri haftada bir Cuma günleri topladığı ve bir hutbe vererek beraber ibâdet yaptıkları tespit edilmiştir. Bu Cuma gününe bir maruzat (açıklama), yani Yevmu'l-Arûbe (Araplık Günü), denilmekteydi.

Yukarıda belirttiğimiz gibi İslâm'dan önceki belli bir dönemde Mekke ve Arap yarım adasında yaygın olan inanç daha ziyade putperestlikti. Fakat putların yanında, mükemmel, yüce, tek, her şeye muktedir bir tanrı fikri de devamlı olarak vardı ve bu tanrı anlayışlarını eskiden gelen bir alışkanlıkla Arapça Allah ismi ile de ifade ediyorlardı. Mecusilik, Zerdüştlük ve benzeri semavî olmayan yabancı dinler ve Allah inancı olmayan Konfüçyüsçülük, Budizm vb. felsefi düşünce nitelikli dinleri onlar arasına girmişse de fazlaca taraftar bulamamıştır.

Yine Kur'ân-ı Kerim'de belirtildiği üzere; **"Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar gösteriş yapanlardır; hayra da mani olurlar. "** [153] ayeti ile müşriklerin bu fiilleri bir ibadet düşüncesinden ziyade, bir oyun ve eğlence olarak yapmakta idiler. Buna göre müşriklerin de namaz kıldıkları, fakat bunu ciddiye almadıkları, dü-

---

[153] Mâûn, 4-7

zenli değil, gelişi güzel; bilinçli olarak değil, gaflet ile ve sırf âdet ve eğlence olduğu için namaz kıldıkları anlaşılmaktadır. Abdullah İbn Mes'ûd radiyallâhü anhın , **"sâhûn"** kelimesini *"lâhûn"* şeklinde okuması da ayetin, müşriklerin namazının niteliğini açıkça ortaya koyar. Yukarıda belirttiğimiz Enfâl süresi 35. ayet de müşriklerin, ıslık çalarak, el çırparak namaz kıldıklarını, yani namazı bir eğlence haline getirdiklerini ifade etmektedir. Zaten namaz, zekât, hac, oruç gibi ibadetler, İslâm'ın getirdiği yeni ibadetler değildir.

"Sen ancak, görmeden Rab'lerinden korkanları ve namaz kılanları uyarırsın. Manen arınıp yücelen, kendi yararına arınmış olur. Dönüş Allah'adır. Allah, herkese yaptığının karşılığını verir". [154] ayeti de Arap toplumunda eskiden beri namaz ibadetinin bulunduğunu ve İslam'ın ilk dönemlerinde de hala namaz kılan insanların bulunduğunu kanıtlayan ayetlerden biridir. Zira toplum içinde gerçekten Allah'tan korkan ve günün belli zamanlarında namaz kılan insanlar olmasaydı ayette Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme, ancak böylelerinin, kendisinin uyarılarını dinleyeceği bildirilmezdi.][155]

Her ne kadar Câhiliyye Araplarının, namazı bilinçli bir ibadet olmaktan çıkarıp bir çeşit oyun ve eğlence haline getirmiş olsalar da, o dönemde Kâbe'ye doğru yönelerek yaptıkları

---

[154] Fâtır, 18

[155] (KAMİLİ, 2006),s,31-34

ve salât dedikleri bir ibadetin bulunduğunu, Haceri Esved'e hürmet ettikleri ve ibadetlerde bir yer ayrılmaktadır.

[Haceri Esved siyah, parlak bir çakmak taşıdır, Rivayet edilen Arap geleneklerine göre gökten indirilmiştir. (Belki de O, bazı kişilerin gözü önünde yere düşmüş bir göktaşının bir parçasıdır.) Araplar onu kutsamış, semavi bir hediye olarak kabul etmiş ve Ka'be'nin duvarlarından birine yerleştirilmiş sonra da tavaf turlarını oradan başlatmışlardır.

İslam ona gösterilen saygıyı, ellerin ona sürülmesi ve öpülmesi adetlerini, tavafın her bir turuna onun bulunduğu taraftan başlama geleneğini öylece bırakmıştır. İslam'da tavaf ise, Kâbe binası etrafında yedi kere dönmektir. Her bir defasında Haceri Esved'in bulunduğu köşeden başlanır. Tavaf yapan adam taşın bulunduğu noktaya yönelir, Hacer'e ellerini sürer ya da onu öper yahut da işaret eder.

Kur'ân-ı Kerim'de Haceri Esved, onu ellemek ve öpmekle ilgili bir şey olmadığı gibi, buyedi dönüşe/tavafa ve onların başlangıç nokta açıklama da yoktur. Yalnız bunlar şu ana kadar kesintisiz olarak uygulanan Mütevâtir Nebevi Sünnet ile sabittir. Kesin söylemesek de, bu merasimlerin daha önceki şekilleriyle İslam'a geçtiğini tahmin ediyoruz.][156]

17- Terliksiz, yalın iki ayağına karşı rutubetli hale gelen kaya üzerindeki, İbrahim

[156] (DERVEZE, 1989), s.185-186

aleyhisselâmın ayak izlerine (sığınırım)**,**

METAFTA BİR AYET: MAKAM-I İBRAHİM

[Makam-ı İbrahim, Hz. İbrahim aleyhisselâmın Kâbe'yi inşa ederken, örülen duvarın boyunu aşması üzerine, üstüne çıkıp inşaatı devam ettirdiği taş olarak bilinmektedir. Bu taş, Kâbe'nin inşası esnasında iskele olarak kullanıldığı için üzerinde zaman içinde Hz. İbrahim'in ayak izleri oluşmuştur.

Bir görüşe göre de bu taş, Hz. İbrahim aleyhisselâmın insanları hacca çağırmak için üzerine çıktığı taştır. Aslında Hz. İbrahim aleyhisselâmın, her iki durumda aynı taşın üzerine çıkmış olması da muhtemeldir. Hatta bu konudaki başka rivayetlerin varlığı da gösteriyor ki Hz. İbrahim, başka zamanlarda da bu taşı kullanmış, onu bir kenara kaldırmamıştır. Bu mübarek taş, Hz. İbrahim aleyhisselâma bazen bir iskele bazen bir kürsü bazen bir minber olmuştur. Zira bu taş her ne kadar görünürde bir taş olsa da hakikatiyle Cennet'tendir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bir hadislerinde şöyle ifade etmektedir:

"Rükn (Hacer-u'l-Esved) ve Makam-ı İbrahim Cennet yakutlarından iki yakuttur. Eğer Allah onların aydınlıklarını gidermemiş olsaydı doğu ile batı arasını sürekli aydınlatırlardı." [157]

Bütün bu ve benzer rivayetler, o günden

---

[157] Tirmizi, Hac 49

bugüne bölgede yaşayan halk tarafından buranın Hz. İbrahim'in makamı olarak tanındığını da göstermektedir. Bugün bu taş ve üzerindeki mübarek izler bir camekân içinde muhafaza edilmektedir. Kâbe'nin kapısının olduğu tarafta Kâbe'ye 15.40 metre uzaklıktadır. Hafif sarı ve kırmızı karışımı beyaza yakın bir rengi olan taşın kalınlığı 20 santimetredir. Kenar uzunluklarından biri 38, diğerleri 36'şar santimdir. Hz. İbrahim aleyhisselâm'ın ayak izlerinin bu taş üzerinde dünden bugüne devam ettiğini bir kasidede Hz. Ebû Tâlib şöyle dile getirmiştir:

"İbrahim'in taş üzerindeki ayak izleri hâlâ yeni, Ayakları yalınayak, giymemişti hiçbir şeyi."[1]

Hz. İbrahim'in bu taş üzerindeki ayak ve parmak izleri daha net ve belliydi. Fakat insanların ona teberrüken dokunup ellerini sürmelerinden dolayıdır ki zamanla bu izler silinmeye yüz tutmuştur.

Cahiliyye döneminde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bir gün çocuklarla oyuna dalarak Redm'e kadar varıp dayanmışlardı.

Orada, Müdlicoğullarından bir cemaat, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi yanlarına çağırdılar.

Kendisinin iki ayağına baktılar ve izini izlediler.

O sırada, Abdulmuttalib'le karşılaşıp kucaklaştılar.

Abdulmuttalib'e:

"Bu çocuk senin neslinden midir?" diye sordular.

Abdulmuttalib:

"Oğlumdur" dedi.

Müdlicoğulları:

"Onu iyi koru! Çünkü biz, Makam'daki ayak izine bununkinden daha çok benzeyenini görmedik" dediler.

Abdulmuttalib, oğlu Ebû Tâlib'e:

"Bak! Bunlar ne söylüyorlar? İşit!" dedi.

Bunun için, Ebû Tâlib, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi titizlikle korur dururdu.

Müdlicoğulları; kıyafet, alâmet ve ayak izlerinden anlamaktaki maharetleriyle tanınırlardı. [158]

Güvenilir ravilerin Abdullah b. Abbastan rivayetlerine göre, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yirmi yaşlarında bulunduğu sırada idi ki, Kureyşliler kıyafet ve izlerden anlayan kâhin bir kadının yanına varıp:

"Şu Makam sahibine iz bakımından hangimizin daha çok benzediğini bize haber ver?" dediler.

Kâhin kadın, Kureyşîlerin isteklerine karşı:

"Eğer, siz şu ince milli yerin üzerine bir yaygı serer, sonra da onun üzerinde yürür geçerseniz, ben size istediğinizi haber veririm" dedi. Kureyşîler; ince, yumuşak milli yerin üzerine hemen bir yaygı serdiler, sonra da üzerinden yürüyüp geçtiler.

Kâhin kadın; Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin izini görünce:

"Bu iz; Makam'dakine, benzerlikte en yakını-

---

[158] Al-i İmrân: 97; (KÖKSAL), 1/62-63.

nızdır!" dedi.

Bundan, yirmi yıl veya yirmi yıla yakın, ya da Allah Teâlâ'nın dilediği kadar bir müddet geçtikten sonra, Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem), rasül olarak geldi.[159]

Kur'ân-ı Kerim'de Makam-ı İbrahim

Makam-ı İbrahim ifadesi Kur'ân-ı Kerim'de iki defa geçmektedir. Ayet-i kerimede Kâbe'nin yeryüzünde Allah adına inşa edilen ilk ev olduğu, insanlar adına bir hidayet, feyiz ve bereket kaynağı olduğu belirtilirken aynı zamanda orada Makam-ı İbrahim'in de bulunduğu özellikle nazara verilmektedir:

"İbadet yeri olarak yeryüzünde yapılan ilk bina Mekke'deki Kâbe olup pek feyizlidir, insanlar için hidâyet rehberidir. Orada apaçık alametler, deliller ve ayrıca İbrahim'in makamı vardır…" [160]

Burada, açıkça anlaşıldığı gibi Kâbe ve çevresinde Allah'ın varlığına, birliğine ve ibadetin sadece O'na yapılacağına ait pek çok deliller, apaçık alâmetler vardır. Aynı zamanda o deliller kadar önemli bir şey daha vardır. O da Makam-ı İbrahim'dir. Bir yönüyle Kâbe, tevhidin sembolü, Makam-ı İbrahim de kulluğun remzidir. Kâbe imanın, tevhidin, Makam-ı İbrahim de amelin sembolüdür. Ayağa kalkıp Allah huzurunda Hz. İbrahim gibi el pençe divan durmanın sembolüdür. Kıyamın en güzel ör-

---

[159] (KÖKSAL), 1/104-105.

[160] Âl-i İmran Sûresi, 96-97

neklerine sahip Hz. İbrahim'in yanı başında ve onun iniltilerine şahit bu özel mekânda, İbrahim'ce bir duruş ortaya koyabilmenin pratiğinin yapılacağı hususi bir alandır. Bundan dolayıdır ki Hz. Ömer radiyallâhü anh, bir gün Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemle birlikte bu makamı ziyaretlerinde şöyle bir istekte bulunmuştur:

"Ey Allah'ın Resûlü, bu atamız İbrahim'in makamı değil midir? Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;

'Evet' cevabını verdi. Hz. Ömer radiyallâhü anh de:

'Biz orayı Namazgâh edinemez miyiz?' diye sorunca da Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde: **'Bununla emrolunmadım.'** dedi. O gün henüz sona ermemişti ki bu konuda şu ayet-i kerime nazil oluverdi:

"İbrahim'in makamını Namazgâh edinin." [161] Bu ayet de Makam-ı İbrahim'le ilgili Kur'ân-ı Kerim'de geçen ikinci ayettir.

Makam-ı İbrahim Neredeydir?

[Makâm-ı İbrahim, Kâbe'nin duvarına yapışıktı. Bilahare, Hz. Ömer radiyallâhü anh onu insanlar daha rahat tavaf etsinler ve namazdan sonra kafaları karışmasın diye ayırdı ve doğu tarafına kaydırdı. İbn Abbas " **Orada apaçık deliller vardır, İbrahim'in makamı vardır;**…"[162]

---

[161] (Bakara Sûresi, 2/125) (Buharî, Salat 32; Müslim, Fezailu's-Sahabe 24)

[162] Âl-i İmran, 97

ayeti için **"Makâm-ı İbrahim ve deliller onun bir parçasıdır"** demiştir. Mücahid ise; "Onun makamdaki ayak izleri apaçık işaretlerdir" demiştir.][163]

Makam-ı İbrahim, Kâbe'nin hemen yanı başındaki kubbemsi bir mahfaza içinde muhafaza edilen taş ve onun bulunduğu yer mi yoksa farklı bir alan mıdır? Bu konuyu araştıran âlimlerimiz, Makam-ı İbrahim'in neresi olduğu hususunda çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir.

1-Hz. İbrahim aleyhisselâmın üzerine çıktığı taşın yeridir. Allah Teâlâ, taşın üzerine bu izleri bırakmayı, onun mucizelerinden biri olarak yaratmıştır.

2- Hz. İbrahim aleyhisselâmın makamı, Harem bölgesinin tamamıdır.

3- Makam-ı İbrahim, Arafat, Müzdelife ve şeytan taşlama yerleridir.

4- Hac ibadetinin yapıldığı mekânların tamamı Hz. İbrahim aleyhisselâmın makamıdır. Ancak bu konuda âlimlerin genel kanaati ise birinci görüşün daha isabetli olduğudur. [3] Zira kelime manası itibariyle de düşündüğümüzde "makam", ayağa kalkılan, ayakta durulan yer manasına gelmektedir. [4] Kaldı ki bu isim örfte de bu belli yere hastır. Dünden bugüne bir insan, Mekke'de her hangi bir Mekkeliye Makam-ı İbrahim'i sorsa, o kimse ona, bu yerden başka bir yer göstermez ve başka bir şey de anlamaz. Uygulama olarak da Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin, tavafı bitirdikten

---

[163] (GOUHAR, 2008), s. 22

sonra tam bu mekâna geldiğinde “ وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى ” ayetini okuması, harem içinde özellikle bu mekânın ayette geçen “makam” olduğunu açıkça gösterir. Bundan dolayıdır ki Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem iki rek’atlık tavaf namazını da bu makamın arkasında kılmıştır. Hz. Ömer radiyallâhü anhde Makam-ı İbrahim’in yanında, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme:

“burayı Namazgâh edinsek nasıl olur” demesi bu kanaati teyit etmektedir. Son olarak burada şu noktayı da belirtmek gerekir ki zaten bütün Mescid-i Haram, Namazgâh’dır. Her yerinde namaz kılınabilir. Dolayısıyla ayette geçen Makam-ı İbrahim’den maksat belli özel bir mekân olmasaydı, **“Mescidi, mescid edinin.”** denilmesinin bir anlamı olmazdı.] [164]

18-Safa'ya kadar iki Merve arasında yapılan yürüyüşlere, ikisi arasındaki suretlere ve heykellere (sığınırım)**.**

[İslamiyetten önceki geleneklerden biri de Safa ile Merve arasını tavaf etmekti. Bakara 158. ayeti bu geleneğe, açıkça onun eski geleneklerden olduğunu gösteren bir uslubla İşaret etmiştir.[165]

---

[164] KUZU, Selman, Yeni Ümit Dergisi, Temmuz / Ağustos / Eylül - 2008 / 81, s.56-59

[165] **“Şüphesiz Safa ile Merve Allah'ın nişanelerin-**

Safa ve Merve [166] Kâbe'ye yakın kayalık iki tepedir. Birbirlerinden yaklaşık dört yüz metre uzaklıktadırlar. Rivayetlerde kaydedildiğine göre müşrikler bu iki tepenin yanına bazı putlar koymuşlardı. Onların yanında ayinler yapıyorlar, onlara kurbanlar takdim ediyorlardı. Bu ayinler ara da onları tavaf etmek de vardı. Bu ayetin sebebi nüzulü ile ilgili olarak müfessirler ve ravilerin kaydettiklerine göre Müslümanlar bu iki yeri İslâm'dan önceki gibi tavaf etmekten sıkıldılar. Ayet indi ve bu sıkıntılarını giderdi, onları her iki yeri de tavaf etmeyi sürdürmeye teşvik etti. Say diye bilinen İslamî tavaf ise, gidiş-geliş olarak bu iki tepe arasında yedi tur yapmaktır. Hacı bunların birinden sabah erkenden başlayarak yürümeye koyulur. Yol ortasındaki, belirlenmiş alametlerin yanından hızlanarak koşar. Bütün turlarda hep dualar okuyup Allah Teâlâ'yı zikreder. Kesin söylemesek de bu iki tepeyi tavaf etmenin İslâm'dan önce de var olduğunu, onlar arasındaki turların da İslam'dan sonra yürürlüğe konduğu gibi yedi tane olduğunu tahmin ediyoruz.] [167]

19-Allah'ın evini hacceden her binitliye, her adak sahibine, her yayaya (sığınırım)**,**

---

dendir. Kim Kabe'yi hacceder veya umre yaparsa, bu ikisini de tavaf etmesinde bir beis yoktur. Kim gönülden iyilik yaparsa, karşılığını görür. Doğrusu Allah şükrün karşılığını verendir ve bilendir."

[166] Sözlükte, **Safa** = sert kaya; **Merve**: Yumuşak kaya demektir.

[167] (DERVEZE, 1989),s. 187

20-Yöneldikleri zaman Meş'ar-i Aksâ'ya (Arafat'a) **ve birbirine karşı gelen sel yataklarının sonundaki İlal** (tepeciğine sığınırım)**,**

Rivayetlere göre Kâbe'nin inşasında İsmailoğullarına yardım eden Cürhümler, Hz. İsmail aleyhisselâmdan bir nesil sonra Kâbe'nin yönetimini ele geçirdiler. Önceleri Hz. İsmail aleyhisselâmın tebliğ ettiği tevhit inancını benimserken, daha sonra yoldan çıkan Cürhümler Kâbe'ye getirilen hediyeleri çaldılar, hac için gelenlere eziyet ettiler ve her türlü saygısızlıkta bulundular. İslam kaynakları, Cürhümlerin bu azgınlıkları nedeniyle, burun kanaması **(ruaf)** illeti ile cezalandırıldıklarını ve bir kısmının bu şekilde helak olduğunu kaydetmektedir. Güneydeki **Seylu'l-Arîm** felaketi nedeniyle Hicaz'a göç eden Huzâa ve Kinâne kabileleri tarafından yenilgiye uğratılan Cürhümler, rivayetlere göre, Haceri Esved'i söküp bir yere gömdükten ve Zemzem Kuyusu'nu kapatıp yerini belirsiz hale getirdikten sonra, tekrar ilk yurtları olan Yemen'e gitmişlerdir. Burada bir sel musibeti ile helak oldukları söylenen Cürhümlerin ismine daha sonraki dönemlerde rastlanmamaktadır.[168]

21-(Hacıların) ellerini binitlerinin göğüslerine dayayıp, akşam vakti dağların üzerinde yap-

---

[168] ÖNKAL, Ahmet, "Cürhüm" DİA, İstanbul, 1993, VIII, 138.

tıkları vakfelerine (sığınırım)**,**
22-Cem (Müzdelife) **gecesine ve Mina'daki konak yerlerine.** (Mina'nın) **üstündeki mukaddes yerlere ve konaklama yerlerine** (sığınırım)**,**
23-Sağnak yağmurdan korkuyormuş gibi cins Arap atlarının hızla geçtikleri vakit, Cem'e (sığınırım),
24-(Şeytanın) **başına iri taşları atmak için** (hacıların) **üzerine yürüdükleri vakit Büyük Cemre'ye** (sığınırım),

Cemre sözlükte **"köz"** anlamındadır. Ateşten yaratılan İblis'in üzerinde durduğu mekân, elbette köz gibi sıcak olacaktır. Orası taşlanırsa şeytan da taşlanmış olacaktır.

[Olduğu gibi İslam'a geçen geleneklerden biri de Mina'da şeytan taşlamadır. Bu gelenek Kur'ân-ı Kerim'de açık anılmamıştır. Yalnız Bakara 203. ayette[169] söz konusu edilmiş ve müfessirler de bu geleneği ve onunla ilgili bazı rivayetleri kaydetmişlerdir.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem döneminden bu yana Hacılar bayram günlerini Arafat ve Meş'arı Haram'dan dönüşlerinden sonra Mina'da geçirirler. Namazlardan sonra tekbir getirir ve Allah Teâlâ'yı anarlar. Şeytanı taşlarlar. Bu ayet, hacıların Mina'da tekbir ve

---

[169] **"Allah'ı sayılı günlerde anın. Günahtan sakınan kimseye, acele edip, Mina'daki ibadeti iki günde bitirirse günah yoktur, geri kalsa da günah yoktur. Allah'tan sakının. O'nun katında toplanacağınızı bilin."**

şeytan taşlama ile geçirdikleri bu günlere İşaret etmektedir.

Ayetin İşaret ettiğine göre insanlar bu konuda iki şekilde hareket edebiliyorlardı. Bazıları acele etmede daha hayır ve iyilik görürken, bazıları da daha ağır davranmayı, biraz daha kalmayı iyi olarak görüyorlardı. İslam'dan sonra müslümanlar da bu geleneğe bağlı olarak iki görüşe sahip oldular. Ayet onları bu konuda serbest bıraktı; acele edene günah yazılmıyor, orada kalan da günah işlemiş olmuyordu. Yeterki her iki tarafın amacı iyilik ve Allah Teâlâ'dan korkma, takva olsun...

İbn Hişam'ın bildirdiğine göre risaletten önce birtakım hacılar bazı zamanlar Müzdelife'den Mina'ya iniş İçin izin verilmesinin gecikmesinden rahatsız oluyor ve izin başkanına gelip acele etmesi için ısrar ediyorlardı. Ta ki Mina'ya varıp, şeytanı taşlasınlar ve Hac ibadetlerini bitirsinler. Ayetin özü ile bu rivayet, görüldüğü gibi, bu geleneğin risaletten önceki haline döndüğünü pekiştirmektedir.

Cemreler ise, çakılların atıldığı yerlerdir. Bunlar ilk cemre, orta cemre ve son cemredir. Hacılar günlük olarak oralara üç gün boyunca çakıllar atarlar. İlk günde son cemreye yedi çakıl atarlar. Sonra her üç cemreye ikinci ve üçüncü günde yedişer çakıl atarlar. Sonra, Mina'dan Mekke'ye geçerler. Bazıları cemreyi üç gün yerine iki gün taşlamakla yetinir.

Bu geleneğin kökeni, rivayetlerden ve görüşlerden anlaşıldığına göre, şeytanın bu üç yerde hac ibadetlerini şaşırtmak ya da oğlunun

kurban edilmesiyle iglili olarak gördüğü rüyayı uygulamaktan vazgeçirmek amacıyla Hz. İbrahim aleyhisselâma görünmüş olmasıdır. Her nerede ona göründüyse Hz. İbrahim aleyhisselâm onu taşladığından onlar da Hz. İbrahim aleyhisselâmın izini takip etmek istemişlerdir. Bazı müfessirler Hz. İbrahim aleyhisselâmın rüyasıyla ilgili ayetlerin tefsirlerinde bu yaklaşımın daha isabetli olduğunu ifade etmişlerdir. Hz. İbrahim aleyhisselâmın rüyası Saffat sûresinde hikâye edilmiştir:

"Biz de onu halim bir çocukla müjdeledik. Böylece (çocuk) onun yanında koşabilecek bir çağa erişince (İbrahim ona):

***"Oğlum"** dedi. **"Gerçekten ben, rüyamda seni boğazlıyorken gördüm. Bir bak, sen ne düşünüyorsun"** (Oğlu İsmail) Dedi ki:*

***"Babacığım emrolunduğun şeyi yap- İnşallah, beni sabredenlerden bulacaksın."** Sonunda ikisi de (Allah'ın emrine ve takdirine) teslim olup (babası, İsmail'i kurban etmek için) onu alnı üzerine yatırdı; Biz ona:*

***"Ey İbrahim"** diye seslendik.*

"Gerçekten sen, rüyayı doğruladın. Hiç şüphesiz biz, güzel davrananları böyle ödüllendiririz"

Doğrusu bu, apaçık bir imtihandı. Ve ona büyük bir kurbanı fidye verdik." [170]

Arapların Mina'da başka bir geleneği daha vardı. O da Hac ibadetlerini bitirdikten sonra övünme meclisleri düzenlemeleriydi. Müfessir-

---

[170] (Saffât, 101-107)

ler Bakara 200. ayetin[171] tefsiriyle ilgili olarak bu geleneği kaydetmişlerdir. Hacılar Hac ibadetlerini bitirdikten sonra Mina'da şiir söylemek, ataların ve kabilelerin övünç kaynaklarını bir bir saymak için oturumlar tertib ediyorlardı. Ayetin, rivayetlerin naklettiği bu uygulamayı ilham etmesi mümkündür. Özellikle Mina günlerinin bayram, yeme, içme ve dinlenme günleri olduğunu düşündüğümüzde bu yaklaşım daha da isabetti görünür. Bahsi geçen ayet, kişinin dar kapsamlı asabiyet duygularını güçlendiren cahiliyye böbürlenmeleri övünmeleri yerine Allah Teâlâ'yı zikretmeyi ve onun nimetlerini dile getirmeyi emretmiştir.][172]

25-Hısab (bölgesinde) **akşam vakti, geçmelerine Bekr b. Vail hacılarının izin verdiği Kinde** (kabilesine sığınırım).

[Kinde kabilesi güney Arabistan'ın en büyük kabilelerinden biri olup Hadramut'tan Yemen'e kadar olan bölgeye hâkimdi.

Beni Bekr bin Vâil kabilesi: Arabistan'ın savaşçı kabilelerinden biriydi ve ülkenin ortalarından Doğu kıyısına kadar etkisini sürdürüyordu. Bu kabile M.S. 330'da ilk defa İran imparatorluğuna kafa tutmuş ve Nübüvvet dö-

---

[171] **"Hac ibadetinizi bitirdiğinizde, babalarınızı andığınız gibi, hatta ondan daha kuvvetli bir anışla Allah'ı anın. "Rabbimiz! Bize sadece dünyada ver" diyen insanlar vardır, öylesine, ahirette bir pay yoktur."**

[172] (DERVEZE, 1989),s. 183-184

neminde tekrar İranlılarla savaşa girerek düşmana büyük kayıplar verdirmişti. Tarih'te bu savaş, Zikâr savaşı adıyla biliniyor.][173]

26-(Bunlar, çeşitli) **vesilelerin gereği olarak görüş birliğine vardıkları ve reddettikleri hususlarda sözleşme yapan, iki antlaşmalı** (kabiledir).
27- (Silahsız oldukları halde) **kılıçları ve esmer mızrakları kırmalarına, ok atan herkesin korktuğu şeyi gerçekleştirmelerine** (sığınırım).

Mekke'nin ilk halkı Yemen asıllı **Amalika** kabilesidir. Daha sonra yine güneyden gelen Cürhüm kabilesi, Hz. Hacer ve Hz. İsmail aleyhisselâmın izniyle burayı yurt edinmiş, Hz. İsmail aleyhisselâm da reisleri Mudad'ın kızı Seyyide ile evlenerek onlarla akrabalık kurmuştur.

Hz. İsmail, Cürhümlüler döneminde bir nebi olarak Kâbe ve hac işlerini idare etti. Kendisinden sonra bu görevi on iki oğlundan biri olan Nabit b. İsmail yerine getirdi. Nabit'ten sonra ise Kâbe hizmeti Cürhümlü Mudad b. Amr ile Katura'nın lideri oldukları iki ailenin eline geçti. Bu iki aileden Mudad, Mekke'nin yukarı kısmına, Katura ise aşağı kısmına yerleşerek şehri idare ettiler. Zamanla aileler anlaşmazlığa düşünce aralarında çatışmalar meydana geldi. Neticede Hz. İsmail aleyhisselâmın soyu tara-

---

[173] (Mevdudi, 1984), s.578

fından da desteklenen Mudad Mekke'nin tek idarecisi oldu.

İsmailoğulları, Cürhümlüler'in hakim oldukları dönemlerde Mekke'de yaşamışlar, çoğalmışlar ve **İsmailîler, Adnanîler, Maaddîler** veya **Nizarîler** adlarıyla anılan bir topluluk meydana getirmişlerdir. Yüzyıllar sonra rasül olarak gönderilecek olan Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin ceddi olan Kureyş kabilesi de, Hz. İsmail'in Cürhümlü kadınlarla evlenmesinden meydana gelen bir soydan neş'et etmiştir[174].

Cürhümlüler'in Mekke hâkimiyetine son verenler, yine kendileri gibi Yemen asıllı bir kabile olan Huzaalılar'dır. Güneyden ayrılıp Kuzey Arabistan'a göç eden Huzaalılar, uygun bir yerleşim yeri buluncaya kadar Harem civarında kalmak için Cürhümlüler'den müsaade istediler. Talepleri kabul edilmeyince de iki kabile arasında çatışma meydana geldi. Savaş neticesinde Huzaalılar, Cürhümlüler'i kesin bir mağlubiyete uğratarak Mekke'nin yeni hâkimi oldular. Savaştan sonra Huzaalılar, kendileriyle Cürhümlüler arasındaki mücadeleye katılmayıp tarafsız kalan İsmailoğulları'na dokunmadılar ve onların kendileriyle birlikte Mekke'de kalmalarına izin verdiler[175].

Kavmiyetçilik Araplar arasında çok önemli bir yer tutmuş "***kardeşin zalim de olsa maz-***

---

[174] Çağatay, Neş'et, İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, Ankara 1971, s. 84-85

[175] Çağatay, s. 86;

lum da olsa mutlaka yardım et" sözü darbı mesel haline gelmiştir. Bu durum İslam'dan sonraki Araplarda da kendini göstermektedir.

İslâm öncesi Arap toplum yapısının esasını aynı atadan gelmiş olan fertlerin oluşturduğu kabileler teşkil ediyordu. Bununla birlikte kabileler veya tek tek fertler kan bağı olmasa da **hilf** (anlaşma), **civar** (himaye) ve **velâ** yoluyla resmen akrabalık bağı kurabiliyorlardı. Her kabile eşit hak sahipleri arasından seçilen (primus inter pares= eşitler arasında birinci) reisler tarafından idare ediliyordu. Kabile reisi bir kral gibi mutlak otoriteye sahip değildi, emretmekten ziyade, istişare sonucunda karar alan ve anlaşmazlıklar meydana geldiğinde hakemlik yapan kişi konumundaydı. Reis (şeyh) kabile toplantısını yönetiyor, diğer kabilelerle ilişkilerde soyunu temsil ediyordu. Savaş ilan ve idare etmek, barış anlaşması yapmak, diyet ödemek, gelen misafirleri karşılamak ve ağırlamak gibi görevler de şeyh tarafından îfâ ediliyordu.[176]

Yemen ve Hicaz tüccarları Kureyş'i **Mudar** topraklarında iken teşvik etmişlerdi. Zira Kureyş onların **Temim** ve **Benî Esed**le olan Îlâf akitlerinden istifade etmekteydi. Bu hilflerle[177]

---

[176] Watt, W. Montgomery, *Hz. Muhammed'in Mekke'si*, (trc. M. Akif Ersin), Ankara
1995, s. 38, 40-42; Sarıçam, İbrahim, *İslâm'ın Doğuşunun Tarihi Şartları*, İslâm ve Demokrasi Sempozyumu, Ankara 1999, s. 11-12

[177] **Hilf:**(C.: Ahlâf) Sözleşme, söz verme. Yardımlaşma, dayanışma. Birlik maksadıyla ittifak

bazı kabileler diğerlerine bir zarar gelmemesini temin eder. Bu nedenle Kureyşliler bu ticaret yolları üzerindeki kabilelerle güzel ilişkiler kurmuşlardı. Bu kabileler arasında Cüheyne, Müzeyne, Gatafân, Eşca, Süleym, Benî Sad, Benî Esed kabileleri bulunmaktaydı. Bu kabileler arasında Mekke'de aileleri halif olarak kalanlar bulunmaktaydı. Mesela Tâif'te bulunan Sakîflilerden pek çok ileri gelen Kureyş'in batınları arasında yer almaktaydı. Ahnes b. Şerik Benî Zühre'nin halifi ve onlara tabi olan bir kimse olarak karşımıza çıkan örneklerdendir.

Kâbe sidânetinin [178] ve Mekke emirliğinin Kusay'ın elinde bulunmasının Huzâa ve **Benî Bekr** ulularının elinde bulunmasından daha doğru olduğunu belirten bir nüsha yazıldı ve bu metnin Kusay'ın elinde kalmasına karar verildi. Bu barış şartlarına göre harem sınırları içinde hiçbir taraftan zulüm ve eziyete müsaade edilmeyecek, Huzâa kabilesinden olan hiçbir topluluğun hiçbir ferdi Batn-ı Merr'den Mekke tarafına geçmeyecek, fakat isteyenlerin Mekke'ye girmemek üzere Mekke dağlarında oturmalarına izin verilecek. Barışın bu şartları Hudeybiye anlaşmasına kadar devam etmiş ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, Hudeybiye barışında Huzâalıların ricası üzerine bunların ittifak tekliflerini kabul etmiş; hattâ Mekkeli müşriklerle yapılan Hudeybiye barış anlaşmasında Huzâalıların Mekke'ye girmele-

[178] **Sidâne**: **Kâbe**'nin kilitlerini muhafaza etmek.

rine dair özel bir madde koydurmuştu. [179]

Benî Bekr bin Vail İle Mülakat:

[Hafız Ebû Nuaym ve Yahya bin Said-ül Ümevî; Kelbi'ye dayanarak diyorlar ki, bir defasında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Beni Bekr bin Vâil'e gitti ve onlarla sohbet ederken **"savaş durumunuz nasıl"** diye sordu. Onlar dediler ki

"Biz ne İranla savaşacak durumdayız, ne de iran'a karşı kimseyi koruyabiliriz." Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle dedi:

"Bir gün gelecek, siz onların menzillerine ineceksiniz, onların kadınlarıyla evleneceksiniz ve onların evlatlarını esir alacaksınız." Bu görüşmeden sonra Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem oradan ayrıldı ve oraya Ebû Leheb geldi ve halka şöyle dedi:

"Bu adam eskiden çok iyi idi, ama şimdi aklını kaçırmıştır." Benî Bekr bin Vâil'e mensup olanlar da dediler ki:

"Evet, İranlılardan bahsedince onun akli dengesinin yerinde olmadığına kanaat getirdik.". Bu vak'a gösteriyor ki, o sıralarda hiçbir Arap, Arapların İran gibi muazzam bir saltanatı yerle bir edip bütün İran'a hâkim olacaklarını akıllarının uçlarına bile getiremiyordu. Böyle bir şey onlarca sadece deli divane bir kişi söyleyebilirdi. Fakat aradan 15-16 sene geçmedi

---

[179] Çağatay, *İslam Öncesi Arap Târîhi ve Câhiliye Çağı*, s. 89.

kî, aynı adamlar Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin söylediklerinin harfiyen gerçekleştiğine şahit oldular.][180]

Bugün hala Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin mucizesi ve ikramı olan [Diyarbakır en eski ismi Asur kaynaklarında Amid olarak geçmektedir. **Diyarbekir** ismi ise, Arabistan'dan göç eden bir kabîleden ortaya çıkmıştır. Arabistan'dan gelen Beni Bekr Kabîlesi Dicle civârına yerleştiler. Bölgeye "Bekrlerin Diyârı" mânâsına gelen **Diyâr-ı Bekr** ismi verildi. Zamanla bu isim Diyarbekir olarak söylenmeye başlandı. 1937 senesinde Bakanlar Kurulu karârıyla Diyarbakır olarak değiştirildi.][181]

28-Serh ve şibrık ağaçlarının etrafında çevik deve kuşlarının sektiği gibi, aslanların etrafında yürümelerine (sığınıyorum)**.**

Serh, Uzun, büyük ağaç, otlak, mera manasına gelir.

[**Şibrık,** bir tür dikendir ki yaş iken onu deve yer, kuruyunca kaçınır. Zehiri öldürücüdür.
şibrık denilen bir bitki kuruduğu zaman Hicazlılar buna dari'derler. Diğer Araplar ise şibrık ismini verirler. Bir zehirdir. İkrime'den rivayetinde:

"Yere yapışık dikenli bir ağaçtır ki baharın Kureyş ona şibrık derler, kuruyup çöp olduğu zaman da dari" derler.

---

[180] (Mevdudi, 1984), s.580
[181] Rehber Ansiklopedisi

Ebû Hayyân'ın nakillerine göre, dari' şibrıktır ki kötü bir otlaktır. Üzerinde yayılan hayvan ne yağ bağlar, ne et.

İbnü Azzare-i Hüzeli'nin şu beyti ondandır:

"O develer dari' çukurlarında hapsolunmuşlar da hepsi

Kambur, elleri kanamış, süt veremez olmuştu."

Ebû Züeyb de şöyle demiştir:

"Seyrab, taze şibrıkı otladı, nihayet solup da

Dari' olunca o semiz kısır develer ondan uzaklaştı."

Şıbrik (dari), insanın değil hayvanın bile yemesi mümkün olmayan dikenli, sert veya yumuşak olsa da gayet fena kokulu, zehir zenberek birkaç türlü dikene ve bitkiye denirmiş. Şu halde burada bunlardan herhangi birinin özelliği değil, yenilip yutulma ihtimali olmayan elem verici bir şey olma niteliği kastedilmiş olmalıdır.] [182]

Hz. Ebû Tâlib, iyi ve kötü arazilerde deve kuşlarının hareketi gibi seken aslanlar gibi olduklarını hiçbir olumsuz şarttan yılmayacaklarını söyleyerek, boykota dayanacaklarına işaret ediyor.

29- Sığınanın bundan sonra sığınacağı bir yer var mı? Allah'tan sakınıp (müşriklerin yaptık-

[182] **"Zehirli ve dikenli bir bitkiden başka yiyecekleri yoktur"** (Gaşiye,6) Elmalı Tefsiri

larını) **yanlış bulup** (bize) **sığınma sağlayacak yok mu?**

Hz. Ebû Tâlib, Kureyş'in Hâşimoğulları ve Muttaliboğullarını yalnız bırakmalarına karşı eman verenlerin olmayışını söyleyerek Allah Teâlâ'dan başka bir kapımız yoktur demektedir.

30-Bize karşı olan düşmanlara itaat ediliyor. Onlar bize Türk ve Kabil (oğullarının) **kapılarının bile kapatılmasını arzu ediyorlar.**

TÜRK - ARAP MÜNASEBETLERİ

[Türkler ile Arapların doğrudan olmasa bile dolaylı ilk temasları İslâmiyet'in ortaya çıkmasından önce başlamıştır. Birbirinden oldukça uzakta bulunan bu iki millet arasındaki ilk münasebetler Sâsânî imparatorluğu aracılığı ile başlama imkânı bulmuştur. Bu nedenle İslâm öncesi dönemde Türklerin ataları ve aynı zamanda Sâsânî-Türk ilişkileri hakkında rivayetleri görmemiz mümkündür. Bu da Arapların Türkleri tanıdıkları, haklarında bir bilgiye sahip oldukları fikrini doğurur.

İslâmiyet'ten önceki dönemle alakalı olarak Tâberî Tarihi'nde Türklerle alakalı rivayetlere bakacak olursak şu rivayetler gözümüze çarpacaktır.

Sâm b. Nuh Arapların, İranlıların ve Rumların babasıdır.

Hâm Sudan'ın babasıdır.

Yâfes ise Türk'ün ve Türk'ün amcasının oğlu olan Ye'cüc ve Me'cüc'ün babasının babasıdır.[183]

Doğu'da Türklerle siyasi münasebetlerde bulunan Sâsânî İmparatorluğu[184], batıda da Araplar ile temas içerisindeydi. III. asrın ikinci yarısında tarih sahnesine çıkmış olan Hîre Arap Devleti[185], denile-

---

[183] Taberî, Târîh, I, 124

[184] Sasani Devleti, Sasani İmparatorluğu veya Sasaniler dördüncü İran Hanedanlığı ve ikinci Fars İmparatorluğunun adıdır (226 - 651). Sasani hanedanlığı son Arşaklı kralı Artabanus IV'ü yenmesinin ardından Ardashir I tarafindan kurulmuş, son Sasani hükümdarı Şahinşah (Krallar krali) Yazdegerd III'ün (632-651), erken Halifelik'le yani ilk İslam Devleti ile girdiği 14 senelik mücadeleyi kaybetmesiye sona ermiştir.

[185] Lahmîler (Hire Krallığı) : III. asrın ortalarında, Irak'taki Hire şehri ve çevresinde kurulmuştur. Gassanîler gibi Ma'rib seddinin yıkılmasından sonra kuzeye göçen Araplara mensuptular.

Ancak, Gassanîlerin aksine Bizans-Sasanî mücadelesinde Sasanîlerin tarafını tutmuşlardır. Hıristiyanlığın Nasturî mezhebine mensuptular. Devlet adını başkent Hire şehrinden almıştı. Bilinen en eski hükümdarları Amr b. Adî (268-288)'dir. Numan b. Aver zamanında Sasanî veliahtı Behram Gûr'un ikameti için en önemli mimarî yapıları olan Havernak inşa edilmiştir.

Sasanî hükümdarı Kubat zamanında Kindelilerin işgaline uğrayan Hire Devleti, Anuşirevan'ın hükümdarlığı devrinde yeniden bağımsızlıklarını kazanmışlardır. En meşhur hükümdarları Münzir b. Maussema (563-586)'dır. Hire krallığı, Hz. Ebû Bekr zamanında Halid b. Velid tarafından ortadan kaldı-

bilir ki, daha başlangıçtan itibaren bu güçlü komsusunun yüksek hâkimiyetini tanımak zorunda kalmıştır. Sâsânî İmparatorlugu aracılığı ile başlayan Türk-Arap münasebetlerinin yankılarını Câhiliye Devri Arap şiirinde bulmak mümkündür. Hassan b. Hanzale, Nâbiga ez-Zübyânî, Evs b. Hacer, el-A'sâ el-Ekber, Sammâh b. Zirâr, Amallas b. Akil b. Ullafe ve Hallaf b. el- Ahmer gibi şâirlerin Türkler'den, daha ziyade askerî yönlerini, kahramanlıklarını belirtir şekilde bahsetmeleri ilk temasın askerî yönden olduğunu göstermektedir. Az olmakla beraber bize kadar gelen beyitlerden, Arap şâirlerinin, Türklerin kahramanlığından korku ile karışık hayranlıkla bahsettikleri dikkati çekmektedir. Yalnız Bu dönemi konu edinen Türklerle alakalı şiirleri Taberî Tarihi dışındaki kaynaklarda bulmak mümkündür.

Taberî'nin Tarihinde geçen bir rivayete göre Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Türklerden şu şekilde bahsetmektedir:

"Muhammed b. Müslim, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin şöyle dediğini söyledi:

İtaat etme/savunma/hafıza on kısma ayrılmıştır. Bunun dokuzu Türklerde, biri diğer insanlardadır.

Cimrilik ona ayrılır, dokuzu Farslarda, biri diğer insanlardadır.

Cömertlik ona ayrılır, dokuzu Sudanlılarda, biri diğer insanlardadır.

Şehvet ona ayrılır, dokuzu Hindlilerde, biri

---

rılmıştır (633). Gerek Hireliler ve gerekse Gassanîler Arapça konuşmuşlardır. Nabigat el-Zübyanî ve Tarafe gibi cahiliye devri Arap şairlerini himaye etmişlerdir.

diğer insanlardadır.

Hayâ, ona ayrılır, dokuzu kadınlarda, biri diğer insanlardadır.

Haset ona ayrılır, dokuzu Araplarda, biri diğer insanlardadır.

Kibir, ona ayrılır, dokuzu Rumlarda, biri diğer insanlardadır." [186]

Bu rivayetten anlaşılacağı gibi Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem o günün dünyasında yaşayan ırklardan ve milletlerden haberdardı. Tabii ki o dönemin güç dengeleri içinde bulunan Türklerden haberdar olmaması söz konusu olamayacağı gibi Türklerle alakalı Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme isnat edilen birçok hadis mevcuttur. Hatta bunların pek çoğu sahih Hadis kaynaklarında bulunmaktadır.

Bu hadislerden en meşhur olanı şu hadistir: **"Habeşliler size dokunmadıkça siz de onlara dokunmayınız. Türkler size ilişmedikçe siz de onlara ilişmeyiniz."** [187]

Hadis ve Arap şiirinden başka kaynaklarda bulunan bazı rivâyetler, Araplar'ın Türkler'i tanıdığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

İslâm öncesi dönemde Sâsânîler vasıtasıyla birbirlerinden haberdar olan Türkler ile Arapların birbirlerini ne kadar tanıdıkları ve aralarındaki ilişki ile tanışıklığın boyutunun ne derece-

---

[186] Taberî, Târîh, II, 487

[187] Ebû Dâvud, Melâhim, 8; Nesaî, Cihâd, 42; Beyhakî,Sünenü'l-Kübrâ, IX, 176; Taberânî, X, 181; XIX, 375

de olduğunu kestirmenin oldukça güç olduğu bazı araştırmacılar tarafından dile getirilmiştir. İslâm'ın doğuşundan sonra ise, Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme isnad edilen bütün haber ve rivâyetlere rağmen, **Câhiliye döneminde var olan ve özellikle de göçebe Türk-ler'i niteleyen özelliklerin öne çıkarıldığı anlayışın Türkler ile mücadelenin başlamasına kadar devam ettiği görülmektedir ki, bu döneme ait olan bütün rivâyet ve haberler derlendikleri dönemin kültürel yapısını aksettirmekten öte her hangi bir anlam taşımamaktadır.** Eski Arap şiirlerinden, mevzu hadislerden ve haberlerden anlaşıldığına göre **Araplar Türkleri kahraman fakat acımasız ve İslâm dininin geleceği açısından tehlikeli görüyorlardı**. Onlara göre Türkler bir gün Arapların elinden iktidarı alacak ancak kâfir oldukları için Allah Teâlâ'nın gazabına uğrayıp mahvolacaklardı. Bu hadis ve sözler insanları Türklerden korkutmak ve uzaklaştırmak amacıyla söylenmiştir. Nitekim Cahız daha sonra Türklerin İslâm'ın yardımcısı, kalabalık ordusu ve halifelerin en yakın adamları olduklarını söyleyerek Türklere haksızlık edildiğini itiraf etmiştir.][188]

Hz. Ebû Tâlib, bu beyitte Türklerden yardım istediklerini buna dahi mani olduklarına işaret etmektedir. Bugüne kadar kapalı kalan bir bilgiye de ulaşmış bulunuyoruz.

[188] (DADAN, 2006), s. 14- 19

31-Allah'ın evine yemin olsun ki işiniz sıkıntıya girmedikçe Mekke'yi terk edip ayrılacağız diye boşuna ümitlendiniz.

32-Allah'ın evine yemin olsun ki Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)**'le olursak yenileceğimizi düşünmekte yanıldınız. Henüz biz onun uğrunda mızrak ve ok kullanmadık.**

Allah Teâlâ'nın rasülüne zafer vereceği bilgisine sahib olduklarını ancak cihad emrinin verilmediğine işaret ediliyor.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem nübüvvettin ilk başlayışı ile Mekke'de kaldığı 13 yıl boyunca, hem kendisi, hem de inananlar Mekke müşrikleri tarafından büyük baskı ve işkence altındaydılar. Öyle ki bazı müslümanlar bu işkencelere dayanamayıp Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden izin alarak Mekke'den Habeşistan'a hicret ediyorlar. Mekke'de kalanlar ise defalarca Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden kendilerini savunmak için Müşriklere karşılık vermek için izin istiyorlardı. Fakat Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Mekke'de kaldıkları müddetçe müslümanlara bu izni vermemişti. İlahi vahyin nazil olmaya başladığı günden 14 yıl sonrasına kadar ne ilahi vahiyde ne de Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin hadislerinde cihattan bahs edilmiyor; ne savunma amaçlı ne de saldırı amaçlı bir savaş söz konusu olmamıştı.

Hicretin ikinci yılına kadar Mekke'de kalan müslümanlar hep işkence görüyor, Medi-

ne'deki müslümanların ticaret kervanları yağmalanıyor, İslam'in ilerlemesini engellemek için her yol deneniyordu. Hicretin ikinci yılında böyle bir ortamda ilk defa cihad ayeti nazil oluyor, ayetin nazil olduğu zamanın öneminin yanısıra içeriği daha da önemlidir.

"Şüphe yok ki Allah, inananlardan müşriklerin şerrini defedecek; şüphe yok ki Allah, hainlikte ileri giden nankörlerin hiçbirini sevmez. Kendileriyle savaşa girişilenlere, zulme uğradıklarından dolayı savaşmaya izin verildi ve şüphe yok Allah'ın onlara yardım etmeye gücü yeter elbette. O kişilerdir onlar ki ancak rabbimiz Allah'tır dediklerinden dolayı haksız olarak yurtlarından çıkarıldılar ve eğer Allah, insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmeseydi, içlerinde Allah isminin çok anıldığı manastırlar da yıkılırdı, havralar da, kiliseler de, mescidler de ve Allah, kendisine yardım edene mutlaka tardım eder, şüphe yok ki Allah kuvvetlidir, güçlüdür." [189]

33-Biz çocuklarımız ve hanımlarımızdan vazgeçip onun etrafında yere serilmedikçe onu teslim ederiz (zannetmeyin).

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ilk Müslümanlar ile biat akdi yaparken, onlara her hâl ü kârda itaat etmeyi şart koşmaktaydı.

Übâde tü'bnü's-Sâmit radiyallâhu anh bu biatlerden bahsederken derdi ki:

---

[189] Hac, 38-41

"Biz, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme, kolaylıkta olsun, zorlukta olsun; gönlünümüzün hoşuna giden şeylerde, hoşuna gitmeyen şeylerde olsun... İtaat etmek üzere biat ettik."

Bu beyit, Hz. Ebû Tâlib'in imanına işaret olarak Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile biatleşmelerinin olduğunu haber vermektedir. Bu biatleşmenin varlığını boykota karşı aldıkları tavırdan görmemiz mümkündür.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Mekke'nin Akabe mevkiinde, 621-622 yıllarında Medineli müslümanlarla arasında iki defa yapılan biatleşmelerinin şöhret bulması hicrete temel olması ve İslam devletinin temeli oluşudur.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Medinelilerle hicret ettiği takdirde **kendisini canlarını, mallarını, çocuklarını ve kadınlarını korudukları gibi koruyacaklarına, rahat günlerde de sıkıntılı anlarda da ona itaat edeceklerine, bollukta da darlıkta da gerekli malî yardımları yapacaklarına, iyiliği emredip kötülüğe engel olacaklarına, hiç kimseden çekinmeden hak üzere bulunacaklarına** yemin edip biat etmeye davet etmişti.

34-Demir (zırhlar ve silahlar) **içindeki bir kavim, su kaplarının altından su develerinin kalktığı gibi size ayaklanmadıkça,**

Hz. Ebû Tâlib, burada tekrar Türklere işaret ediyor olabilir. Çünkü Türklerin çetin hayat

mücadelesinde, dünyaya yayılıp egemen olmasında ve başarılarının temelinde en önemli unsur demir olmuştur. O tarih itibarı ile bilinen bir olay hatırlatılıyor olabilir.

35-Bir omzu düşük zalim birine yapıldığı gibi, bu kin sahibi de, aldığı darbeden dolayı, pis (kanının) **üzerine, kapandığı görülmedikçe,**

Hz. Ebû Tâlib, istihraç [190] yaparak zülmün başını çekenlerden Ebû Cehil'e işaret ederek sonunun ne olacağına işaret ediyor. Bedir'de ölenler arasında Ebû Cehil bu duruma düşmüştü.

Afrâ radiyallâhu anha ilk evliliğini Neccaroğullarından Hâris İbni Rıfâa ile yapmıştı. Bu evlilikten üç çocuğu dünyaya geldi. Onlara; Muâz, Muavviz ve Avf isimleri verildi. Her bir oğlunu birer iman fedâisi olarak yetiştirdi.

Afrâ Hatun şecaat ve cesaret sahibi kahraman bir hanımdı. Güçlü ve kuvvetliydi. Hayatın elem ve kederine, tahammüllüydü. Acılara karşı sabırlıydı. Allah ve Rasûlü yolunda sebat eder, dünyevî sıkıntı ve çilelere aldırmazdı. Bedir harbi olunca oğullarının hepsini savaşa göndermişti. Onların gösterdiği îmânî heyecandan son derece mutluluk duymuştu. Savaşta sergiledikleri kahramanlıklara çok sevinmiş-

---

[190] **İstihrac:** Bir şeyin içinden bir şey çıkarmak. Bir mânâyı istidlâl etmek. Meydana ve harice çıkarmak. Bâzı emareleri beliren şeylerden ileriye âit olacak şeyleri çıkarmak. İstidlâl etmek. (Bak: Tahric)

ti. Hatta iki oğlunun şehadetine sevindiği kadar diğer oğlunun şehid olamadığına üzülmüştü.

Bedir günü Ebû Cehil kahramanlık şiirleri söyleyerek müşrik ordusu içinde dolaşıp durdu. Anam beni bugün için doğurdu diyerek övünürdü. Askerine bu sözlerle cesaret vermek isterdi.

Kendi kabilesi Beni Mahzum gençleri etrafını sarmış yanına kimseleri yaklaştırmazdı. Böyle bir ortamda ben sağıma soluma baktım, Ensar'lı iki genç arasında kaldığımı gördüm. Onlardan biri bana doğru yaklaştı ve:

"Ey amca! Sen Ebû Cehil'i tanır mısın!" diye sordu. Ben de:

"Evet! Tanırım ey kardeşimin oğlu. Ebû Cehil'i ne yapacaksın?" dedim. Genç delikanlı bana:

"Haber aldım ki o, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem efendimize sövermiş!? Varlığım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onu bir görecek olursam, ikimizden eceli gelen ölmedikçe, şahsım ondan ayrılmayacaktır. Allah'a ahd ettim. Onu gördüğüm gibi üzerine saldıracağım. Ya onu öldüreceğim veyahud bu uğurda öleceğim" dedi.

Gencin kahramanca söylediği bu sözlere ve ondaki imânî heyecana hayret ettim. Öbür genç de diğeri gibi ahdetmişti.

Çok geçmeden, Ebû Cehil'i askerin içerisinde öteye beriye telaşla giderken gördüm. Gençlere hitaben:

"Görüyor musunuz? İşte, sorduğunuz adam!" dedim.

Gençler hemen kılıçlarını sıyırdılar. Süratle hareket edip ikisi birden fırlayarak o tarafa doğru yöneldiler. Çifte şahin gibi süzülüp Ebû Cehil'e doğru koşmaya başladılar. Anî bir hareketle seğirtip onun üzerine hücum ettiler. Hamle üstüne hamle yaptılar.

Bu iki genç meğer Afrâ Hâtun'un oğlu Muâz ile Muavviz adında iki fedâî kardeşler imiş.

Afrâ Hâtun'un bu kahraman oğulları çok genç olmalarına rağmen kükremiş aslanlar gibi Allah ve Rasûlünün düşmanı bulunan Ebû Cehil'in üzerine çullandılar. Bu din düşmanı neye uğradığını bilemedi. Kılıç darbeleriyle derin yaralar aldı. Bu sırada Ensardan Muaz İbni Amr İbni Cemuh adında bir başka yiğit Ebû Cehil'i gözetirmiş. O da koşup geldi ve birlikte canını cehenneme gönderdiler.

Muaz ve Muavviz radiyallâhu anhüm kardeşler Ebû Cehil'in işini bitirdikten sonra yine kahramanca çarpışmaya devam ettiler.

Ebû Cehil in oğlu İkrime, Muaz'ın arkasından koluna bir kılıç darbesi indirmiş, Muaz'ın kolu vücudundan ayrılarak sarkmış, kanlar fışkırmış o da kolunu vücüdundan büsbütün vücudundan ayırarak savaşa devam etmişti.

Bedir'in bu çifte arslanları, nihayet arzuladıkları şehitlik mertebesine kavuştular.

Savaşın bitiminde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, Ebû Cehil in akıbetini öğrenmek için Hz. Abdullah b. Mes'ud radiyallâhu anhı göndermişti. Abdullah, Ebû Cehil 'i ölüler arasında can verirken buldu ve ona :

" Bir milletin kendi evladını öldürmesi şe-

refli bir şey midir ?" demiş, sonra da can veren Ebû Cehil 'in kafasını Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme götürmüştü.

36-Allah'a yemin olsun ki, eğer benim gördüğüm hal devam ederse, hiç şüphesiz kılıçlarımız örnek insanların kanlarına karışacak.

37-Yakıcı yıldız gibi olan ulaşılabilir bir efendinin, güvenilirliğin kardeşi, hakikatin himayecisi olan aslanın eliyle (bunu yapacağız.)

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem cahiliyyede dahi emin ve güvenilir idi. Kurtûbî'nin naklettiğine göre; bir gece Ebû Cehîl ve Velîd b. Mugîre Kâbe'yi tavaf ederlerken Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem hakkında konuşmaya başladılar. Ebû Cehîl, yemin ederek, ben onun doğru sözlü olduğunu biliyorum, dedi. Velîd, (şaşırarak), onun doğru olduğuna nasıl kanaat getirdiğini sordu. Ebû Cehîl şöyle dedi:

"Ey Abduşşems'in babası, biz gençliğinde ona sadık ve emin diyorduk, aklı tamamlanıp kemale erince ona yalancı ve hain mi diyeceğiz? Yemin olsun ki ben onun doğru söylediğini biliyorum". Bunun üzerine Velid;

"Peki, onu tasdik etmeni ve ona iman etmeni engelleyen nedir?" deyince, söyle dedi;

"Kureyş kızları benim hakkımda bir ekmek parçası uğruna Ebû Tâlib'in yetiminin peşinden gittiğimden mi söz etsin? Lat ve Uzza'ya yemin olsun ki, ebediyyen ona uymayaca-

ğım." Bunun üzerine;

"Kulağına ve kalbine mühür vurduğu.."[191] âyeti nazil oldu. [192]

"Yakıcı Yıldız gibi" ile Hz. Hz. Ebû Tâlib'in bu feraseti Bedir'de gerçekleşmiştir.

38-Aylarca, günlerce, yıl boyu, , bize karşı (Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem) **hep böyle olmuştur. Gelenin ardından bir hac mevsimi daha gelir.**

Hz. Ebû Tâlib, her zorluğun sonunda bir kolaylık vardır. Hac mevsimi Araplarda haram aylarda[193] olmasından dolayı emniyetli günler gelecek demektir.

Hz. Ali kerremallâhü veche buyuruyor ki;

"Senin başına bir belâ ve musibet geldiğinde sabret. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de İnşirah sûresinde Üsürlerin ikisi bir, yüsürler iki olmakla; bir darlığa iki kolaylık takdir ettiğini

---

[191] **"Heva ve hevesini tanrı edinen, bilgisi olduğu halde Allah'ın şaşırttığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünü perdelediği kimseyi gördün mü? Onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Ey insanlar! Anlamaz mısınız?"** (Casiye, 23)

[192] Kurtûbî, el-Câmi-u li- Ahkâm'il-Kur'ân, trc.Besir Eryarsoy, İstanbul 1997, XVI, 28

[193] Haram aylar (Tevbe, 36-37) **Muharrem, Recep, Zilkade ve Zilhicce** aylarıdır. Savaş ve yağmayla geçinen bazı kabileler bu aylarda ateşkes ilan ettikleri için Arapların huzur, emniyette oldukları zamanlardır.

düşünerek teselli bul."

Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurmuştur: *"Demek hakikaten güçlükle beraber kolaylık var. Muhakkak güçlükle beraber kolaylık var,"* (İnşirâh Sûresi, 5)

Ayetlerde iki defa zikredilen *"elüsr = güçlük"* Arap dil ve edebiyatına göre ma'rifedir. İkisi de aynıdır. Aynı güçlük demektir. *"Yüsren = kolaylıklar* ise, nekredir. Başka başka kolaylık demektir. O halde Cenâb-ı Hak, bir güçlüğe mukabil iki kolaylık ihsan etmiştir. Şu mealdeki hadîste buna işaret ediyor: "Bir güçlük, iki kolaylığa asla galebe etmez. Hazret-i Ali kerremallâhü veche belâ ve musibetle karşılaşırsan, sıkılma, üzülme, diyor. Çünkü bir sıkıntıya karşılık iki ferahlık vardır. Bazıları da birinci ayette geçen kolaylıktan maksat dünyadaki fetihler ve sairedir. İkincisindeki ise, âhiret sevabı ve makamıdır, demişler. [194]

39-Ey babası olmayan kişi! Korunması gerekenleri gözeten, çirkin konuşmayan ve işini başkasına bırakmayan bir efendiyi bir kavmin terk etmesi nasıl olur?

Hz. Ebû Tâlib'in babası Abdulmuttalib Hakk'a yürürken **"Yetim Muhammed"** (sallallâhü aleyhi ve sellemin) himayesini ona vasiyet etmiş idi. Bu nedenle Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme **"Ebû Tâlibin Yetimi"** derlerdi.

---

[194] (Hz. Ali, 1981), s. 201

Hz. Ebû Tâlib, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme güzel vasıflarını sayarak ona karşı haksızlık yapamayacağını, yapanların durumu hakkında ise yanlış yaptıklarını beyan ediyor.

40-Çok az beyaz (lider) **vardır onun gibi. Onun yüzü suyu hürmetine buluttan su istenir. O yetimlerin elinden tutar, dulların ise sığınağıdır.**

[Hz. Ebû Tâlib, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize nübüvvet gelmeden on beş sene önce kıtlık belâsından dolayı bir ârabi nebiler sultanı Efendimiz hazretlerine gelip bu ve birkaç beyti okumuştu. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz hazretleri hemen minbere çıkıp ellerini kaldırarak dua buyurdular. O anda semâda bulutlar birbirlerine girdi, şimşekler çaktı ve şiddetli bir yağmur yağıp vadileri su kapladı; A'râbî yağmurun şiddetinden korkmuş olmalı ki, birtakım arkadaşlarını yanına alarak Efendimizin huzuruna varıp yağmurun çokluğundan şikâyetle feryat ederek:

"Aman Yâ Rasûlallâh! Yağmurun kesilmesine bir çâre bul; yoksa hepimiz de boğulacağız" dedi. Arabî'nin bu hâli Efendimiz hazretlerinin hoşuna gittiğinden, mübarek dişleri görünürcesine tebessüm ederek,

"Ebû Tâlib'in zikri hayır olsun! Eğer şimdi sağ olsaydı, hakkımda söylediği kasidenin isabetini görüp sevinirdi" buyurdular ve Hazreti Ali kerremallâhü vechenin:

"Yâ Resûlellâh zannederim ki. ***"Ve ebyazza yesteskı'l-gamâmü bi-vechihî simâlü'l-yetâmâ ismetün lil-erâmil"*** beytini murad buyurdunuz" demesine ***evet, evet*** cevabını verdiler.][195]

41-Hâşim ailesinden helak olacaklar ona sığınır. Onlar onun yanında nimet ve iyilikler içindedirler.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Kureyş müşriklerinin kendisini dinlemediklerini, yalanlayıp durduklarını, İslâmiyete karşı çok yavaş ve isteksiz davrandıklarını ve sırt çevirdiklerini görünce:

"Ey Allah! Şunlara da, Yusuf aleyhisselâmın zamanındaki yedi (kıtlık) yılı gibi, yedi (kıtlık azabı) verip bana yardım et!" diyerek. Kureyş müşrikleri aleyhinde dua etti.

Bunun üzerine, yağmurlar kesildi. Yer kupkuru oldu, kurudu!

Kureyş müşriklerini öyle bir kuraklık ve kıtlık yakaladı ki, her şeyi kökten kazıdı, silip süpürdü!

Birçokları açlıktan öldüler!

Yiyecek birşey bulamayınca, açlıktan dolayı, ölü hayvanların etlerini, kokmuş leşleri, derileri, kemikleri, köpekleri, kanla deve yününden yapılan "ılhız" [196] denilen şeyi yediler.

Onlardan herhangi biri, gökyüzüne baksa, açlıktan dolayı, ortalığı duman kaplamış gibi görürdü!

---

[195] (Eyüb Sabri Paşa), s. 713

[196] **Ilhız:** Büyük kene

Mekke'de kuraklık ve kıtlık son dereceyi bulunca, Ebû Süfyan Sahr b. Harb, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yanına geldi:

"Ey Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)**! Sen kendinin rahmet olmak üzere gönderildiğini söylüyor, Allah'a itaati, akrabayı görüp gözetmeyi bize emredip duruyorsun!**

Kavmin ise, kuraklık ve kıtlıktan ölüp gitmektedirler!

Onlardan bu felâketin kaldırılması için. Allah'a bir dua ediver!

Eğer sen dua edersen, Allah da şu belayı üzerimizden kaldıracak olursa, Allah'a iman edeceğiz!" diye and içerek söz verdi.

Bunun üzerine, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Allah Teâlâ'ya dua etti.

Yağmur sularıyla sulandılar.

Yüce Allah onların üzerinden kuraklık ve kıtlık azabını kaldırınca, onlar eski şirklerine döndüler.

Allah Teâlâ, bu hususta indirdiği ayetlerde şöyle buyurdu:

"Hayır! Onlar (öldükten sonra dirilmekten) şüphe içindedirler. (Bununla) eğlenirler.

O halde, semanın apaşikâr bir duman getireceği günü gözle!

(Öyle bir duman ki) insanları, saracaktır o!

('Bu,' diyecekler) 'pek yaman bir azab!

Ey Rabbimiz! Bizden bu azabı açıp kaldır!

Çünkü biz artık iman edeceğiz!' diyecekler.

Onlara, düşünmek, ibret almak nerede? Kendilerine gerçekleri apaçık anlatan bir Resûl geldi de, ondan yüz çevirdiler.

Ona: 'Bir öğretilmiştir! 'Bir mecnundur!' dediler.

Biz o azabı biraz açacak, kaldıracağız!

Fakat siz yine küfre döneceksiniz!

Amma, o büyük satvetle sıkıvereceğimiz gün, her halde, Biz onlardan intikam alacağız!"[197]

42-Ömrüme yemin ediyorum! Esid ve gurubu bize olan kinlerini devam ettirdiler. Yiyecek olanlara bizi parçalıyı verdiler.

Bu Esid [198], Mekke'nin fethinden sonra Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Mekke valisi yaptığı 'Attâb'ın babasıdır. Hz. Ebû Tâlib, onların siyasî ve çıkar amaçlı kızmalarını açıklıyor.

43-Yakın akraba olmanın (manevi şahsiyeti) **bizim için Esidin ve Halid'in cezasını kötü bir şekilde, ertelenmeksizin, hemen versin.**

Fakat onların bu kinlerine rağmen Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, Attab b. Esid'i hicretin 8. yılında Mekke yönetimi ve Müslümanlara haccı eda ettirmek üzere emir tayin edecekti.[199] Rasûlüllah sallallâhü aleyhi

---

[197] Duhan, 9-16

[198] İbn Hişam, Sîre, I, 301.

[199] Halka ilk defa hac yaptıran kimse Attab b. Esid olup bu hac Mekke'nin fetih yılı olan hicretin sekizinci senesinde vuku bulmuştur. O yıl Attab b. Esîd,

ve sellem, fethi müteakip Mekke halkına seslenmek istiyordu; çıkarttığı münadiler:

“Herkes Kabe’nin önüne, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem sizinle konuşmak istiyor.” Diye nida ederek Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin bu isteğini halka duyurdular. Endiseli biçimde herkes toplandı; henüz İslâm’la müşerref olmamış binlerce Mekkeli müşrikin yanında müslüman askerler de hazır bulunuyordu. Öğle namazı vakti idi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin müezzini Bilal-i Habeşî’ye ezan okumasını emretti. Bilal-i Habeşî radiyallâhü anh hemen Kâbe’nin damına çıktı okumaya basladı:

“... Lailahe illallah (Allah’tan başka ilah yoktur)”. Orada hazır bulunanlar arasında büyük bir kabile reisi olan Attâb **b. Esid** de bulunuyordu. Attâb, hemen yanı başında duran arkadaşının kulağına şunu fısıldıyordu:

“Allah’a şükür ki babam (Esid) öldü, yoksa (...buna) katlanamazdı!” Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem öğle namazını kıldırdı, sonra

---

Arapların cahiliyye devrindeki uygulamalarına göre Müslümanlara hac yaptırmışlardır. Diğer bir kaynağa göre, peygamberin gönderdiği ilk hac emiri Hz. Ebûbekir radiyallâhü anhdır. Bir başka rivayette, Müslümanlara ilk olarak hicretin sekizinci yılında hac yaptıran kimse Attâb b. Esîd'dir. Sonra dokuzuncu yılda Hz. Ebû Bekir hac yaptırdı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin haccı ise onuncu yıldadır ve kendisiyle birlikte 20.000 kişi vakfede bulunmuştur. (Bkz. Kettâni, Hz. Peygamber'in Yönetimi**,** (trc: Ahmet Özel), İstanbul 2003, s. I, 206-207)

Mekkelilere dönerek, sordu:

"Benden ne yapmamı bekliyorsunuz." Onlar ise hiç de hak etmedikleri bir merhameti isteyecek söz bulamayarak, utançtan başları öne düşmüş vaziyette şu cevabı verdiler:

"Sen soylu bir babanın oğlu, asil bir kimsesin. Senden hayır umarız".

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, kendisinden bekleneni yaptı. Mekkelilerin utancı karşısında onlara sunu söyledi:

"Bugün hiçbir şeyden sorguya çekilmeyeceksiniz. Gidiniz, hepiniz hürsünüz." Az önce, Mekkelileri eleştirmeyen, ama yüce Yaratıcı'yı tebcil eden ezana bile katlanamayan bu insanlar;

"Allah'a sükür ki babam öldü, yoksa (...buna) katlanamazdı" diye arkadaşının kulağına fısıldayan ve bir ateş küpüne dönen Attâb hemen sıçradı, kendisini Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme takdim ettikten sonra O'na şunları söyledi:

"Ya Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)**; ben, bir büyük Attab'ım. Şimdi şehadet ediyorum ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur ve yine şehadet ediyorum ki, Muhammed** (sallallâhü aleyhi ve sellem) **Allah'ın elçisidir!"** Sadece Attab b. Esid değildi o gün müslüman olan; günbegün tüm Mekke şehri İslam'ı kabul etti. Ancak yeni müslüman olmuş olan Attab'a karsı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin mukabelesi ilginç oldu. Bir an bile tereddüt etmeyen Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Attab'a sunu söyledi:

“Seni Mekke valisi tayin ediyorum.” Böylece Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, hemen az önce düşman olan bir kişiyi vali tayin etmiş, sonra da şehrin fethi için gelmiş olan Medineli askerlerden bir tekini bile bırakmaksızın, şehirden çekilmiş ve Medine’ye geri dönmüştür.[200]

Yüce ahlaka sahip olan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin merhametini açığa çıkaran şu hadiseyi de burada zikredelim.

Mekke fethedildikten sonra esirler arasında bulunan Kureyşlilerin hatibi olan Süheyl b. Amr da vardı. Kendisinin üst dudağı da yarıktı. Hz. Ömer radiyallâhü anh:

"Yâ Rasûlallah! Şu Süheyl b. Amr, Kureyşlilerin hatibidir. Bırak beni, onun iki ön dişlerini çekeyim de, dili dışarı sarksın! Artık hiçbir zaman hiçbir yerde senin aleyhinde hutbe irad edemesin" dedi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;

"Bırak onu! Ben, onun uzuvlarına, böyle birşey yaparak bir zarar vermem. Eğer bunu yaparsam, nebi olmama rağmen, Allah da bunu bana yapar. Belki o senin yermeyeceğin, öveceğin bir makamda da bulunur, sen onu översin! Belki bir gün o seni sevindirir de!" buyurdu.

Süheyl b. Amr radiyallâhü anh, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin haber verdiği o övülmeye lâyık konuşmasını da, zamanı gelince yapmıştır.

---

[200] bkz. HAMİDULLAH, İslâm Peygamberi, c.I, 268-269.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Hakk'a yürüdüğü zaman bazı Arap kabileleri temsilcilerinin Medine'ye gelerek zekât vermeyeceklerini açıkladıkları ve bunda direndikleri;

Yer yer irtidad hareketlerinin görüldüğü, Mekke'nin çalkalandığı, Mekkelilerden bazılarının ağızlarının suyunun akmaya başladığı, Mekke halkının da az kalsın irtidad ediverecekleri duyumu üzerine; Mekke'nin genç valisi **Attâb b. Esîd**'in de korkup gizlendiği bir sırada idi ki, Süheyl b. Amr radiyallâhü anh halka bir hutbe irad etti.

Kâbe'nin yanında kalkıp irad ettiği hutbesinde:

"Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) **kimin ilahı idiyse, Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem bizi terketmiş bulunmaktadır.**

Allah Teâlâ ise, Diridir ve hiç ölmez!

Ey Kureyş cemaatı!

Sizler, Müslüman olanların en sonuncusu olmuş bulunduğunuz halde, irtidad edenlerin en öncüsü olmuş olmayınız!

Vallahi, ben iyi biliyorum ki; bu din, güneşle ayın doğuşu ve batışı devam ettikçe, devam edecektir!

Şu kendinizden olan kişi, sakın sizi aldatmasın!

Muhakkak ki, benim bu iş hakkındaki bildiklerimi o da biliyor.

Fakat, kendisinin Hâşimoğullarına olan kıskançlığı göğsünü, kalbini kaplamıştır!

Ey insanlar! Ben Kureyşlilerin mal bakımından en varlıklı olanıyım.

Siz emîrinizi büyük tanıyınız! Ona zekâtlarınızı ödeyiniz!

Eğer İslâmiyet işi sonuna kadar devam etmezse, ben sizin ödemiş olduğunuz zekâtlarınızı size geri vermeyi tekeffül ediyorum!" dedi ve ağladı.

Süheyl b. Amr radiyallâhü anh hutbesini bitirdiği zaman halk yatıştı. Vali Attâb b. Esîd de ortaya çıktı. Kureyşlilerin İslâmiyette sebatları, Süheyl b. Amr'ın bu konuşmasıyla sağlanmış oldu. Allah ondan razı olsun!

Hz. Ömer radiyallâhü anh, Süheyl b. Amr'ın bu konuşmasını işittiği zaman, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin vaktiyle onun hakkındaki ihbarını hatırlamış ve:

"Senin Resûlullah olduğuna bir kez daha şehadet ederim!" demekten kendini alamamıştır.[201]

44- Osman bize kol kanat germedi, Kunfüz de. Lakin o ikisi o kabilelerin emrini dinlediler.

Bu Osman, Talha b. Ubeydullah'ın kardeşidir. [202]

45-Übeyy'e ve Abdiyeğûs'larının oğluna itaat ettiler de, bizim lehimizde söz söyleyen hiç kimsenin sözüne kulak vermediler.

---

[201] (KÖKSAL), 3/382-385.
[202] İbn Hişam, Sîre. I, 301.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve İslâmiyete Düşman Olan Müşrik Ululları

İslâmiyet Mekke'de yayılmaya başlayınca, müşriklerin ulu kişileri kızdılar. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme karşı, kıskançlığa ve azgınlığa başladılar.
Aşağıda isimleri sıralanan müşriklerden bazıları, kıskançlık ve düşmanlıklarını açıkça, bazıları da kapalı ve sinsi bir biçimde sürdürdüler:

1- Ebû Cehil Amr b. Hişam,
2- Ebû Leheb b. Abdulmuttalib,
3- Esved b. Abdi Yağus,
4- İbn Gaytala Haris b. Gays,
5- Velid b. Mugire,
6- Ümeyye b. Halef,
7- Übeyy b. Halef,
8- Ebû Kays b. Fâke,
9- Âs b. Vâil,
10- Nadr b. Haris,
11- Münebbih b. Haccac,
12- Züheyr b. Ebi Ümeyye,
13- Sâib b. Ebi sâib,
14- Esved b. Abdulesed,
15- Âs b. Saîd,
16- Ebû'l-Bahterî Âs b. Hişâm,
17- Ukbe b. Ebi Muayt,
18- İbnü'l-Asda',
19- Hakem b. Ebi'l-Âs,
20- Adiyy b. Hamra',
21- Esved b.Muttalib.
22- Ebû Süfyan b. Haris,

23- Hanzale b. Ebi Süfyan,
24- Muaviye b. Mugîre,
25- Esed b. Abduluzzâ,
26- Ebû Zem'a Zem'a b. Esved,
27- Sayfiy b. Sâib,
28- Amr b.Âs,
29- Nübeyh b. Haccac,
30- Üneys b. Miyer,
31- Tuayme b. Adiyy,
32- Rükâne b. Abdi Yezid
33- Mâlik b. Tulatıla.
34- Hübeyra b.Ebi Vehb,
35- Mutim b. Adiyy.

Bunlardan, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme Düşmanlıklarını Aşırı Derecede Sürdürenler

1- Ebû Cehil Amr b. Hişâm,
2- Ebû Leheb b. Abdulmuttalib,
3- Ukbe b. Ebi Muayt idi.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme Düşmanlıkta Fazla İleri Gitmeyenler

1- Utbe b. Rebia,
2- Şeybe b. Rebia,
3- Ebû Süfyan b. Harb olup, bunlar Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme düşman olmakla birlikte, öteki müşrikler kadar düşmanlıkta ileri gitmezlerdi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme düşman olan bu müşrik ulularından Ebû Süfyan b. Haris, Ebû Süfyan b. Harb, Amr b. Âs, ve Hakem b. Ebi'l-Âs'tan başka, hiçbirisi Müslü-

man olmamıştır.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemle Alay Eden Müşriklerden Başlıcaları

1- Esved b. Muttalib,
2- Esved b. Abdi Yağus,
3- Velid b. Mugîre,
4- Âs b. Vâil,
5- Haris b. Tulatıla (Gaytala) idi.

Buna mukabil:
1- Mut'im b. Adiyy,
2-Ebû'l-Bahterî Âs b.Hişam, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi ve ashabını en az üzen müşriklerdendi.[203]

ÜBEYY İBNİ HALEF EL-CÜMAHÎ

Mekke döneminde, gerekse Medine döneminde Resulullaha ve İslâma karşı sürekli tavır alan müşriklerindendi. Übeyy Bedir Savaşında bulunmuş, esir düşmüş ve fidye karşılığı serbest bırakılmıştı. Bu savaşta kardeşi Ümeyye de müşrikler safında savaştı ve öldürüldü.

Übeyy, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme olan düşmanlığını Mekke döneminde de her fırsatta sergilemişti. Örneğin öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden Übeyy, çürümüş bir kemik alıp elinde ufaladıktan sonra Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme yönelerek;

---

[203] (KÖKSAL), I/290.

“Allah’ın bu çürümüş kemikleri tekrar dirilteceğine mi inanıyorsun?” dedi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem,

“Evet, seni diriltecek ve Cehenneme sokacak” diye cevap verdi. Bunun üzerine Yâsin Sûresinin 77 ve 78. âyetleri nâzil oldu.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Medine’ye hicreti sırasına sığındığı mağaraya kadar gelen müşriklerin arasında da yine Übeyy bulunuyordu. Hattâ mağara girişindeki örümcek ağı ve yuva yapan güvercinleri göstererek mağaraya bakmak isteyen Kureyşlilere şöyle demişti:

“Nasıl girelim? Burada bir ağ görüyorum ki, Muhammed doğmadan bu ağ yapılmış gibidir. Bu iki güvercin işte orada duruyor. Adam olsa orada dururlar mı?”

Kaynaklarda Übeyy’le ilgili aktarılan en önemli olay, Übeyy’in bizzat Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem tarafından Uhud Savaşında öldürülmesidir.

Bedir Harbinden önceydi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem harp sahasında dolaşırken

“Burası Ebû Cehil’in burası Utbe’nin burası Ümeyye’nin buralar da filânın ve filânın öldürülecekleri yerlerdir. Übeyy bin Halef’i de ben kendi elimle öldüreceğim” buyurmuştu.

Bedir’de haber verdiği gibi Ebû Cehil Utbe ve Ümeyye bin Halef mücahidler tarafından gösterilen aynı yerlerde öldürülmüşlerdi. Geriye Übeyy bin Halef kalmıştı. Bu adam Kureyşin ileri gelenlerinden biri idi. Rasûlüllah

sallallâhü aleyhi ve selleme her karşılaşmasında şöyle derdi:

"Ey Muhammed! Bir atım var. Her gün ona on altı ölçek darı yedirip besliyorum. Birgün gelir onun sırtında seni öldürürüm."

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ise bu azgın ve şaşkın adama cevabı sadece şu oluyordu:

"Belki inşaallah ben seni öldürürüm."

İşte Übeyy bin Halef Bedir'de mücahidler tarafından canı Cehenneme yollanan kardeşi Ümeyye'nin intikamını almak ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin vücudunu ortadan kaldırmak üzere yemin ederek Uhud'a çıkıp gelmişti.

Hz. Resûlullahın Şi'b'e doğru çıktığı sıradaydı. Übeyy'in gelmekte olduğu görüldü. Mekke'de günde on altı okka darı ile beslediği atının üzerindeydi. İntikam dolu bakışlarla Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme yaklaşıyordu. Bunu fark eden Sahabîler önüne çıkıp hesabını görmek istediler. Ancak Hz. Resûlullah:

"Bırakın gelsin" diyerek mücahidlerin karşı çıkmasına mâni oldu. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme oldukça yaklaşan bu azgın müşrikin ağzından

"Ey Muhammed sen kurtulursan ben kurtulmayayım" lafları dökülüyordu. Bu sözleri duyan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bir anda celâllendi. Elindeki mızrağıyla heybet ve haşyet verici adımlarla hasmının üzerine yürüdü. Übeyy bir anda şaşkına dön-

dü. Hz. Resûlullahın heybet ve haşyet verici tavrı karşısında duramayıp geri kaçmaya başladı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem peşini bırakmıyor ve arkasından

"Nereye kaçıyorsun ey yalancı" diye sesleniyordu.

Bu kaçışla Übeyy kendini kurtaramadı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin fırlattığı mızrak miğferle zırhı arasındaki kısma saplandı ve Übeyy sığır böğürmesi gibi böğürerek atından yere yuvarlandı.

Müşrikler yaralı halde onu alıp götürdüler. Yarasından kan akmıyordu. Ağrısına sızısına zor dayanıyordu. Zaman zaman arkadaşlarına

"Vallahi Muhammed beni öldürdü" diyordu.

Arkadaşları bu sözünü ciddiye almıyorlar ve yarasının önemsiz olduğunu ifade ederek teselli etmeye çalışıyorlardı. Ne var ki Übeyy kurtulamayacağını anlamıştı. Arkadaşlarına şöyle dedi:

"O bana (Mekke'de) 'Seni öldüreceğim' demişti. Vallahi o benim üzerime tükürse yine beni öldürür."

Übeyy bin Halef bir gün bile yaşamadan

"Susadım susadım!" çığlıkları arasında ölüp gitti. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin istikbalden haber vermiş olduğu bir mucizesi de böylece tahakkuk etmiş oldu.

46-Sübey' ve Nevfel'den de kötülük bulduk. Hepsi bizden yüz çevirip kaçtı, bize hoş davranmadı.

Bu Nevfel, Hz. Hatice radiyallâhü anha annemizin kardeşidir. İbn Hişam'ın bildirdiğine göre Kureyş'in şeytanlarından biriymiş. Hz. Ebû Bekr ile Talha b. Ubeydullah'ın bir ipe bağlayıp işkence etmiş. Sonunda Hz. Ali tarafından Bedir'de öldürülmüş. [204]

47- Eğer bunlar (harp meydanında) **yere yıkılırlarsa veya Allah bu ikisine karşı bize imkân verirse, ödeşen biri nasıl ölçerse, bunlara öyle sa' ölçeceğiz** (bize yaptıkları işkenceyi onlara yapacağız)**.**

48- Ve şu Ebû Amr... Bizi koyuncuların ve devecilerin arasına defetmek istiyor. Bizi kızdıracak bir iş yapmadan duramıyor.

Ebû Amr olarak bahsedilen **As b. Vâil b. Hişâm b. Saîd b. Selhem b. Amr b. Kusay b. Ka'b b.Lüeyy'**dir. Amr b. As'ın babasıdır.

[Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin, İslâm devrinde Hz. Hatice'den ikinci erkek çocuğu doğup, kendisine Abdullah ismi verilmişti. Hz. Abdullah, Tayyib ve Tahir diye de anılırdı

O da vefat ettikten sonra, Kureyş müşriklerinden Âs b. Vâil, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem için:

"**Bırakınız onu! O, ebter, nesli devam etmeyecek bir adamdır! Ölünce, anılmaz olur! Siz de, artık ondan rahata kavuşursunuz!"** dedi.

---

[204] İbn Hişam,Sîre, I, 301.

Bunun üzerine, Allah Teâlâ, Kevser sûresini indirdi.][205]

49-Akşamladığı ve sabahladığı her yerde bizim dedikodumuzu yapıyor. Yap bakalım ey Ebû Amr, tuzak da kur.
50-Bir de bize gelip "Billahi aldatırsam" diye yemin ediyor. Evet! Biz onu açıkça, arada perde olmadan görebiliyoruz.

Hz. Ebû Tâlib, **"Billahi aldatırsam"** sözü ile Âs b. Vâil 'e geçmişteki olaylarını hatırlatarak yanlış yaptığını belirtiyor.

"Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yirmi yaşlarında iken amcalarıyla birlikte katıldığı son Ficar kavgasından dönüldükten sonra, Haram aylardan Zilkade ayında idi ki, Yemenli Zübeyd kabilesinden bir adamın satmak üzere Mekke'ye getirdiği bir yük metaını Kureyş eşrafından **Âs b. Vâil** satın almış, parasını ödemeye yanaşmamıştı.

Âs b. Vâil adamın metaını kendisine geri vermesi isteğine de yanaşmayınca, adamcağız:

Abduddar, Manzum, Cuman, Sehm ve Adiyy b. Ka'b oğulları gibi, Mekke'nin nüfuzlu ailelerinin ileri gelenlerine başvurup Âs b. Vâil 'deki alacağını ödettirmeleri için kendisine yardım etmelerini istemişti. Fakat bunlar adamcağıza yardımcı olacakları yerde, Âs b. Vâil'i kayırmışlar, adamcağızı da azarlamışlardı.

İşin kötüye gittiğini gören ve çaresizlik içinde

---

[205] (KÖKSAL), 1/126-129.

kalan adam güneşin doğmak üzere olduğu ve Kureyş ileri gelenlerinin de Kâbe'nin çevresinde küme küme oturdukları bir sırada, Ebû Kubeys dağına çıkarak

"Ey Fihr hanedanı!" diye bağıra bağıra okuduğu şiirinde, uğradığı zulmü ve haksızlığı açıklayıp yardım dileğinde bulununca; orada hemen kalkıp temaslara başlamak suretiyle ilk harekete geçen ve bu yolda daha başkalarını da harekete geçiren zât, Peygamberimiz (a.s.)ın amcası Zübeyr b. Abdulmuttalib oldu.

Kureyş kabilelerinden:

Hâşim b. Abdi Menaf,

Muttalib b. Abdi Menaf,

Zühre b. Kilab,

Teym b. Mürre,

Haris b. Fihroğulları, Darü'n-Nedve'de toplandılar.

Durumu aralarında konuştular, ne şekilde hareket edileceğini sözbirliğiyle belirlediler.

Bu hususta antlaşmaya, birbirlerini davet ettiler.

Yaşlılığı dolayısıyla Abdullah b. Cüd'an'ın evinde toplandılar.

Abdullah b. Cüd'an, yemek yaptırıp onlara yedirdi.

"Mekkelilerden ve Mekkeliler dışında, Mekke'ye girecek olan sair insanlardan, Mekke'de zulme ve haksızlığa uğramış bir kimse bırakmamak; mazlumun hakkı geri alınıncaya kadar zalime karşı mazlumla birlikte hareket etmek" üzere ahitleştiler ve akitleştiler.

Denizlerin bir kıl parçasını ıslatacak kadar su-

yu bulundukça, Hira ve Sebîr dağı yerlerinde durduğu ve üzerlerinde dağ tekeleri yayıldığı müddetçe, ahit ve akitlerine bağlı kalacaklarına and içtiler.

Geçmiş zamanlarda, Cürhüm kabilesinden:

Fadl b. Fadâle,

Fadl b.Vedâa,

Fadl b. Haris, veya **Fudayl b. Hâris** isimlerinde, eşraftan üç kişinin bir araya gelip:

Zalime karşı mazluma yardım etmek; zayıfın hakkını güçlüden, yabancının hakkını yerliden almak; adaleti aralarında hâkim kılmak üzere, antlaşmışlardı.

Kureyşliler, şekil ve mahiyeti itibarıyla eskisine pek benzeyen bu yeni teşebbüse de;

"Fadl adlı kişilerin andı" anlamına gelen **"Hılfü'l-fudûl"** adını verdiler.

Hılfü'l-fudûl'ün ilk işi; Âs b. Vâil'e giderek Zübeydî'nin malını Âs b. Vâil'den çekip almak ve Zübeydîye teslim etmek oldu.][206]

51-Bize olan kini ona, Ahşebeyn dağları arasındaki yüksek arazilerin hepsini ve dağ tepelerindeki köşkleri dar etti.

Ahşebeyn (Mekke-i Mükerreme'yi çevreleyen iki dağ Ebû Kubeys -ki, bu dağ Kusay zamanına kadar Kureyş'in ikamet ettiği dağdır- ve Kuaykıan dağlarıdır.

52-Ebû'l-Velid'e, tuzak kurmak amacıyla ayrı-

[206] (KÖKSAL), 1/100-104.

lıp aleyhimize çalışmak suretiyle, bize ne zarar verdiğini sor.

Cahiliyye döneminde Mekke'deki sosyal sınıfların oluşmasında, asabiyet, ekonomik kriterleri önem arzetmekteydi. Örnek verecek olursak Kur'ân-ı Kerim'in bildirmesiyle Velid'in babasının Hâşimilere karşı olan tutumundan anlarız.

"Şu Kur'an, iki şehirden (Mekke-Taif) bir yüce adama indirilseydi ya!"[207]

Ayette kastedilen iki kişi, müfessirlere göre Mekke'de Velid b. Mugire, Taif' de Urve es-Sekafî idi. Bunlar hem zengin, hem de toplumsal statü açısından ileri gelen kişilerdi.[208]

[İslâm tarihinde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme nübüvvet gelmeden önceki dönem cahiliye adıyla anılmaktadır. Ancak Kur'an-ı Kerim hem de hadislerde Arapların İslâm'dan önceki inanç, tutum ve davranışlarını, İslâmî devirdekinden ayırt etmek için kullanılmıştır. İslâm'ın, cahiliye döneminde geçerli olan bazı kavramlarından kendi inanç ve amaçlarına uygun olanları aldığını görmekteyiz. İslâm insanlığın ve toplumun yararına bulduğu hususları onaylayarak muhafaza etmiştir. Şirke bulaşıp yozlaşarak tahrif edilmiş olanlarla, sonra-

---

[207] Zuhruf, 31.

[208] Heyet (Ali Özek başkanlığında), Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli, M.Ü.İ.F., Medine, 1992, s.490.

dan uydurulup, tevhit dinlerinde ortak olan prensiplere aykırı olanları ise reddetmiştir.

Hz. Ebû Tâlib beyitte de geldiği gibi anlayışlı insanların Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi tanımamasını sitem ederek beyan ediyor. Velîd b. Muğîre el-Mahzûmî (h. 95-h 1/m. 530–622) ilk defa cahiliye döneminde hırsızın elinin kesilmesine hükmetmiştir. Daha sonra *Kur'an* "erkek hırsız ve bayan hırsızın ikisinin de ellerini kesiniz" ayetiyle bunu emretmektedir. Velîd'in aynı zamanda şarabı kendine haram kılan ilk kişi olduğu da nakledilmektedir. İlk defa içki içene celde vuran da odur. Kur'ân-ı Kerim Araplar arasında cari olan bu uygulamayı kabul etmiştir. Hz. İbrahim aleyhisselâmın sünnetinde de yasak olması nedeniyle cahiliye devrinde de Hanîf dinine mensup kimselerin içki içmedikleri, hırsızın elinin kesilmesinin de Hz. İbrahim aleyhisselâmın şeriatından kaldığı belirtilmektedir. Faili meçhul cinayetlerde cezaî ve mali sorumluyu tespit amacıyla cinayetin işlendiği bölge insanlarından elli kişinin veya maktulün yakınlarının "ben öldürmedim ve öldüreni de bilmiyorum" diyerek Allah'a yemin etmesi anlamına gelen kasameye hükmeden ilk kişinin Velîd b. Muğire olduğu nakledilir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bunu İslâm'da devam ettirmiştir. İbn Abbâs'tan nakledildiğine göre ise İslâm'da ilk kasame Benî Hâşim'in kasamesi'dir.] [209]

---

[209] (ORHAN, 2008), s. 87-93

53- (Ey Ebûl-Velid), **sen aramızda görüşüne uyulan ve merhamet gören bir kişiydin. Sen bunu bilmiyor değilsin.**

Velidin babası da değerli kişilerdendi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme karşı anlayışlı olması düşünülmektedir.

54- Ey Utbe! Gizli düşmanlık eden birinin bizim hakkımızda söylediklerini dinleme. Hiç çekemeyen, çok yalancı, nefret eden ve belalı birinin...
55- Eğer sen onları hiç engellemez ve söz dinlemezseniz korkarım ki sen de biz de üzüntü verici bir olayla karşılaşacağız.

Utbe b. Rebia Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme düşmanlıkta fazla ileri gitmeyenler arasında olsada kıskançlığı [210] yüzünden müşrikler safında yer aldı.

---

[210] Ümeyye b. Ebi's-Salti's-Sakafî de, bir gün Ebû Süfyan'a:

"Ben, en son gelecek olan rasülün sıfatını, kitablarda yazılı buldum ve sanırım ki, o bizim ülkemizde ba's olunacaktır.

Sonra, bana şu da zahir oldu ki; o, Abdimenafoğulları içinden çıkacaktır.

Bakıyorum: Onların içinde de, gelecek peygamberin ahlâkı ile muttasıf, Utbe b. Rebia'dan başka bir kimse bulamıyorum!

Fakat ona da, kırk yaşını geçmiş bulunduğu halde, vahyolunduğu yok!" demişti. (KÖKSAL), 1/291-296.

56-Ebû Süfyan benden yüz çevirip geçip gitti. Sanki büyük Yemen krallarından bir kral gibiydi.
57-Nasihat eder tarzda, çok şefkatli olduğunu bize haber veriyor. Bir yandan ise girift pis işlerini gizlemeye çalışıyor.

58-Necd'e ve oranın soğuk sularına kaçıyor, hem de "Sizden gafil değilim" iddiasında bulunuyor.

Mekke'de Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin çağrısına karşı çıkılma sebepleri arasında en az dinî ve iktisadî kaygılar kadar siyasî kaygıların da rol oynadığı bir gerçektir. İslâm öncesi dönemde asırlar boyu devam eden genelde Kureyş kabileleri arasındaki siyasî gruplaşmalar, özelde de Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kabilesi Hâşimoğulları'na karşı çeşitli nedenlerle duyulan rekabet veya düşmanlık hisleri, Mekke kabilelerinin İslâm karşısında müsbet veya menfî tavır belirlemelerinde önemli rol oynamıştır.[211]

Putperest Arapların İslam'a karşı çıkmalarında söyleyebileceğimiz diğer önemli sebep, atalarına olan bağlılıklarıdır. Asabiyet, kabilesi haksızlık yapsa da, kişi haksızlığa uğramış olsa da, bir kişinin kabilesi adına kabilenin düşmanlarına karşı mücadele etmesidir. Bu tanımdan

---

[211] Kapar, M. Ali, "Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti", İstanbul 1987, s. 113-119. Ayrıca bk. Algül, Hüseyin, *İslâm Tarihi,* I-IV, İstanbul 1986, I, 92-93

yola çıkarak ve Arapların toplum yapısından hareketle, asabiyet duygusunun, ortak menfaat, aidiyet, grup ve değer bilinci taşıyan bir anlayışla güçlü bir dayanışma meydana getirdiğini ve sonuçta

"Bizim en kötümüz başkalarının en iyisinden daha iyidir" yargısını söylemeye kadar vardırırlar. İşte bu asabiyet anlayışı Arapları öylesine sarmıştı ki, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem İslam'a davete başladığında, Mekke'nin önde gelen liderlerinden Ebû Cehil şöyle söylemekteydi:

"Biz (Mahzumoğulları kabilesi) ve Abdümenafoğulları şan ve şeref konusunda birbirimizle yarıştık durduk. Onlar yemek yedirdiler, biz de yedirdik. Onlar çeşitli görevler üstlendiler, biz de üstlendik. Onlar verdi, iyilik etti, biz de verdik, iyilik ettik. Develer üzerinde karşılıklı diz çöküp yarış atları gibi yarıştık durduk. Şimdi onlar gökten kendisine vahiy gelen bir rasülümüz var dediler. Biz buna nasıl yetişebiliriz? Vallahi biz ona asla inanmayız ve onu tasdik etmeyiz."[212]

Cahiliye Araplarında Kureyş kabilesinin iki büyük kolu olan Ümeyyeoğulları (Emeviler) ve Hâşimoğulları (Hâşimiler) arasında öteden beri süregelen bir rekabet vardı. Bu rekabet öylesine büyük boyutlara varmıştı ki, Ebû Cehil'in sözlerinde açıkça görüldüğü gibi, hayatın bü-

---

[212] Muhammed ibn İshak. Sîret-ü İbn İshak. (Tahkik ve Ta'lik: Muhammed Hamidullah). Konya, 1981. s. 170.

tün alanlarına aksetmiş bulunuyordu. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Hâşimilerden olması, işte bu rekabetin sonucu, Emevilerin şiddetle karşı çıkmalarına neden olmuştur.[213]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin tebliğ ile görevlendirilmesi öncesinde Kureyş içinde en güçlü kabile, Mahzumoğulları idi. Mekke yönetiminde onlara denk olabilecek tek kabile ise, Ebû Süfyan'ın soyu olan Ümeyyeoğulları'ydı. Bu iki kabile ticarî alanda temayüz etmişler, hem iktisadî hem de askerî alanda diğer Kureyşliler'e üstünlük sağlamışlardı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kabilesi ise bilhassa Hz. Abdulmuttalib'in vefatından sonra gözle görülür bir şekilde zayıflamıştı. Onun ölümünden sonra yerini doldurabilecek ve aileye eski nüfuzunu kazandırabilecek bir halef yoktu. Ne tüccar olması nedeniyle panayırlarda dolaşmakla meşgul olan Hz. Abbas, ne fakirlikle boğuşan Hz. Ebû Tâlib, ne de Ebû Leheb, babalarının yerini doldurabilecek nitelikteydiler. Askerî üstünlüğü Mahzumlu lar'a ticarî ve iktisadî gücü de Ümeyyeoğulla rı'na kaptıran Hâşimoğulları, geçimlerini hac mevsiminde mahallî ticaretle sağlamaya çalışıyorlardı.

Onlar, Sikâye ve Rifâde hizmetlerini yürütmekle dinî alana ağırlık vermişler, dünyevî-

---

[213] Bkz.: Sarıçam, İbrahim. Emevî-Hâşimî ilişkileri, (İslam Öncesinden Abbâsîlere Kadar). Ankara, 1997.

maddî sahada üstünlüğü rakiplerine terk etmek zorunda kalmışlardır.

Hz. Ebû Tâlib, bu beyitte Ebû Süfyan'ın maddî zenginliğin verdiği gururuna işaret etmektedir.

59-Biliyorum bize kötülük yapıldığını bilmeyen yok. Haklı da olsan, haksız da olsan senin hakkından düşman gelsin.

Ebû Süfyan Sahr b. Harb Hz. Ebû Tâlib ile konuşurken

"Ey Ebû Tâlib! Biliyorsun ki, sen bizdensin!" [214] gibi sözlerle siyaset yapmaktaydı. Bu durumu Hz. Ebû Tâlib açığa çıkarmaktadır.

60-Hep birlikte üzerimize gelin bakalım. Rüzgârlar bol yağmurlu olmuş fark etmez, sizin saldırınız bize birdir.

61-Ey Mut'ım. İmdada çağırdığın gün de, o büyük ve ciddi sıkıntılı işlerde de seni hiç yalnız bırakmadım.
62-Aralıksız konuşan kişilerden oluşan, mücadeleci ve şiddetli hasımların sana geldiği günde de.
63-Ey Mut'ım. Bu insanlar bir planda seni kullandılar. (Kusura bakma, seni hakemim yapamam)**. Ben ne zaman işimi başkasına bırakmışsam kurtulamamışımdır.**

---

[214] (KÖKSAL), 2/119-122.

Hz. Ebû Tâlib, Mut'im diye seslendiği Mut'im b. Adiyy'den başkası değildi. Boykotta tam olarak yardım etmediği için geçmişi hatırlatarak sitemle bahsediyordu. Ancak bu sözlerin bereketi Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin Taif dönüşünde eman bulması için belki büyük etkisi olacaktı. Hz. Ebû Tâlib'in Hakk'a yürümesinden sonra Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme ilişkilerinin bereketiyle himayesini devam ettirmekteydi.

[Taif'te umdukları desteği bulamayan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve Zeyd b. Hârise büyük bir üzüntüyle yeniden Mekke'ye dönmek istediler. Ancak Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem amcası ve kabile başkanı olan Ebû Leheb tarafından tard edilmiş, cemiyet dışı bırakılmıştı. Bu durumda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem terk ettiği Mekke'ye yeniden, kimin himâyesinde gireceği ile ilgili sorunu çözmek durumundaydı. Bu nedenle de vakit geçirmeden kendilerini koruyacak bir himaye bulmak zorundaydı. Düzenli bir devlet sisteminin olmadığı, kabilecilik anlayışına uygun bir yapılaşmanın kemikleştiği Arap toplumu için güvenlik açısından emân almak, kendisini koruyacak ve kefâletini üstlenecek bir hâmi bulmak hayâtî bir önem taşımaktaydı.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Mekke'ye yöneldi, şehre iyice yaklaştığında âdeti olduğu üzere Nûr dağına çıkarak Hîra mağarasına girdi. O sırada yanında bulunan Zeyd, Mekke'ye nasıl girebileceklerini Rasûlüllah

sallallâhü aleyhi ve selleme sordu. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ise Allah Teâlâ'nın mutlaka bu durumdan bir çıkış yolu nasîb edeceğine dâir sağlam inancını Zeyd'le paylaştı.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şehre girerken yeni bir sorunla karsılaşmamak için Mekke'nin ileri gelenlerinden bâzı kimselere haber gönderdi. İlk muhatabı Ahnes b. Şerîk idi, fakat kendisi anlaşmalı bir kimse olarak böyle bir emân verme hakkına sâhip olmadığını dile getirdi. Ardından Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ikinci adres olarak Kureyş'li Süheyl b. Amr'ı düşündü. Ancak ümitvâr olduğu bu kimse de Amiroğulları'nın aslâ Ka'boğulları'na emân veremeyeceğini söyleyerek o zaman için henüz böyle bir duruma hazır olmadığını belirtti. Hz. Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) bu kez **Mut'im b. Adiyy**'le görüştü. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi yakından tanıyan ve şahit olduğu tutumlardan haberdâr olan Mut'im hemen çocuklarını topladı ve onlara âcilen silahlarını kuşanmalarını ve Kâbe'nin rükünleri arasına giderek kendisini beklemeleri tâlimatını verdi. Böylece aranan himâye bulunmuş oldu. Mut'im b. Adiyy, devesinin üzerinde Kâbe'ye gelerek Kureyş halkına Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme emân verdiğini bütün Mekke'ye îlân etti. Artık Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme ilişen; kendisine karsı bir tutum sergilemiş olacaktı. Böylece güvenliği sağlanan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve Zeyd b. Hârise Mekke'ye girerek doğruca Kâbe'ye yöneldiler.

Kâbe'yi selamlayarak yedi kez tavâf eden iki mümin insan, burada iki rekât namaz kıldılar ve evlerine gitmek üzere oradan ayrıldılar. Bütün bu hâdiseler olurken Mut'im b. Adiyy ve oğulları Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yanında hazır bulundular.

Ebû Cehil, Mut'im b. Adiyy'in de yeğeninin dinini benimseyip benimsemediğini öğrenmek için Mut'im b. Adiyy'e düşüncelerini aktardı. Ebû Cehil, Mut'im tarafından sadece emân verildiğini öğrenince nisbeten rahatladı ve **"senin emân verdiğine biz de ilişmeyiz!"** diyerek memnuniyetini sergiledi. Mut'im ve oğulları Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme evine girene kadar refâkat ettiler, ayrıca tüm Mekke halkına Muhammed sallallâhü aleyhi ve selleme emân verdiklerini duyurarak O'na zarar verilmesinin önüne geçmiş olmayı amaçladılar. Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem Mut'im b. Adiyy'in kendisine ve İslam dinine yaptığı bu yardımı hiç unutmayacak, zaman zaman onu minnetle anacak, Kureyşlilere de hatırlatacaktır.[215]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve müslümanlar Bedir savaşı neticesinde müşriklere karsı ilk zaferlerini kazanmışlardı. Bu şekilde artık siyasi olarak güçlü bir varlığa sahip olduklarını göstermiş oldular.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem savaş sonrasında esirlere hitaben bir konuşma yaptı.

"Eğer Mut'îm b. Adiyy şu anda sağ olsaydı,

---

[215] Buhâri, VI, " Kitâbu'l-Humus", 15. bab, 2923.

şu kokmuş adamlar için benimle konuşup, onları bağışlamamı isteseydi, muhakkak ben Mut'im'in hatırı için fidye istemeden onları serbest bırakırdım." dedi. Bu sözleri şüphesiz orada bulunanlar işittiler ve sükût ettiler. Çünkü Bedir'de müslümanlara karşı savaşanlar arasında **Sakifliler** de vardı. Mut'im ise, Taif ziyaretinde Taif'li akrabalarının sahip çıkmadığı rasüle hâmi olmak gibi önemli bir karar vermişti. Üstelik bu karârın getirdiği sorumlulukları da her türlü tehlikeyi göze alarak kabul etmişti. Böylece Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem onların bu âlicenaplığa sığmayan davranışlarını onlara hatırlatıyordu. Zira Sakifliler Taif ziyareti esnasında sergiledikleri hatalarını müslümanlara karsı savaşarak devam ettirmiş oluyorlardı.[216]][217]

64-Allah bizim için Abdişems ve Nevfel (oğullarının) **cezasını en kötü bir şekilde geciktirmeden acil olarak hemen versin.**

Abdişems ve Nevfel Abdimenafın oğullarıdır. Hâşim ile kardeş olup yardım etmeleri gerekirken yardım etmeyişlerinden, Hz. Ebû Tâlib, üzüntüsünü dile getirmektedir.

HZ. ABDÜLMÜTTALİB BİN HÂŞİM:

[Hâşim ticari yolculuklarıyla ilgili Suriye'ye

---

[216] Buhâri, VI, " Kitâbu'l-Humus", 16. bâb, 46.hadis, 2924.

[217] (UMURBEK, 2008), s.41-43

giderken ekseriye Medine'de kalırdı. Medine'deki Hazrec kabilesinin bir kadınıyla daha önce evlenmişti. Bu kadından iki çocuk doğdu; biri Hayye (kız) ve diğeri Ebû Sayfî (erkek). İşte bu yolculuklardan biri sırasında Hâşim yine Medine'de idi. Orada yine Hazrec kabilesine bağlı Beni Neccâr ailesinin genç ve güzel kızı Selmâ binti Amru bin Zeyd'i, pazar yerinde yüksek bir yere oturup kendisi için satılacak ve alınacak mallara işaret ederken gördü. Hâşim bu kızın gerek büyüleyici güzelliği, gerekse asaleti ve zekâsına hayran kaldı ve onunla evlenmek istedi. Ama, bu kızın evlenmek için bir şartı vardı, o da şu: Kendisi evlendikten sonra tamamıyla özgür olacaktı ve kocasının huy ve alışkanlıklarını beğenmediği takdirde ondan ayrılacaktı. Hâşim bu şartı, kabul etti. Düğün Medine'de yapıldı ve aynı şehirde bu kızdan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin dedesi Hz. Abdülmuttalib yaklaşık M. S. 495'de dünyaya geldi. Hâşim bu ticari yolculuktan sağ dönemedi ve Gazze'ye vardığında hastalanarak öldü. Böylece Abdülmuttalib gençlik çağına kadar Medine'de annesinin yanında kaldı. Hâşim ölmeden önce kardeşi Muttalib'in Kâbe'nin mütevellisi olacağını ve hacılara yemek verme ve su içirme hizmeti yapacağını vasiyet etmişti. Ayrıca, MütTâlib'i kendi ailesinin ve emlâkinin vekili de tâyin etmişti. Bu tarihten itibaren Hâşim ve MütTâlib aileleri birbirlerine ayrılmayacak şekilde yaklaştılar. Buna karşı, aralarında Ümeyye ailesinin de bulunduğu Abd-i Şems ile Nevfel aileleri birbirleriyle ittifa-

ka girdiler ve sonuna kadar böyle kaldılar. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin nübüvvet döneminde diğer Kureyşli kabilelerin Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve bir avuç müslümanlara karşı sosyal boykot uygulamaya başladıkları zaman en çok eziyeti Benî Hâşim ile Beni MütTâlib çekmişlerdi. Beni Nevfel ile Beni Abd-i Şems ise muhtelif kampta idiler.

Asıl adı Şeybe olan ve kendi meziyetleri yüzünden **"Şeybetül Hamd"** olarak tanınan Abdülmuttalib Medine'de çocukluk çağını yaşarken bir defasında Hassan bin Sâbit'in babası olan Sabit bin Münzir Mekke'ye gitti Ve daha önceden iyi arkadaş olduğu MütTâlib ile görüştü. Görüşme sırasında MütTâlib'e, "Sen yeğenini görürsen çok sevineceksin. Zira kendisi çok yakışıklı ve etkileyici bir gençtir" dedi. Bunun Üzerine MütTâlib'te, yeğenini görme arzusu uyandı. Mekke'den Medine'ye gitti ve Abdülmuttalib'i deveye bindirip eve getirdi. Kureyşliler genç bir oğlanı MütTâlib ile görünce, "Bu Abdülmuttalib (MütTâlib'in kölesi) dır" dediler. MütTâlib adamlara kızdı, oğlanın, kardeşinin oğlu olduğunu, adının **"Şeybe"** olduğunu ve bu itibarla **"Abdülmuttalib"** diye çağırılmamasını istedi. Ne var ki, **"AbülmütTâlib"** ismi o kadar yaygınlaştı ki, asıl adı unutulmuş oldu. Bundan kısa bir süre sonra MütTâlib ticari yolculuğu sırasında Yemen'e gitti ve orada öldü. ölümünden sonra. Hz. Abdülmuttalib halefi oldu ve hacılara hac mevsiminde yemek verme ve su içirme görevine devam etti. İbn

Sa'd, Abdülmuttalib'i şöyle tarif ediyor:

“Abdülmuttalib Kureyşlilerin en yakışıklısı, en cüsselisi, en güçlü, en ciddisi en kibarı, en cömertiydi ve erkeklerin bütün ayıp ve kötülüklerinden uzaktı.” İbni Hîşâm kendisi hakkında şunları yazıyor:

“Abdülmuttalib kendi halkı arasında öylesine yüksek mevkiye ve şerefe yükseldi ki atalarından kimse onun yerine erişemedi. Halkı onu seviyor ve takdir ediyordu.” İbn Kesîr'in yazdıkları ise şunlardır:

“Abdülmuttalib de her sene Ramazan ayında Hıra mağarasına gidip ibadet eder ve ay boyunca fakir fukaraya yemek ve içecek dağıtırdı.”

Taberî, İbn Kesir ve Belâzurî'nin beyan ettiklerine göre Abdülmuttalib'in amcası **Nevfel**, Hâşim'in bıraktığı mirasdan bir bölümünü gaspetmişti. Abdülmuttalib bu yüzden Nevfel'i Kureyş kabilesinin büyükleri nezdinde şikâyet etmişti. Fakat büyükler amca ile yeğen arasındaki davaya karışmaktan kaçındılar. Bunun üzerine Abdülmuttalib derdini annesinin akrabalarına anlattı ve Medine'den Beni Adiyy bin Neccâr'ı yardımına çağırdı. Bu çağrıya uyan Abdülmuttalib'in dayısı Ebû Said bin Ades 80 kişiyle Mekke'ye geldi ve zor kullanarak **Nevfel**'i yeğeninin hakkını geri vermeye mecbur etti. Bundan sonra Nevfeloğulları da Benî Hâşim'e küserek **Abdüşşems**oğulları ile birleşti ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin nübüvvetine kadar Beni Hâşim'in muhalifleriyle beraber kaldı. Abdülmuttalib, **Beni Nevfel**'in

muhalif kampa gittiğini gördükten sonra Hüza'a'nın ileri gelenleri ile temasa geçti ve onlarla bir dostluk ve işbirliği anlaşması yapıldı. Bu anlaşma Kâ'be'de hazırlandı ve imzalandı ve taraflar buna bağlı kalmak için and içtiler. İbn Sa'd ile Belâzurî'nin ifadesi bundan biraz değişiktir. Bu yazarlara göre anlaşma Benî Hüza'a'nın isteği üzerine hazırlanmıştı ve buna Beni Abdülmuttalib ve Benî Hâşim aileleri katılmıştı. Benî Abd-i Şems ile Beni Nevfel ise bu anlaşmanın kapsamına girmediler. Aynı yazarlara göre anlaşma Dar-ün Nedve'de hazırlandı ve Kâbe'ye asıldı. Abdülmuttalib bu anlaşmaya evlatlarından girdikleri taahhüde sadık kalmalarını istemişti. Bu anlaşmanın etkisinden dolayıdır ki, Hudeybiye Anlaşması uyarınca çeşitli Arap kabilelerinin istedikleri tarafa katılmakta serbest oldukları belirlenince Beni Huza'a Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin safını seçti.][218]

65-Üzerinde adaleti tam gösterecek bir ibresi olan ve arpa kadar şaşmayan hakkaniyet terazisiyle (tartsın da versin).

66-Bizi Halefoğullarıyla ve Gaytalelilerin yerine koyan bir kavmin akılları iyice adileşti.

İbn Gaytala Haris b. Gays, Ümeyye b. Halef'in akrabaları Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme düşmanlıklarında ileri giden müşrik-

---

[218] (Mevdudi, 1984), 58-59

lerdir.

Haris b. Tulatıla (Gaytala)[219] ise Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile alay etmede haddini aşmasından dolayı adileşti denilmektedir. İyilikleride yok, kötülükte ise aşırı giden bu insanların durumu gerçekten nifak alameti taşıyan insanların tehlikesini açığa çıkarmaktadır. Öyleki akrabayı birbirine düşman etmek onlar için kolay işlerdendi.

Ebû Cehilin pravakatörlüğünde anlattığımız gibi, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin amcası Hz. Ebû Tâlib'in vefatından sonra, günlerce evinden dışarı çıkmadı. Hep evinde oturdu. Pek az dışarı çıktı. Dışarı çıktığı zaman da, Kureyş müşrikleri, Hz. Ebû Tâlib'in sağlığında yapmak isteyip de yapamadıkları hakaret ve işkenceleri, istediklerini yapmaya başladılar.

67-Biz ilk sıkıntıları bertaraf eden öz be öz Kusay ailesinden ve Hâşim (oğullarının) üst tabakasındanız.

Huzâalıların son başkanı Huleyl, kızı Hubbe’yi İsmail aleyhisselâmın soyundan gelen Kinâne kabilesinin küçük bir kolu olan Kureyş kabilesinden Kusay b. Kilâb ile evlendirmisti. Kusay’ın asıl adının Zeyd olduğu, annesi Fatıma, küçük yaşta babasını kaybeden Zeyd’i Tebük veya Yermük taraflarına götürdügü için **“uzak olmak”** anlamına gelen **“Kusay”** adını aldığı rivayet edilmektedir.

---

[219] (KÖKSAL),1/290.

Kusay, hacılara zorluk çıkaran Huzâa kabilesi ile yaptığı mücadeleyi kazanarak Kâbe'ye bakmayı ve Mekke'yi idare etmeyi eline almıştı. İbn Hişam, Kusay'ın, yönetimi Huzâîler'den devralma biçiminin bir darbeyi andırdığını ileri sürmektedir. [220]

Kusay on aşiret reisinin toplandığı, Mekke'nin önemli kararlarının alındığı, bir çeşit parlamento olan "Daru'n-Nedve"yi M.440 yılında Mekke'de kurmuş ve kapısını Kâbe'ye doğru açtırmıştır. Kusay'ın doğumunun M.400 olduğu tahmin edilmekte olup ölümü ise M.480 yılıdır.[221] Mekke'de kendisine herkesin ciddi manada itaat ettiği ilk kişi Kusay'dır. Kusay, yabancıların ellerine bazı imtiyaz ve vazifeler bırakmış olmasına rağmen kendi kabilesi üzerinde büyük bir otoriteye sahipti.

68-Onların Sikâye havuzu bize aitti. Biz onların zirveleriydik, omuzlarının üzerindeydik.

Bu beyitten, Ebû Tâlib çocukken devamlı dedesi Hâşim'in omzunda gezdiği, hacılara takdim edilen kuru üzüm ve hurma şerbetinden istediği kadar içtiği anlaşılmaktadır.

69-Onlar kin ve düşmanlık nedir, bilmediler. Kan akıtmadılar. En kötü kabileler hariç, kimseye karşı durmadılar.

---

[220] İbn Hişam, Sîre, c.I, s.130.

[221] The Encyclopaedia of İslam (New Edition), Kureyş maddesi, Leiden, 1979, c.V, s. 434-435; İbn Hişam, Sîre, c.I, s.130 vd.

70-Hintli deli cariyenin oğullarıyla Kays b.Âkıl'in köleciği Cumahoğullarından başkasına (karşı durmadılar).

Hz. Ebû Tâlib, bu beyitte Ümeyye b. Halef'e işaret ediyor. Ümeyye b. Halef, Cumahoğul larındandır. Onların geçmişlerinde asalet olmayışından bahsederek, Hâşimoğulları bu asaletsiz kişilere karşı durdular denilmektedir.

71-Sehm ve Mahzum (sülalesi) **toplanıp nerede bir belalı veya bayağı biri varsa bize saldırması için kışkırttılar.**

Hz. Ebû Tâlib, burada Ebû Cehil ve avanesineve entrikalarına işaret ediyor.

Ebû Cehil, 570 yılında Mekke'de doğdu.

Nüfuzlu ve servet sahibi bir aileye mensup olduğundan, elindeki imkânları mazlumları ezmede araç olarak kullanan biri olarak tanındı. İslamiyet'in doğuşu ile birlikte, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin en azılı düşmanlarından biri olarak nam saldı. Kibir, gurur, kavmiyetçilik gibi kötü özellikleri Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme tabi olmaya engel teşkil etti. Açık bir şekilde, kendi kabilesine mensup olmayan birinin nübüvvetini kabul etmeyeceğini bildirdi.

Ebû Cehil, risaletin altıncı yılında adamlarıyla birlikte, Safa Tepesi civarında bulunan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin yanına giderek türlü hakaretlerde bulunup, ağır sözler sarf ederek rencide etti. Üzerine toprak ve pis

şeyler attı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme işkence yapıp olay yerinden ayrılan Ebû Cehil ve adamlarının yaptıklarını duyan ve henüz Müslüman olmayan, Efendimizin amcası Hz. Hamza aleyhisselâm yapılanlara çok sinirlendi. Ebû Cehil ve arkadaşlarının yanına gitti. Omzunda bulunan yayı Ebû Cehil'in kafasına vurup yardı. Müslüman olduğunu, gücü yetiyorsa bundan sonra karşısına çıkmasını söyledi. Ebû Cehil hiçbir şey yapmadığı gibi adamlarına da karışmamalarını söyledi.

Hac mevsiminde, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile yapılacak muhtemel görüşmeleri engellemek isteyen Ebû Cehil, adamlarıyla birlikte Mekke'nin giriş ve çıkış noktalarını kontrol altına aldı. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi insanların gözünde küçük düşürmek için her türlü yola başvurdu. Kâbe'de namaz kılan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin üzerine deve leşi attırdı. Hicretten birkaç yıl evvel mensubu bulunduğu **Beni Mahzum** kabilesinin başına getirildikten sonra, düşmanlığını daha da arttırdı.

72-Lüey b. Galib (oğulları) **içinde düşük seviyeli bazıları vardı.** (Güya) **şecaatli bir lider şahin onları bize sürdü.**

"Sen, ilkin, en yakın hısımlarını inzar et!"[222] Yani, **"küfürleri yüzünden üzerlerine azap inebileceğini hatırlatarak onları korkut, uyar!"**

---

[222] Şuarâ, 214

mealli âyet nazil olduğu zaman; Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Kureyşlilere seslenmek için bir gün Safa tepeciğine kadar gitti. Orada, yüksekçe bir taşın üzerine çıktı.

Şehadet parmaklarını kulaklarına tıkadı. Yüksek sesle:

"Yâ Sabâhâh! Ey Kureyş cemaatı!" diyerek bağırdı.

"Kim bu seslenen?" diye sordular.

"Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)˙**Safa tepesinden sesleniyor!"** dediler.

Kureyş kabileleri içinde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme akraba olmayan bir kabile bulunmadığından, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde kabile kabile bütün Kureyşlilere seslenmişti.

İşitenler, gelip Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin karşısında toplandılar.

Gelemeyenler de, toplantının sebebini anlamak için, yerlerine adam gönderdiler.

Yanına gelen Kureyşliler Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme;

"Yâ Muhammed! Ne haber var?" diye sordular.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;

"Benimle sizin haliniz, düşmanı görünce ailesini haberdar etmek için koşmaya başlayan ve düşmanın kendisinden önce ailesine yetişip zarar vermesinden korkarak 'Yâ Sabâhâh! diye bağıran bir adamın haline benzer.

Ne dersiniz? Ben, size şu dağın eteğinden veya şu vadiden, sizi yağmalamak isteyen birtakım atlıların çıkıvereceğini yahut akşama,

sabaha, düşman baskınına uğrayacağınızı haber verirsem, beni tasdik eder, doğrular mısınız?" diye sordu.

"Evet! Seni tasdik eder, doğrularız! Çünkü, biz seni bütün tecrübelerimizde doğru sözlü bulduk!

Sen, bizim katımızda herhangi bir suçla suçlanmış bir kişi değilsin! Hakkındaki tecrübelerimizde, sende hiçbir yalana rastlamış değiliz!" dediler.

Bunun üzerine, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;

"Öyle ise, ben sizi şiddetli bir azap önünde inzara, korkutup uyarmaya memurum;

Ey Abdulmuttaliboğulları!

Ey Abdimenafoğulları!

Ey Zühreoğulları!

Ey filanoğulları!

Ey filanoğulları!

diyerek birer birer Kureyş kabilesinin bütün ailelerine seslenip:

"Yüce Allah; en yakın hısımlarımı azab ile korkutmamı bana emretti. Sizler 'Lâ ilahe illallah=Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur demedikçe; ben size ne dünyada bir yarar, ne de âhirette bir nasip sağlayabilirim" buyurdu.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme atmak için eline bir taş alan Ebû Leheb;

"Yuh sana! Sen, bugün, gelip de, bizi bunun için mi topladın?!" diyerek bağırdı.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem hitap ve uyarısına şöyle devam buyurdu:

"Ey Kureyş cemaatı! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarınız!

Ey Ka'b b. Lüey oğulları! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarınız!

Ey Mürre b. Ka'b oğulları! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarınız!

Ey Abduşşemsoğulları! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarınız!

Ey Abdimenafoğulları! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarınız!

Ey Hâşimoğulları! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarınız!

Ey Abdulmuttaliboğulları! Kendinizi Cehennem ateşinden kurtarınız!

Ey Kureyş cemaati! Kendinizi Allah'tan satın alınız!

Ben, sizi Allah'ın azabından kurtarabilecek hiçbir şeye malik değilim!

Ey Abdimenafoğulları! Kendinizi Allah'tan satın alınız!

Ben, sizi Allah'ın azabından kurtarabilecek hiçbir şeye malik değilim!

Ey Abdulmuttaliboğulları! Kendinizi Allah'tan satın alınız!

Ben, sizi Allah'ın azabından kurtarabilecek hiçbir şeye malik değilim.

Ey Abbas b. Abdulmuttalib! Ben, seni Allah'ın azabından kurtarabilecek hiçbir şeye malik değilim!

Ey Zübeyr b. Avvam'ın annesi! Resûlullah'ın halası Safiyye!

Ey Muhammed'in kızı Fâtıma! Kendinizi Allah'tan satın alınız!

Siz, benim malımdan, dilediğinizi benden isteyiniz!

Fakat ben sizi Allah'ın azabından kurtarabilecek hiçbir şeye malik değilim.

Şu kadar ki, sizlerin bir hısımlığınız var!

Ben, hısımlık suyu ile sulayacağım!" buyurdu.

Bundan sonra, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem,

"Ey Fihr hanedanı!" diyerek seslendi.

Ebû Leheb:

"İşte, Fihroğulları, yanındalar!" dedi.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;

"Ey Galib hanedanı!" diyerek seslenince, Muharib b. Fihroğullarıyla Haris b. Fihroğulları, dönüp geri gittiler.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;

"Ey Lüey b. Galib hanedanı!" diyerek seslenince, Teymü'l-Erdem b. Galiboğulları, dönüp geri gittiler.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;

"Ey Ka'b hanedanı!" diyerek seslenince, Âmir b. Lüey oğullarıyla Avf b. Lüey oğulları, dönüp geri gittiler.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;

"Ey Mürre b. Ka'b hanedanı!" diyerek seslenince, Adiyy b. Ka'b oğulları ile Husays b. Ka'b'ın iki oğlu olan Sehm ve Cumahoğulları dönüp geri gittiler.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;

"Ey Kilab hanedanı!" diyerek seslenince, Teym b. Mürre oğullarıyla Mahzum b. Yakaza b. Mürre oğulları, dönüp geri gittiler.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;

"Ey Kusayy hanedanı!" diyerek seslendiği

zaman, Zühre oğulları, dönüp geri gittiler.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;

"Ey Abdimenafoğulları!" diyerek seslenince, Abduddaroğulları ve onlarla beraber Esed b. Abduluzzâ b. Kusayyoğulları, dönüp geri gittiler.

Ebû Leheb:

"İşte, Abdimenafoğulları!" dedi.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;

"Ey Hâşim hanedanı!" diyerek seslenince, Abdüşşemsoğullarıyla Nevfeloğulları, dönüp geri gittiler.

Orada, yalnız Abdulmuttaliboğulları kaldı.

Ebû Leheb:

"İşte, Hâşimoğulları toplanmış bulunuyorlar!?" dedi.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem;, onlara:

"Ben, sizi 'Lâ ilahe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh=Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur! O, birdir! O'nun ortağı yoktur!' diyerek şahadet getirmeye davet ediyorum!

Ben de, O'nun kulu ve resûlüyüm!

Bunu böylece kabul ve ikrar ettiğiniz takdirde, sizin Cennete gireceğinize kefil olurum!

Siz, Kıyamet günü iyi amellerinizle gelmez de dünyayı boyunlarınıza yüklenmiş olduğunuz halde gelirseniz, ben sizden yüz çeviririm (yüzünüze bakmam)!

O zaman siz bana:

“Yâ Muhammed! ” dersiniz.

Ben ise, şöyle derim:

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem **"Şöyle derim"** buyururken, yüzünü onlardan başka

tarafa çevirdi.

Siz, bana:

"Yâ Muhammed!" dersiniz. Ben ise, size şöyle derim.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem **"Şöyle derim"** buyururken, yüzünü onlardan başka tarafa çevirdi.]"[223]

73-Kin sahipleri, ben mi onlar mı hangimizin kazanacağını, birkaç gece zarfında kimin üste çıkacağını görecekler.

74-Karşılıklı inme vakti geldiğinde onlardan veya benden hangimiz kılıncıyla karşılayacak (görecekler).

75-Ben mi, onlar mı, harpten usanan ve söz söyleyene ufuklarda teşekkür edecek olan kim olacak?

76-Nüfeyl'in grubu çakıl çiğneyenlerin en şerlileridir. Hazırlıklı ve ayakkabısı olan birinden daha tehlikeli yalınayaklılardır.

77-Ey Abdümenaf (oğulları)**! Siz kavminizin en hayırlılarısınız. Öyleyse her karışanı işinize karıştırmayınız.**

Abdümenaf, bütün hac organizasyonunu uhdesinde toplayan ve bu ibadeti suistimallerden kurtaran Kusayy'ın oğlu, Hâşim'in babasıdır.

---

[223] (KÖKSAL), 1/264-270.

[Her şeye rağmen Kureyş kendi kavmi arasında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme yardımcı olanlara karşı bazı konularda ambargo uygulamaya karar verip bunu hayata geçirince bu durum karsısında Abdümenafoğulları iki gruba ayrılmıştır. Ebû Leheb hariç, Hâşim ve Muttaliboğulları Hz. Ebû Tâlib'den yana olup onunla birlikte Şıb'de muhasaraya katılmayı göze alırken, Abdüşşems ve Nevfeloğulları Kureyş'ten yana olmuş ve amcazadeleri olan Hâşim ve Muttaliboğullarına karşı cephe almışlardır.][224]

78-Eğer Allah işinizi düzeltmezse korkarım, Vail'in kötü olaylarında olduğu gibi, siz de aynı duruma düşeceksiniz.

Bekr bin Vail, Adnanîlerin büyük bir kabilesidir.

Çok sayıda meşhur kolları vardır. Yeşker b. Bekr b. Vail, Benî Ukabe b. Saab b. Ali b. Bekr b. Vail ve Benî Hanife, Benî Icle, İbn Luceyn b. Saab bunlardandır. Bölgeleri ise, Yemame'den Bahreyn'e; oradan Seyf-i Kazıme'ye; oradan da Irak taraflarına Ubulle ve Fuheyd'e kadar uzanır. Çoğunlukla Bekr kabilesi, Temim kabilesi diğer kabileler ile sınır bölgelerine saldırılarda bulunmuştur. [225]

Vail, basit olaylarda basit bir hadise yüzünden pek çok kan akıtmıştır.

[224] (ŞENYAYLA, Ocak -2008), s. 66

[225] (ACAR, 2007),s. 84-85

79-Ömrüme yemin olsun, o kadar zayıflatıldınız ve aciz düştünüz ki sonunda yanlışlıkla eklemi kıran bir hareket yaptınız.
80-Siz eskiden bir çömlek için odun toplar idiniz. Siz şimdi birçok çömlek ve tencere için odun topluyorsunuz.

[Boykot olayının farklı sonuçları da olmuştur. Her ne kadar Kureyş'in hemen hepsi bu boykot'a imza koymuşsa da içlerinde Hâşimilerin başına gelenlerden dolayı üzülen kişiler de vardı. Bundan başka Kureyş'ten bazılarının Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi tasdike meylettikleri hattâ bir kısmının İslâm'ı kabul ettikleri söylenmektedir. Nitekim ilk başta gönüllü olarak boykota katılanlar, artık boykotun doğurduğu sonuçlara tahammül edemez hale gelmişlerdi. Aslında bu kişiler boykotun başlangıçta bir tehdit niteliği taşıdığını sanıyorlardı. Ama boykot kararlarının uyguladığını görünce bunu içlerine sindirememiş ve bu sebeple bazı müşrikler boykota maruz kalanlara gizlice yardım göndermişler, bunu görüp Şı'bu Ebi Tâlib de mahsur kalanlara akraba olanlar da bunu görmezlikten gelmişlerdi. Dolayısıyla boykot sonucunda buna tepki gösteren bazı müşrikler Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme ve İslâm'a sıcak bakmaya başlamış, onlardan bazıları İslâm'ı tercih etmiştir ki, bunun temelinde müşriklerin boykota maruz kalan akrabaları olan Hâşimiler'e yapılanlara dayanamayıp tepki göstermeleri gerçeği yat-

maktadır. Haliyle yukarıda açıkladığımız kabilevi duygular bazı insanların İslâm'ı kabul etmelerine sebep olmuştur.

Boykotun en önemli sonuçlarından biri de **Hılfu'l-Fudul** cemiyetinin dağılmasıdır. Yani Mekke Site devletinin parçalanmasıdır. Zaten boykot anlaşmasını kayda geçirenlerin çoğunluğunun **"Ahlâf"** grubundan Abdüddaroğulları'na mensup olmaları dikkat çekicidir. Ahlâf kabilelerinin yanı sıra boykota **"Mutayyebûn"** ve **"Hılfu'l Fudul"** topluluğunun üyeleri de iştirak etmiştir. Dolayısıyla boykot, Hılfu'l Fudul cemiyetinin bozulmasına da yol açmıştır. Hz. Ebû Tâlib'in kasidesinde kendilerine karşı geldikleri için sitem ettiği kimseler arasında Hilf içindeki kabilelerin mensupları çoğunluğu teşkil etmektedir. Bunlar eski Ahlâf kabileleriyle işbirliği yaptıkları için Hz. Ebû Tâlib tarafından kınanmışlardır. Boykotun en önemli sonuçlarından bir diğeri de, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin kendisine akrabalık bakımından aynı yakınlıkta olmasına rağmen Muttaliboğulların'ı Zilkurbâ'ya dâhil edip **Abdüşşems ve Nevfeloğulları'nı buna dâhil etmemesi meselesidir.**

Zilkurbâ; Kur'ân-ı Kerîm'de ganimetin beşte birinin dağıtılacağı kimseler olup, konu ile ilgili ayet söyledir:

"Biliniz ki ganimet aldığınız şeylerin beşte biri Allah'a, Resul'e, Zilkurbâ'ya, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir."[226]

---

[226] Enfal, 41

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin konu ile ilgili uygulaması 629 yılında Hayber'in fethiyle birlikte elde edilen ganimetlerin taksimi sırasında kendini göstermiştir. Cübeyr b. Mut'im'in rivayetine göre olay söyle cereyan etmistir:

Ele geçirilen ganimetler dağıtılırken Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, Muttaliboğulları'na bu ganimetten pay verip, Nevfeloğulları'na pay vermeyince, Hz. Osman ve Cübeyr radiyallâhu anhüm, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme giderek bunun sebebini sormuşlar, O da şu karşılığı vermiştir:

"Muttaliboğulları cahiliye devrinde de İslâm'dan sonra da bizi yalnız bırakmadılar." buyurmuş ve parmaklarını birleştirerek, **"Hâşim ve Muttaliboğulları aynı şeydir."** demistir.[227]

Görüldüğü gibi bu boykotun en önemli sonuçlarından biri olan Hılfu'l Fudul cemiyetinin dağılması ve Muttaliboğulları'nın boykotlu yıllarda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme yakınlık ve yardımlarından dolayı onun tarafından Zilkurbâ'ya dâhil edilmiş olmalarıdır.][228]

81-Büyüklerine isyan etmeleri, yardımsız bırakmaları ve bizi sığınaklara terk etmeleri Abdümenafoğullarına afiyet olsun!

[227] Zebîdî, IX, 223–224.
[228] (ŞENYAYLA, Ocak -2008), s.94-95

[Boykotun en önemli öncüleri ve fikir babaları Ebû Cehil ile Ebû Süfyân'dır. Mâlum kişiler bunu bazı ekonomik beklentilerinden dolayı yapmışlardır. Bütün zalimce baskı ve uygulamalardan Ebû Cehil, Ebû Süfyan ve onların taraftarlarının amacı;

Hâşimîleri aç ve susuz bırakıp onlara baskı uygulayarak, onların Kureyş içerisindeki seçkin konumları ve ticaretlerini kendi tasarruflarına almaktı. Nitekim müşrik önderler amaçlarına ulaşmışlar ve boykot yıllarında Hâşimoğullarının Mekke ticaretinden çekilmesiyle müşriklerin ileri gelenleri servetlerine servet katmışlardır. Yukarıdaki ekonomik kaygılardan dolayı Mekkeli müşrikler Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin davetini reddetmişlerdir. Nitekim onların İslâm dinîni kabullenmeleri kurmuş oldukları çıkarcı düzenlerinin bitip tükenmesi anlamına gelmekteydi. Ayrıca Mekkeli müşrik önderler Mekke'deki ekonomik pastadan daha fazla pay alabilmek için Mekke pazarında seçkin bir yere sahip olan Hâşimîleri bu pazardan çıkarıp atmak niyetinde idiler. Görüldüğü gibi Mekkeli müşrikleri Hâşim ve Muttaliboğulları'na karşı boykot uygulamaya iten sebeplerin başında, tek sebep olmamakla birlikte, Mekkeli liderlerin ekonomik çıkarları gelmektedir. Bundan başka sosyal ve psikolojik sebepler de söz konusudur.][229]

82-Yaptıklarınızın sevindirdiği bazı insanlar

[229] (ŞENYAYLA, Ocak -2008), s. 33-34

olabilir. (Ama biliniz ki) **siz, sağması sakıncalı olan gebe develeri sağacaksınız.**

[Boykot olayı buna maruz kalanları ekonomik açıdan oldukça yıpratmış, ellerinde ve avuçlarında olanı da alıp götürmüştür. Başta Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve Hz. Hatice radiyallâhu anha olmak üzere Hz. Ebû Bekir radiyallâhu anh ve pek çok kişi bu boykotla birlikte ekonomik açıdan sıkıntılı durumlara düşmüşlerdir. Boykot, Hâşim ve Muttaliboğullarını fakirleştirirken, özellikle Abdüşşems ve Mahzumoğulları'nı güçlendirmiş olmalıdır. Mesela Ebû Süfyan Bedir gazvesi öncesinde bin develik bir kervanla sefere çıkabilecek kadar servete ulaşabilmişti. Şı'bu Ebî Tâlib sakinlerinin geçinebilmeleri için boykotlu yıllarda Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem, Hz. Ebû Tâlib ve Hz. Hatice radiyallâhu anha bütün servetlerini harcamışlardır. Tabi üç yıl boyunca muhasaraya maruz kalanlar bu zaman zarfında ticaret yaparak var olan birikimlerini artıramadıkları için ellerindeki biriktirdiklerini de bu şartlar altında tüketmişlerdir.][230]

Bedir savaşında gebe develerin durumu açığa çıkmıştır.

83- Kusay (oğullarına) **bizim işimizin yaygınlaşacağını bildir. Onlara, bizden sonra herkesin birbirine yardım etmeyeceğini müjdele.**

[230] (ŞENYAYLA, Ocak -2008), s.90

Hz. Ebû Tâlib, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin başaracağını sıkıntılara rağmen o günden görebiliyordu.

84-Büyük bir felaket geceleyin Kusay (oğulla-rının) **kapısını çalarsa, onlar bizi beklerken, (biz onlar gibi) deliklere sokulmayız.**

85-Onlar evlerinin içinde dayağa maruz kalsa-lardı, biz (onlar gibi yapmaz) çocuklu kadınla-rının yanında herkese örnek olurduk.

86- Eğer Lüey'den olma Kab kabilesi bir araya gelse, bir gün bir şekilde kesinlikle onları da-ğıtacağız.

[Hz. Hatice radiyallâhü anha annemizin an-ne tarafından soyu annesi Fâtıma bint Zâide b. el-Esamm b. Revâha b.Hacer b. Abd b. Ma'îs b. Âmir b. **Lüey b. Gâlib** b. Fihr'dir. Kureyş'in **Benî Âmir b. Lüey** kolundandır.] [231]

87- Eğer Kab (oğulları) pek çok Kab (oğulların-dan) **oluşsa bir gün mutlak bilinmeyenlerin içinde olacaktır.**

88-Ey Esedoğulları. Konuşan birinin dili hakkı söylemediği zaman, asla bu rahatsızlığa göz yummayın.

Esedoğulları Hz. Hatice radiyallâhü anhanın

---

[231] (SABUNCU, 2008), s. 6

kabilesi idi. Hz. Ebû Tâlib, bu yakınlığa işaret ediyor.[Onlarda da bir şekilde boykotun ihlali noktasında da özellikle bu iki kabileye akrabalık bakımından yakın olan bazı kimseler Hâşim ve Muttaliboğulları'nın çektikleri sıkıntılar karsısında harekete geçmiş ve onlara gizlice yardım göndermişlerdir. Bu vicdan sahibi kişilerden birisi Hz. Hatice radiyallâhü anhanın amcazadesi **Hakîm b. Hizam** diğeri de **Hişam b. Amr** idi. Nitekim bir defasında Hâkim b. Hizâm b. Hüveylid'in bir miktar buğdayı halası Hz. Hatice radiyallâhü anhya gönderme girişimine şahit olan Ebû Cehil, Hakîm'i uyararak bunu bir daha yapmamasını söylemiş aksi takdirde kendisini Mekkelilere ifşa etmekle tehdit ederek Hakîm b. Hizâm'a engel olmak istemiştir. Hakîm b. Hizâm ise Ebû Cehil'e aldırmamış ve aralarında bir tartışma çıkmıştır. Bu esnada oradan geçmekte olan Hişâm b. Ebû'l-Bahterî de Ebû Cehil'e karsı çıkmış ve Hakîm b. Hizâm'a engel olmamasını söylemiştir. Bu duruma sinirlenen Ebû Cehil, Ebû'l- Bahterî'nin üzerine çullanmış ve aralarında kavga çıkmıştır. Bu kavga esnasında Ebûl Bahterî, eline geçirdiği bir devenin çene kemiği ile Ebû Cehil'in kafasını yarmış ve onu iyice hırpalamıştır. Müşrikler kendilerini küçük düşürecek bu durumdan müslümanların haberdar olmaması için olayı gizli tutmuş ve kimseye duyurmamışlardır.][232]

---

[232] (ŞENYAYLA, Ocak -2008) , s.71-72

89-Ömrüme yeminle söylüyorum. Biz arkadaş ve kız kardeşimizin oğlu saydığımız insanlar az ve çoğu gurursuzmuş.

Hz. Ebû Tâlib, Kureyşin birbirleri ile olan akrabalıklarından dolayı destek verilmeyişinden sitemle bahsediyor.

90-Ancak Kilâb b. Mürre'den 3-5 yiğit, bizi yardımsız bırakma saygısızlığına düşmediler.

[Hz. Hatice radiyallâhü anha annemizin babadan soyu Huveylid b. Esed b. Abdiluzzâ b. Kusay b. **Kilâb b. Mürre b. Kâ'b b. Lüey b.** Gâlib b. Fihr b. Mâlik b. en-Nadr b.Kinâne'dir.

Hz. Hatice radiyallâhü anha, Kureyş'in Benî Esed kolundan olup babasının soyu Kusay b. Kilâb'ta, annesinin soyu ise Lüey b. Gâlib'de Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin soyu ile birleşir. Böylece Hz. Hatice hem anne hem de baba tarafından Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem akraba olmaktadır.][233]

91-Züheyr (b. Ebi Ümeyye)**, iplerinden sökülmüş keskin bir kılıç gibi duran ve** (soyu) **yalanlanmayan, kavmimizin ne iyi bir yeğenidir.**

[Nübüvvetin onuncu yılında idi ki, Kureyş müşriklerinin Hâşim ve Muttaliboğulları aleyhindeki yazılı antlaşmalarını bozup yürürlükten kaldırmak için, Kureyşlilerden birkaç kişi, hare-

---

[233] (SABUNCU, 2008), s.4

kete geçti. Onların içinde, bu hususta, Hişam b. Amr'in çabasından daha güzel çabalı kimse yoktu.

Hişam b. Amr; Nadle b. Hişam b. Abdimenaf'ın ana bir kardeşinin oğlu olduğu için, Hâşimoğullarından sayılırdı. Kendisi, kavmi arasında şerefli ve itibarlı idi.

Hişam b. Amr, **Züheyr b. Ebi Ümeyye**'nin yanına vardı.

Züheyr b. Ebi Ümeyye'nin annesi Âtike Hatun, Abdulmuttalib'in kızı idi.

Hişam b. Amr, Züheyr'e:

"Ey Züheyr! Dayılarının bir şey almaktan, satmaktan, evlenmekten, evlendirmekten, mahrum edildiklerini; darlık ve yokluk içinde kıvrandıklarını bilip durduğun halde, istediğini yemeye, içmeye, giyinip kuşanmaya, istediğin kadınla evlenmeye senin gönlün nasıl razı oluyor? Nasıl içine siniyor?

Allah'a yemin ederim ki; [Ebû Cehil] Ebû'l-Hakem Amr b. Hişam'ın seni dayıların aleyhinde antlaşmaya davet ettiği gibi, sen de onu kendi dayıları aleyhinde böyle bir antlaşmaya davet etmiş olsaydın, senin davetine hiçbir zaman icabet etmez, yanaşmazdı" dedi.

Züheyr b. Ebi Ümeyye:

"Allah senin iyiliğini versin ey Hişam! Ben bir tek adamım. Tek başıma ne yapabilirim?!

Vallahi, yanımda başka bir kişi daha olsaydı, muhakkak o antlaşma sahifesini bozmaya kalkar, bozuncaya kadar uğraşırdım!" dedi.

Hişam b. Amr:

"Ben sana ikinci bir adam buldum!" dedi.

Züheyr b. Ebi Ümeyye:

"Kim imiş o?" diye sordu.

Hişam b. Amr:

"Benim!" dedi.

Züheyr b. Ebi Ümeyye:

"Sen bize üçüncü bir adam daha ara!" dedi.

Hişam b. Amr, kalkıp Mut'im b. Adiyy'e gitti. Ona:

"Ey Mut'im! Kureyşlilere uyarak Abdimenafoğullarından iki batın ailenin gözünün önünde yok edilmelerine gönlün nasıl razı oluyor? Nasıl içine siniyor?! Vallahi, onları bundan kurtarmaya imkân bulabilseydim, içinizden onlara ilk koşacak olanı, beni bulurdun." dedi.

Mut'im b. Adiyy:

"Allah senin iyiliğini versin! Ben bir tek adamın! Tek başıma ne yapabilirim?" dedi.

Hişam b. Amr:

"Ben sana ikinci bir adam buldum!" dedi.

Mut'im b. Adiyy:

"Kim imiş o?" diye sordu.

Hişam b. Amr:

"Benim!" dedi.

Mut'im b. Adiyy:

"Bize üçüncü bir adam daha ara, bul!" dedi.

Hişam b. Amr:

"Buldum bile!" dedi.

Mut'im b. Adiyy:

"Kim imiş o?" diye sordu.

Hişam b. Amr:

"Züheyr b. Ebi Ümeyye'dir" dedi.

Mut'im b. Adiyy:

"Sen bize dördüncü bir adam daha ara, bul!" dedi.

Hişam b. Amr, kalkıp Ebû'l-Bahterî b. Hişam'ın yanına gitti. Onunla konuştu.

Ona da, Mut'im b. Adiyy'e söylediklerine benzer sözler söyledi.

Ebû'l-Bahterî:

"Bize bu hususta yardım edecek, bu görüşte kimseler var mı?" diye sordu.

Hişam b. Amr:

"Evet! Vardır" dedi.

Ebû'l-Bahterî

"Kim imiş onlar?" diye sordu.

Hişam b. Amr:

"Züheyr b. Ebi Ümeyye, Mut'im b. Adiyy'dir. Ben de yanındayım!" dedi.

Ebû'l-Bahterî:

"Sen bize beşinci bir adam daha ara, bul!" dedi.

Hişam b. Amr, kalkıp Zem'a b. Esved'e gitti. Onunla konuştu. Kendisinin onlarla olan akrabalığını ve haklarını andı.

Zem'a b. Esved:

"Beni davet ettiğin bu iş üzerinde duran kimseler var mı?" diye sordu. Hişam b. Amr:

"Evet! Vardır" dedi.

Zem'aya, onların isimlerini birer birer saydı.

Mekke'nin yukarısındaki Hacun mevkiinin başlangıcında, geceleyin toplanmaya hazırlandılar.

Orada toplanıp, yapacakları işi konuştular.

Sahife üzerinde durup, onu bozuncaya kadar uğraşmaya ahd ve akd ettiler.

Züheyr b. Ebi Ümeyye ise:

"Sizden, işe ilk başlayan ve ilk konuşan kimse ben olayım!" dedi.

Ertesi günü, sabahleyin, Kureyş müşriklerinin toplantı yerine gittiler.

Züheyr b. Ebi Ümeyye; üzerine ağır ve kıymetli bir elbise giyinmiş olduğu halde Kâbe'yi yedi kere tavaf ettikten sonra, halkın yanına geldi ve:

"Ey Mekkeliler! Bizler istediğimiz gibi yiyip içelim, giyinip kuşanalım da, Hâşim ve Muttaliboğulları alışverişten mahrum edilerek helak olsunlar, yakışır mı?!

Vallahi, akrabalık bağlarını kesen şu zalim sahife yırtılıncaya kadar, oturmayacağım!" dedi.

O sırada, Mescid-i Haram'ın bir köşesinde oturan Ebû Cehil:

"Sen yalan söylüyorsun! Vallahi, o sahife yırtılamaz!" dedi.

Zem'a b. Esved:

"Vallahi, asıl sen yalan söylüyorsun! Zaten, biz o yazıya-yazıldığı zaman-razı değildik!" dedi.

Ebû'l-Bahterî:

"Zem'a doğru söylüyor! Biz onda yazılı şeyleri ne kabul, ne de ikrar ettik!" dedi.

Mut'im b. Adiyy:

"Her ikiniz de doğru söylüyorsunuz. Bunun aksini söyleyen yalan söyler! Biz bu sahifeden ve onun içinde yazılı olanlardan uzaklaşır, Allah'a sığınırız!" dedi.

Hişam b. Amr da, Mut'im b. Adiyy'in sözleri-

ne yakın sözler söyledi.

Ebû Cehil:

"Her halde, bu, buradan başka bir yerde geceleyin konuşulmuş, üzerinde karara varılmış bir iş olsa gerek!?" dedi.

O sırada, Hz. Ebû Tâlib de, Mescid-i Haram'ın bir köşesinde oturuyordu.

Mut'im b. Adiyy kalkıp, Kâbe'nin içinde asılı sahifeyi yırtmak için yanına vardığı zaman; **"Bismik'allahümme"** sözleri dışındaki bütün yazılan ağaç kurdu (güvesi) yemiş bir halde buldu.

Bunun üzerine, Adiyy b. Kays, Zem'a b. Esved, Ebû'l-Bahterî ve Züheyr b. Ümeyye silahlanarak Hâşim ve Muttaliboğullarının yanlarına gittiler, onları Şı'b'dan evlerine döndürdüler.

Kureyş müşriklerinin elleri yanlarına düştü!

Hâşimoğullarının Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi sonuna kadar koruyacaklarına, kendilerine teslim etmeyeceklerine kanaat getirdiler.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ile cemaatı, Şı'b'dan çıkarak, halk arasına karıştılar.

Hz. Ebû Tâlib; sahifeyi ve içindekini iptal edip Şı'b'dan çıkmalarını sağlayanları, söylediği yirmialtı beyitlik bir şiirle övdü.][234]

92-Mutayyiplerden ve Hâşim soyundan gelen o gençler parlaklık veren ustaların ellerindeki beyaz kılıçlar gibidir.

15 numaralı beyitteki açıklamada konu

---

[234] (KÖKSAL), 2/112-117.

hakkında bilgi vardır.

93-Onlara bir fiske vurulsa, gençlerini sanki küçük et parçaları üzerindeki yırtıcı aslanlar gibi görürsün.

94-Ömrüme yeminle söylüyorum. Ahmed'i ve kardeşlerini devamlı seven her insan gibi vecd içinde sevdim.

95-İkramkar ve yalpa yapmayan erkekler, cömert ve iyi hasletleri olan babalar, onları en iyi olmaları için yetiştirmiştir.

Cömertlik Kureyşte Hâşimoğullarındadır. Öyleki, Hz. Ebû Tâlib, yemek yedirdiğinde başkası yemek yediremezdi.[235]

96-Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) **rasülün yardımında ısrarlıyım. Onun için mızraklarla ve atlarla savaşacağım.**

Hz. Ebû Tâlib, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin rasül olduğuna bu beyitle ızhar ve işhar ediyor. Bir insanın kendi sözünden daha iyi bir delil olur mu?

97- (Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem) **Canlı ve cömert çekme burunlu efendilerden biridir. O şereflerin çoğunda faziletli bir soya**

[235] Kettânî, Hz. Peygamberin Yönetimi, (trc: Ahmet Özel) İstanbul, 2003, c. 2, s.461

dayanmaktadır.

98-Hala dünyada, layık olanlar için bir güzellik mevcuttur. Problemlerin (gidericisi) **Rabbin görevlendirdiği kişi için bir süs vardır.**

Bu beyitte Hz. Ebû Tâlib, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin risaletini kabul etmekte ve **"Mücadelenin içinde tatlı bir güzellik vardır"** diyerek onu teselli etmektedir.

99-Fazilet yarışında, gerçek bir hâkim kıyaslama yapsa, insanlar içinde beklentide bulunulan hangi kişi, onun benzeri olabilir?

Kureyş bir rasülün geleceğini biliyordu. Hz. Ebû Tâlib, bu gelen kişinin ancak Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin olabileceğini işaret ediyor.

100-(Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem) **Yumuşak huyludur, olgundur, adaletlidir, isabetsiz değildir. O öyle bir İlah'ın dostudur ki, O ondan gafil değildir.**

101-Kulların sahibi (Allah Teâlâ) **onu yardımıyla destekledi ve öyle bir din ortaya koydu ki onun gerçekliği kaybolmayacaktır.**

Hz. Ebû Tâlib burada İslam dininin hak olduğunu ikrar etmektedir.

102-Vallahi çeşitli mahfillerde büyüklerimize kötü şeyler söyletecek bir iş yapmamış olacak olsam,

Araplarda, kadınların diline düşmek, yaşlıların gençlere tabi olması o zamanlar ayıp karşılanıyordu. Bu ve benzeri durumlar nedeniyle seçkinler sınıfında çok şeyin açıkça ifade edilememe sorunu yanında tehlikeli durumlar açığa çıkıyordu. Hz. Ebû Tâlib, imanını açıkca izhar etmesiyle, etmemesi arasındaki "fayda-zarar" ilişkisi kıyaslanınca, imanını saklaması o dönem içinde daha gerekli olmuştur. İmanını sakladığı halde yinede Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme ve müslümanlara yapılacak eziyetlerin birçoğunu engelleyememiştir. Açıklamasını yaptığımız Kaside-i Şı'b'ıyye bile üç yıllık boykotun bitiminde söylenmiştir. Hz. Ebû Tâlib, bu boykotun bitiminden kısa bir zaman sonra hastalandı ve Hakk'a yürüdü.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem sürekli Hz. Ebû Tâlib'e;

"Ey amca! Sen o kelime-i tevhidi söyle ki, Kıyamet gününde, sana onunla şefaat etmek helalleşir" buyurdu.

Hz. Ebû Tâlib;

"Vallahi, ey kardeşimin oğlu! Benden sonra, sana ve senin atanınoğullarına sövülmesi ve Kureyşîlerin bunu benim ölümden korkarak söylediğimi sanmaları korkusu olmasaydı, senin gözünü aydın etmek için, söylerdim!" dedi.

(Burada, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme diyorduki;

"Ey canımdan kıymetli Muhammedim, geçen yıllar içinde yaptıklarımı hep bir yalanın arkasından yapmış mı? Desinler.

İyi ve ahlaklı kişiler bir yalanın arkasından takiyye yaparak mı hizmet etti, desinler.

Sen imanıma şahitsin. Fakat bu insanlar bana şahit olsunlar istiyorsun. Senin amcan sana yardım ederken sadece seni sevmek değil, canıyla, malıyla hizmet etmekte hiçbir korku engel olamadı. Allah Teâlâ, sana yaptığım işlerde birliğine ve seni rasülü olduğuna şahit ve iman ettiğimi biliyor. Eğer insanlardan bir beklentim olacak olsa idi, bunu seni sevindirmek için yapardım. Ancak bilki; benim bugün imanımı açıklamam senin için sevinç olur. Fakat ***"onun amcası gerekirse takiyye yapıp yalan söyledi"*** *derler. Bunun zararının getirdiği şeyler daha büyük olur. Amcası inanmamış dediklerinin zararı yalnız bana dokunacak.*

Üzülme Muhammedim!

Sen her şeyin en doğrusu ve güzelisin. Atalarında yalancılık üzere bir leke yoktur. Ben sana iman ettim. İnsanlara açıklayınca mutlu olacaksın, fakat ben sonucunun öyle olmadığını görüyorum.

Üzülme Allah Teâlâ bizimle beraberdir."

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şeriat üzere memur olduğu için insanlara bu durumu açıklayamamıştır. Çünkü Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem müminlerin vasıflarını açıklarken yalanı hiç kabul etmemiştir.

Safvan İbnu Süleym radiyallâhü anh anlatıyor:

“Ey Allah’ın Resûlü! Dedik, mü’min korkak olur mu?”

“Evet!” buyurdular.

“Pekiyi cimri olur mu?” dedik, yine:

“Evet!” buyurdular. Biz yine:

“Pekiyi yalancı olur mu?” diye sorduk. Bu sefer:

“Hayır! Asla” buyurdular.” [236]

Eğer Hz. Ebû Tâlib, son deminde imanını insanlara açıklasaydı, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi **“Ebû Tâlib’in Yetimi”** diye alay edenler **“Yalancının Yetimi”** derlerdi. Çünkü müşrikler için eziyet ve alay edilecek her şey bir sermayedir. Hamiyetli ve yüce ahlaklı Hz. Ebû Tâlib, son deminde de Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme kendini kurban etti. **Aynı dedeleri İsmail aleyhisselâm gibi kurban olmak onlara kolay geliyordu.**

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin:

"Vallahi, ben de, Yüce Allah tarafından men olununcaya kadar, senin için muhakkak istiğfarda bulunmaya, yarlıganmanı dilemeye devam edeceğim" kelamı ise yeni olgunlaşan sahabenin usulen ikaz edilmesidir. Daha önce-de bahsettiğimiz gibi Ebû Huzeyfe b. Utbe radiyallâhu anh gibi düşünenler vardı. Bedirde

“Babalarımızı, oğullarımızı, kardeşlerimizi öldüreceğiz de Abbas’ı mı bırakacağız. Allah’a yemin ederim ki ona rastlarsam kılıcımı etine daldıracağım” demiştir. Bu sözler kendine ulaşınca Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem,

---

[236] Muvatta Kelam, 19

Hz. Ömer radiyallâhu anhe dönerek

"Ey Hafs'ın babası! Resûlullah'ın amcasının yüzüne vurulur mu?" diyerek üzüntüsünü dile getirmiştir. O zaman Hz. Abbas radiyallâhü anh imanını açıklayamamıştı.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve akrabası, canlarını, mallarını, feda ederek İslâm dinini yaydılar. Bu nedenle bu durumları anlamak bazı insanlar için zor olmaktadır.

103-Her zaman, her halde, ciddi söylüyorum, şaka etmiyorum, kesinlikle ona tabi olurduk.

Bu iki beyitten anlaşıldığı üzere Hz. Ebû Tâlib, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin hak rasül olduğunu bildiği halde yeğenine ittiba etmemiş gibi görünmüş, hak yolda olduklarını düşündüğü Kusayy, Abdümenaf, Hâşim ve Abdülmuttalib gibi kadim Hanif dini üzere kalmış olarak göstererek, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi son zamanında dahi töhmet altında kalacağını bile bile korumaya çalışmıştır.

Hz. Ebû Tâlib, her zaman olduğu gibi şahsi kemalatı için çalışmamış, gördüğü maslahata binaen ferağatta bulunmuştur. [237] Ümidi Ebû Leheb'in de Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme yardımını sağlamaktı. İlk zamanlar bu desteği bulan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem fitneciler yüzünden amcasının himaye-

---

[237] Bkz: Mevlana Şiblî, Asr-ı Saadet, Tercüme: Ömer Rıza (Doğrul), İstanbul, 1920, I, 271.

sini kaybetmiştir.

104-Fakat biz büyük efendilerimize karşı iyi bir nesiliz. Biz güç yarışında diğer kavimleri onlar sayesinde geçtik.

105-Onlar da biliyorlar ki bizim çocuğumuz, yanımızda yalanlanan biri değil. Boş sözlere de bakılmamalı.

106-Onların topluluğu dağılana ve her bir azgın ve cahil, bizden acı bir darbe alana değin onlarla mücadele edeceğiz.

107-Ahmet artık içimizde öyle kökleşti ki ona saldıracak güçlülerin saldırısı boşa çıkar.

108- Sanki onu atların üzerinde görüyorum. Onları her türlü batıla sapmış topluluğun üzerine sürüyordu.

109-Onun önünde kendimi kambur ettim ve onu korudum. Göğüs kemiklerimle siper yaparak onu müdafaa ettim.

Hz. Ebû Tâlib, **"kambur ettim"** demesindeki mana ben noksanlığı kendime aldım. Tâ ki Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme leke sürmek isteyenler muratlarına kavuşamasınlar. Benim şahsımdaki noksanlık ile korunacaksa ben Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi koruyacağım, demektir. Aslında bu ileriyi görmekten başka bir şey değildi. Bu durumu aşa-

ğıdaki bahsedilecek hadiseler daha iyi açıklayacaktır.

[Hz. Ali kerremallâhü veche İbn-i Abbâs radiyallâhü anhaya Şam valisi olmasını teklif etti. İbn-i Abbâs ise Muaviye'yi hemen görevden almamasının halife için daha iyi olacağı görüşünü yineledi. İbn-i Abbâs'ın, bu görüşte ısrar etmesinin, ileride fitnevâri bir gelişmenin olacağını ihtimal dâhilinde görmesiydi.

Şâyet Muaviye görevden azledilmezse muhtemelen halifeye biat edecekti. Böylece halife de ileriki zamanlarda Muaviye ile ilgili istediği tasarrufu yapabilecekti. Yani halife isterse daha sonraki tarihlerde emirlerine itaat etmediği takdirde Muaviye'yi görevden azledebilirdi.

Hz.Ali kerremallâhü veche bu teklife karşı çıkarak sunu söyledi:

"Hayır! Ey Abdullah! Senin bu söylediğin asla olmayacaktır."

Hz. Ali kerremallâhü veche hilâfetinin ilerleyen zamanlarında işlerin istediği minval üzere gitmediğini görünce birçok konuda İbn Abbâs'ı haklı bulduğunu itiraf etmekten çekinmemiştir. Hz. Ali kerremallâhü veche, İbn-i Abbâs için

"O sanki gayb perdesini aralayan biriydi" demiştir.[238]][239]

Başka bir hadisede şu şekildedir.

---

[238] Mekkî, Semt'un-Nucûm, II, 557; Zehebî, et-efsîru ve'l-Müfessirûn, I, 69.

[239] (BİLGEN, 2007), s. 48-49

[Yezid b. Muaviye halife seçildikten sonra Hz. Hüseyin aleyhisselâm, Mekke'ye geldikten sonra oradaki müslümanların büyük teveccü-hüyle karşılaştı. Halk, sabah-akşam geliyor ve Hz. Hüseyin aleyhisselâmın etrafında toplanı-yordu. Daha sonraki süreçte Hüseyin b. Ali aleyhisselâmın Kûfe'lilerin çağrısına olumlu cevap vererek oraya gitme niyetini anlayan İbn-i Abbâs radiyallâhu anh, günlerce onu Kûfe'ye gitmemesi için ikna etmeye çalışmıştı. Etkili olur düşüncesi ile babası Hz.Ali kerremallâhü vecheyi zor durumda bırakan Kûfelilerin önceki davranışlarını hatırlatarak şunu söylemişti:

"Kûfeliler baban ve kardeşini aldattıkları gibi seni de aldatırlar. Sakın oraya gitme, zira onlar hilekâr insanlardır. Gideceksen bile bari kadınları ve çocukları götürme." Bütün bu konuşmalarına rağmen Abdullah b. Abbâs radiyallâhu anh, Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye gitme-mesi konusunda ikna edememişti. İbn-i Abbâs radiyallâhu anh, Kûfelilerin güçlü durumda olan Yezid'e ve onun Kûfe valisine karşı koya-mayacaklarını tahmin ediyordu.

İbn-i Abbâs radiyallâhu anhın Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye gitmekten ısrarla menetmeye çalışma-sının temelinde; Ümeyye ogullarından iktidar-daki Yezid'i ve Kûfe valisi Ubeydullah b. Ziyâd'ı çok iyi tanımış olmasıdır. Dolayısıyla İbn-i Abbâs, Hz. Hüseyin aleyhisselâmın Kûfe'lilerin sözde desteğine güvenmesine pek anlam ve-rememişti. İbn-i Abbâs, Hüseyin aleyhisselâmın kıyama kalkışması karşısında

yönetimin kendisine nasıl bir tepki vereceğini çok iyi tahmin edebiliyordu. Zira İbn-i Abbâs radiyallâhu anh Muaviye'den itibaren -belki daha öncesinden-Ümeyye ogulları'nın kişiliğini, yöneticiliğe olan aşırı isteklerini ve bu uğurda neler yapıp edeceklerini çok iyi biliyordu. 61/681 yılında henüz Mekke'de bulunan Hz. Hüseyin aleyhisselâm yakınlarından birçok insanla birlikte Kûfe'ye gitmeye karar vermişti. Amr b. Abdurrahman b. Haris, Hz. Hüseyin aleyhisselâma gelerek şunu söyledi:

"Duyduğuma göre Irak'a gidiyormuşsun. Ben şahsen halifenin valisi, memurları ve hazinelerinin bulundugu bir sehre gitmeni çok sakıncalı buluyorum. Bugün insanlar paraya tapar hale gelmişlerdir. Sana yardım için söz verenlerin seni öldürmesinden endişe ederim."

Hz. Hüseyin aleyhisselâm, Amr b. Abdurrahman b. Haris'e sadece teşekkür etmekle yetindi. Daha sonra İbn-i Abbâs radiyallâhu anh, Hüseyin aleyhisselâmın yanına gelerek şunları söyledi:

"Halk senin Irak'a gideceğini söylüyor. Allah Teâlâ aşkına tam olarak ne yapmak istediğini bana açıkça söyler misin?" dedi. Hz. Hüseyin aleyhisselâm

"Şu bir iki gün içinde oraya gitmek için hazırlık yapıyorum" dedi. İbn-i Abbâs radiyallâhu anh sözlerine şu şekilde devam etti:

"Allah Teâlâ sana böyle bir şeyi yaptırmasın! Bana söyler misin? Sen başlarındaki valiyi öldürmüş, memleketlerine sahip olmuş ve

düşmanı kovmuş bir millete mi gidiyorsun? Eğer böyle bir şey yapmadıklarına inanıyorsan o zaman git. Yok, şâyet sana destek vermeyi vaat edip beraber savaşmak için çagırıyorlarsa, seni aldatmalarından, verdikleri sözden cayıp bir felakete sebep olmalarından endişe ediyorum. Onlar (Kûfeliler) biraz zorda kalırlarsa sana karşı çıkıp, yalnız bırakabilirler. Hatta sana karşı ayaklanarak akla gelebilecek en kötü işi bile yapmalarından korkmaktayım.”

Hz. Hüseyin aleyhisselâmda şu cevabı verdi:

“Hele bir düşüneyim bakalım ne olacak?” Ertesi günü tekrar Hüseyin aleyhisselâmın yanına gelen İbn-i Abbâs radiyallâhu anh şunları söyledi:

“Amcamın oğlu, kendimi sabretmeye zorluyorum, ama bir türlü sabredemiyorum! Eğer düşündüğünü yaparsan, senin başına bir felaket gelmesinden endişe ediyorum. Iraklı’lar dönek insanlardır. Onlara sakın güvenerek kendilerine yaklaşma. Burada kal. Zira sen Hicazlıların efendisisin. Eğer Iraklılar yazdıkları mektuplarla seni gerçekten istiyorlarsa, sen de onlara yaz ki: Onlar önce memleketlerindeki valilerini ve düşmanlarını çıkarsınlar, daha sonra oraya gidersin. Şâyet ısrarla bir yere gitmek istiyorsan, Yemen’e gitmen daha uygundur. Orada farklı topluluklar var. Yemen çok geniş bir yerdir. Ayrıca o bölgede babanın taraftarı ve onu çok seven insanlar var. Şayet oraya gidersen, bir tarafa çekilir, mektuplar yazar ve bunları halka gönderirsin.

Elçiler ve tebliğcilerini etrafa yayarsın. O zaman belki orada istediğin ortamı da oluşturabilirsin."

Hz. Hüseyin aleyhisselâm, bir türlü İbn-i Abbâs radiyallâhu anhın bu sözlerini kabule yaklaşmıyordu. İbn-i Abbâs radiyallâhu anh sözlerine söyle devam etti:

"Şâyet gitmekten vazgeçmiyorsan, bari kadın ve çocuklarını götürme. Senin onların gözleri önünde acımasızca sehit edilmenden korkuyorum."

İbn-i Abbâs radiyallâhu anhın bu uyarıcı sözleri ve bütün çabaları Hz. Hüseyin aleyhisselâma hiç tesir etmemişti.

Kısaca, İbn-i Abbâs yeğeni Hüseyin aleyhisselâma yaptığı tavsiyelerde, çok yönlü bir bakış açısıyla işin ehemmiyetine binaen uygulanabilir bir plan çizmişti. Bununla da kalmamış yeğenine değişik somut alternatif teklifler yaparak, uzun zamandır planladığı iktidara karsı çıkma isinde çok dikkatli olmasını önermişti. İbn-i Abbâs radiyallâhu anhın, Hüseyin aleyhisselâma yaptığı önerilerde sırf yakın akrabalıktan dolayı duygusallık gösterme yerine, ayakları yere basan ve olumlu sonuç alma ihtimali olabilecek teklifler yapmıştı. Zira Hüseyin aleyhisselâmın mevcut iktidara karşı yapmayı düşündüğü karşı hareket, varacağı sonuca göre birçok yönden tarihin seyrini etkileyebilecek bir girişimdi.][240]

[240] (BİLGEN, 2007), s. 88-89

Bu anlattığımız hadiseler ileri görüşlü olmanın ne kadar gerekli olduğudur. Hz. Ebû Tâlib, ileri görüş ve siyasetiyle Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem için kendini feda edişini daha iyi anlamış oluyoruz.

Allah Teâlâ kullarının zayıflıklarını bazı kullarına daha belirgin ve aşikâr kılar. Davasında haklı olmak kişiye kuvvet verirken, siyaseti ve idare sanatına vakıf olmakla da, olacak olaylarda daha az zararla zafere kavuşma stratejisine sahip kılar. **Yeni gelmiş rasülün engellerini kaldırmakta en uygun hareketleri bilmek, düşünmek ve uygulamak Hz. Ebû Tâlib'e verilmiş en büyük özelliktir.** Onun üzerinde olabilecek ithamları göğüslemek, başarının bedeli olmuş olsa da, gelecek yıllarda yeni bulunacak bilgi ve belgeler ile senelerce süren ithamların daha iyi farkına varılacaktır. Çünkü teknoloji ilerleyerek çok şeyin sırrını açığa çıkarmaktadır. Bu ise bilgilerin tazelenmesini yanında getirmektedir. Bilindiği üzere milletler tarihi genellikle güçlü olanlar tarafından yazıldığı için gerçek tarih çok zaman hafızalardan kayıtlardan silinmeye çalışılmıştır. Bu ise içtimâi ve siyasî hayatın bir getirisidir. Onun için olaylarda nakiller ele alınırken tarih felsefesini ve tenkidini yapmak bazı şeylerin vuzuhuna sebep olur. Bu da insanlar için mutluluk ve kemal seviyede yeterlilik demektir.

Binâenaleyh, siyasetin din ve ahlak ile olan ilişkisindeki ince ayarı görmek her insana mahsus bir durum olmadığı kesindir. [Siyaset alanında siyasi temsil görevine talip olanların

verdikleri sözleri tutmamaları, kişisel menfaatleri doğrultusunda hareket etmeleri, kamu imkânlarını haksız ve hukuksuz yollarla bir tarafa aktarmaya çalışmaları, hatta bu tür amaçları gerçekleştirmek için gayr-i meşru çevrelerle iş tutmaları **"ahlâk"** ve **"etik"** tartışmalarını gündeme getirmiştir. Bu nedenle siyasetin insanı erdemli bir varlık düzeyine yükseltmek amacı güden ahlâk anlayışıyla yıldızının pek barışık olduğunu söylemek zor olmaktadır.

Birey düzeyinde onaylanmayan pek çok eylem ve davranışın siyaset alanında ***"mümkün"*** olarak görülmesi ve hatta siyasetin gereği olarak kabul edilip onaylanması imkân dâhilindedir. Çünkü siyasetin doğası ***"vazife"*** kavramı üzerine değil ***"menfaat"*** kavramı üzerine oturtulmaktadır. Ancak bu siyasetin ahlâk dışı bir alan olduğu anlamına gelmemelidir. Çünkü insan davranışları, hangi alana yönelik olursa olsun, temelde ahlâk ve değer bağımlı davranışlardır. Ahlâk çoğu defa bağımlı değil bağımsız bir değişkendir. Ne var ki siyaset alanında bu bağımlılığın derecesi gevşemekte ve toplum tarafından da bu durum makul ve kabul edilebilir olarak görülmektedir. Kişinin kendisi için yaptığı bir davranışta ahlâkî ilkelerden sapması kabul görmezken bunun ***"kamu yararı"*** ve ***"menfaati"*** söz konusu olduğu durumda eleştirinin dozu azalmaktadır.

Aslında insan davranışlarının belli davranış kalıplarına, kurallara ve eylem biçimlerine göre oluşmakta olduğu belirtilmelidir. Davranış ve

eylemleri yönlendiren ana temel siyasetin merkezindeki ***“menfaat”*** mi, yoksa ahlâkın merkezinde yer alan ***“vazife”*** midir?

Oysaki insan davranışlarının “dürüstlük” temelinde gerçekleşmesi ahlâkın eylem sahiplerine ***“vazife”*** olarak yüklediği bir ilkedir. Ancak bu ***“vazife”*** çerçevesi siyasette ***“başarı”*** nın sağlanmasında yeterli olamamaktadır. Buna karşılık siyasetin merkezinde yer alan ***“menfaat”***in gerçekleşmesi için

“verdikleri sözü hiçe saymış ve insanların beyinlerini kurnazca uyutmasını bilmiş” olanlar başarılı olmuşlardır.

“Verdiği sözü hiçe saymak ve insanların beyinlerini kurnazca uyutmak” ahlâk ilkelerine ve dürüstlüğe göre asla tasvip edilebilecek davranışlar değildir. Davranış sahiplerinden böyle davranmaları ne talep edilmekte ne de beklenmektedir. Ancak siyasette ***“menfaat”***in ve başarının elde edilmesini sağlayan hesaba, menfaate, disipline ve akla dayanan önemli bir davranıştır. Ahlâkî davranış ise menfaate karşı olup hesaba, disipline ve akla dayalı olmakla bir ilgisi yoktur.][241]

Sonuçta siyasetin doğası ***“vazife”*** kavramı üzerine değil ***“menfaat”*** kavramı üzerine oturmakta olduğu düşünülse de, siyasetin ahlakiliği eyleminin sonucu içinde gizlidir.

Bir tümün parçaları gibi gerçek ve yalanın beraber olduğu siyaset ikiyüzlü madalyon gibi-

---

[241] DURSUN, Davut, Siyaset Ve Ahlâk: Gerçeklikle İdealin Bağdaşmazlığı Sorunu, s. 17-24

dir. Onun hangi yüzü görülmesi istenirse o tarafının ışığı daha parlaktır. Tarih boyunca siyaset daha çok aldatılmanın ve aldatmanın temsilcisi olmaktan kurtulamamış ve çarkları arasında birçok temiz insanı eritmiştir. Ancak bu şekilde dahi olsa bu siyaset sayesinde büyük işler zuhur etmiştir. Bu nedenle siyaset vazgeçilmez olduğu kadar temiz siyaset arzulanan olmuştur.

[“Ayaşlı Şakir Efendi dedi ki;

“**SİYASET VELÂYETTEN YÜKSEKTİR.”**

Bunun manası: Velâyet; Allah Teâlâ’nın cemal tecellisi olduğu için; hep iyi şeyler düşünür, iyi şeyler yapar. Siyaset ise, Allah Teâlâ’nın hem cemal, hem celal tecellisi olduğundan, Allah Teâlâ’nın zuhur ve taayyün itibarı ile birbirine zıt sıfatlarına ne kadar yaklaşırsa o kadar muvaffak olur.

Hz Ömer radiyallâhü anh buyurur ki;

“ALLAH TEÂLÂ’YA YEMİN EDERİM Kİ, ALLAH TEÂLÂ’NIN HÜKÜMET KUVVETİYLE MEN ETTİĞİ ŞEY, KUR’AN-I KERİM’İN AYETİYLE MEN ETTİĞİNDEN ZİYADEDİR.”][242]

Bu nedenle siyaset çirkinleşmiş duruma dönüşmüş görünse de, öyle olmadığını düşünmemiz gerekmektedir. **Siyasetin hakikatinde olaylar rastgele olmaz.** Hep bir planın aheste aheste uygulanmasıdır. Maddî hedefleri olan insanların temiz insanlar üzerinde uygu-

---

[242] ERGİN, O. Nuri; Balıkesirli Abdülazîz Mecdi Tolun Hayatı ve Şahsiyeti, İstanbul. 1942,s. 154

ladıkları sinsi planları genellikle bozulmaz gibi olurken, Allah Teâlâ bir şekilde olayların yönünü sürekli değiştirmektedir. Bunu anlayan arif kişilerin biz siyasete karışmayız dedikleri mana da budur.[243] Çünkü âlem ve insanlar sahipsiz değildir.

"Onlar (kendi akıllarınca) güya Allah'ı ve müminleri aldatırlar. Hâlbuki onlar ancak kendilerini aldatırlar ve bunun farkında değillerdir."[244]

"Hilekârlık yaptılar, Allah Teâlâ da hilelerine karşılıkta bulundu ve Allah Teâlâ hile yapanların en hayırlısıdır." [245]

<u>110- Hiç şüphe yok ki Allah dünyada da mücadele gününde de onun işini yüceltip yükseltecektir.</u>

Allah Teâlâ buyurdu ki;

"Yine de ki: Hak geldi; batıl yıkılıp gitti. Zaten batıl yıkılmaya mahkûmdur."

---

[243] Gavs-ül Âzam İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Sivasî buyurdu ki;"Siyaseti olmayan bir cemiyet, çökmeye mahkûmdur. Herkesin bir siyaseti vardır. Bizim siyasetimiz, siyasete karışmamaktır Bu da ayrı bir siyasettir"

[244] Bakara, 9

[245] Âl-i İmran, 54

SONUÇ

Hz. Ebû Tâlib’in bu kasidesiyle onun İslâm’a girdiği ve gerçek manada Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme itaat ve yardım ettiğini anlıyoruz. Yine bu kaside onun hakkındaki yersiz ithamlara çok iyi bir cevap olacağı kanaatindeyiz.

Ayrıca [bu kaside, Mekke'nin o zamanki sosyal dokusunu anlatması açısından önemlidir. Kasidenin giriş bölümünde Mekkelilerin hac ibadetine bir düğün havası içinde kutsi bir neşveyle baktıkları anlatılıyor. Bu kasideden Kureyşlilerin sadece putperest olmadığını, eski Mekke büyüklerinin ortak aklının esas alındığını görüyoruz. Ayrıca Mekke'de özel bir emniyet biriminin olmadığını, hırsız ve çapulcuların bir evi bastığında komşuları tarafından kurtarıldığını öğreniyoruz. Eğer komşu kötü biriyse, duymazlıktan geldiğini anlıyoruz. Bu ve benzeri mücadeleler bu kasidede anlatılmıştır.

Sadece bu kaside değil, o dönemde yazıldığı rivayet edilen bütün şiirler, o zamanki Arap toplumunun anlaşılabilmesini sağlayan en önemli kaynaklardır. Hz. Ömer, :

“Şiir, (bu) kavmin ilmidir. Onların bundan

daha doğru ilmi yoktur” diyerek şiirin önemini ifade etmiştir [246]. Taha Hüseyin'in “Fi'ş-Şi'ri'l-Câhili” adlı eserinde dile getirdiği, Câhiliyye devri şiirlerinin umumen uydurma olduğu, Emeviler döneminde bunlar siyaset, mezhep ve kabilecilik gibi kaygılarla uydurulmuş olduğu [37] görüşüne katılmıyoruz. Bizce aksine **kesin delil** bulunmadıkça Hz. Ebû Tâlib'e ve diğer Câhiliyye şairlerine nispet edilen beyitlerin tamamı, onlara aitmiş gibi değerlendirilmeli, bazı kuruntulara itibar edilmemelidir. Aksi takdirde edebi değeri olan eserler gereği gibi yorumlanmaz. Sonuçta bu İslam tarihi için bir yıkım olur, diyebiliriz.] [247]

Ey Allah Teâlâ’m!

Bilemediğimizden dolayı yaptığımız hatalardan af dilenip Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin şefaatine sığınıyoruz.

“Ey inananlar!

Yemin olsun ki, içinizden size, sıkıntıya uğramanız kendisine ağır gelen, size düşkün, inananlara şefkatli ve merhametli bir rasül gelmiştir.” [248]

---

[246] Philip K. Hitti, Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi, Çeviren: Salih Tuğ, İstanbul, 1981, I, 143; Rıza Savaş, İslamdan Önce Hicaz Bölgesindeki Araplarda Tarih, D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, VII, İzmir, 1992, s: 265

[247] (YAVUZ, 2009)

[248] Tevbe, 128

Ey Allah Teâlâ'm!

"Kişi dostunun dini üzerinedir. Sizden biriniz kimle dostluk edeceğine iyi baksın." [249]

"Kişi sevdiği ile beraberdir." [250]

RASÛLÜLLAH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEMİN AMCASI HZ. EBÛ TÂLİB ALEYHİSSELÂMIN İMANLA GİTTİĞİNE ŞAHİT OLARAK BİZLERİ YAZMANI DİLİYORUZ.

ÂMİN

Allah Teâlâ buyurdu ki;

"Böylece sizi insanlara şahit ve örnek olmanız için tam ortada bulunan bir ümmet kıldık. Rasül de size şahit ve örnektir. Senin yöneldiğin yönü, rasüle uyanları, cayacaklardan ayırt etmek için kıble yaptık. Doğrusu Allah'ın yola koyduğu kimselerden başkasına bu ağır bir şeydir. Allah ibadetlerinizi boşa çıkaracak değildir. Doğrusu Allah insanlara şefkat gösterir, merhamet eder." [251]

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin bu mevzuda sukut durması gördüğü bir lüzumdandır. Bizim ise buna şahit olmamız ise hakikatin açığa çıkması içindir.

"Rabbimiz! İndirdiğine inandık, rasülün ardınca gittik; bizi şahit olanlarla beraber yaz". [252]

---

[249] Ebû Dâvud, Edeb, 19
[250] Buharî, Edeb, 97
[251] Bakara, 143
[252] Âl-i İmran, 53

Her demde sürülmez bu devrân-ı Rasûlu'llâh
Her demde kurulmaz bu dîvân-ı Rasûlu'llâh

Her dîdeye yüz açmaz her göz o yüze kaçmaz
Her merhaleden geçmez kervân-ı Rasûlu'llâh

Bin yıllık ömür değmez bir lahzasını anın
Her câna nasîb olmaz ihsân-ı Rasûlu'llâh

Deryâ-yı maârifden dürr al dil-i ârifden
Pür-hikmet-i sârifden der kân-ı Rasûlu'llâh

Erkân-ı Garîbu'llâh burhân-ı Garîbu'llâh
Her şân-ı Garîbu'llâh hep şân-ı Rasûlu'llâh

Kulluk gele şânına gevher dola kânına
Ere dil ü cânına dermân-ı Rasûlu'llâh

Her emre itâatda her vech ile tâatda
Meydân-ı sadakatda merdân-ı Rasûlu'llâh

Hulûsî ne devletdir bin lutf u inâyetdir
Olmak ne saâdetdir kurbân-ı Rasûlu'llâh"

S. Osman Hulûsî Ateş
kaddese'llâhü sırrahu'l azîz

İÇİNDEKİLER

KAYNAKÇA

AKIN Ali HZ. Ebû Tâlib ve Tarihte Gizli Kalmış Gerçekler" [Kitap]. - İstanbul : Sakaleyn, Ağustos 2007.

BARLAK Hasan Arap Kabilecilik Anlayışının Hz. Osman Dönemi Siyasi Gelişmelerine Etkisi [Kitap]. - Samsun : Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı 187359 Yüksek Lisans Tezi , 2006.

BİLGEN Mehmet Abdullah ibn-i Abbas'ın Siyasi Hayatı [Kitap]. - SİVAS : Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı/İslam Tarihi Bilim Dalı 211277 Yüksek Lisans Tezi , 2007.

DADAN Ali Taberî Tarihindeki Türklerle İlgili Rivâyetlerin Tespiti Ve Degerlendirilmesi (Hz. Peygamber Döneminden Emevîler'in Sonuna Kadar) Ali [Kitap]. - Konya : Selçuk Ü. Sosyal Bilimler Enst.İslâm Tarihi Ve Sanatları Ana Bilim Dalı İslâm Tarihi Bilim Dalı 189288- Yüksek Lisans Tezi , 2006.

DUMAN Fatih İslamiyet Öncesi Arap Folklorunun Kur'an'daki Yeri [Kitap]. - Kahramanmaras : Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilimdalı-186113-Yüksek Lisans Tezi, 2006.

DURAL Osman Nuri Muâviye Bin Ebî Süfyan'a Yöneltilen Eleştiriler [Kitap]. - Konya : Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm

Tarihi Ve Sanatları Ana Bilim Dalı İslâm Tarihi Bilim Dalı 217368 Yüksek Lisans Tezi , 2007.

ERÇETİN Ahmet Rivâyetler Ve Farklı Yorumlar Işığında Rahip Bahîra Olayı [Kitap]. - Konya : Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi Ve Sanatları Ana Bilim Dalı İslâm Tarihi Bilim Dalı 218795-Yüksek Lisans Tezi , 2008 .

Eyüb Sabri Paşa sadeleştiren: Osman ERDEM Mir'ât-ı Mekke (Kabe Mekke Tarihi) [Kitap]. - İstanbul : Fatih.

GOUHAR Masoud Kur'ân-ı Kerim'de Stratejik Planlama [Kitap]. - Ankara : Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tefsir Ana Bilim Dalı 235713-Doktora Tezi , 2008 .

Hz. Ali trc: Müstakımzâde Süleyman Saadeddin Efendi Divân-ı [Kitap]. - İstanbul : Ana, 1981.

KAMİLİ Fahri İslam Fıkhında Namaz İbadeti (Anlamı, Önemi, Tarihçesi, Fert Ve Toplum Üzerindeki Etkileri) [Kitap]. - Bursa : Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı 187508-Yüksek Lisans Tezi, 2006.

KARA Kerim Vâkıât-ı Niyâzî-i Mısrî, [Kitap Bölümü]. - Ankara : Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Ana Bilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı Y.LİSANS, 1997.

KÖKSAL M. Asım İslam Tarihi [Kitap]. - İstanbul : Köksal Yayınlar.

Mevdudi trc: Naim ASRAR Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz.Peygamber [Kitap]. - Ankara : Pınar, 1984.

ORHAN Zeynep Evâil Türü Rivayetlerin Hadis İlmine Katkısı [Kitap]. - Bursa : Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı 231212-Yüksek Lisans Tezi, 2008.

ÖRENÇ Aşır Hz. Peygamber'e Yapılan Saygısızlıklar Ve İlgili Hadislerin Değerlendirilmesi [Kitap]. - [s.l.] : Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı 207360 Yüksek Lisans Tezi, Haziran–2007.

SABUNCU Ömer Hz. Peygamber'in İlk Hanımı Hz. Hatice'nin Hayatı Ve Kişiliği [Kitap]. - Şanlıurfa : Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı İslâm Tarihi Bilim Dalı 230799-Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Seyyid Eyyûb bin Sıddîk Menâkıb-ı Çihâr-ı Yâr-i Güzîn [Kitap]. - İstanbul : Hakikat, 1998.

Şehristani Muhammed Abdulkerim,trc.: Mustafa ÖZ El-Milel ve'n-Nihal, [Kitap]. - İstanbul : Ensar Neşriyat,., 2005.

ŞENYAYLA Gencal Müsriklerin Hz. Peygamber Ve Müslümanları Boykota Tabi Tutmaları [Kitap]. - Sivas : Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi-221257 , Ocak -2008 .

UMURBEK Hatice Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemlerinde Taif [Kitap]. - Sakarya : Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enistitüsü, 228684-yüksek Lisans Tezi, 2008.

YAVUZ Lütfullah Ebu Tâlib b. Abdilmuttalib'in "Kaside-İ Şı'biyye"si Üzerine [Dergi]. - İzmir : Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagatı, 2009. - 1 : Cilt Dini Bilimler Akademik Araştırma Dergisi, IX,.

YEŞİL Şemseddin Hz. Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) [Kitap]. - İstanbul : [s.n.], 2007.

KUSAY
Abdül'l Uzzâ
Abdü Menâf
Abd Şems
Hâşim
Nevfel
Huveylid
Ümeyye
Varaka
Avam
Hatice
Harb
Ebu'l-Âs
Zûbeyr
Ebû Süfyan
Affan
Hakem
Abdullah
Muâviye
Osman
Mervan
Yezid
Abdülmelik
Abdülmuttalib
Haris
Ebû Leheb
Ebû Tâlip
Abdullah
Hamza
Abbas
Tâlib
Âkil
Ca'fer
Ali

Kureyş (Fihr b. Mâlik)
Muhârib [Zevâhir]
Hâris [Zevâhir]
Ğâlib
Lueyy [Bitâh]
Teymu'l-Edrem [Zevâhir]
Hâris
Âmir [Zevâhir]
Hüzeym
Sâme
Ka'b
Avf
Sa'd
Maîs [Zevahir]
Hısl [Zevâhir]
Nizâr
Adî [Bitâh]
Husays
Mürre
Amr
Sehm [Bitâh]
Cumah [Bitâh]
Kilâb
Yakaza
Teym [Bitâh]
Zühre [Bitâh]
Kusay (ö. 480 civarı)
Mahzûm [Bitâh]
Abdukusay
Abduddâr [Bitâh]
Abdumenâf [Bitâh]
Abduluzza
Hâşim (ö. 524?)
Abduşems
Nevfel
Muttalib
Esed
Abdülmuttalib (ö. 577)
Huveylid (ö. 580?)
Nevfel
Abdullah (ö. 570)
Varaka
Muhammed (ö. 632)
Hatice (ö. 620)
Avvâm
Zübeyr
Kâsım
Zeynep
Ümmü Gülsüm
Rukiye
Fâtıma
Abdullah
Hasan
Hüseyin
Urve
Abdullah

KUSAY
Abdümenaf
Abdüşems
Haşim
Nevfel
Muttalib
Abdülmuttalib
Abbas
Abdullah
Ebû Tâlib
Hamza
Abdullah
Hz. Muhammed
Tâlib
Âkîl
Ca'fer (Tayyaâr)
Ali
Ali
Abdullah
Avn
Muhammed
Muhammed